อนุสรณ์

เนื่อง

ในการพระราชทานเพลิงศพ

หลวง สิริวุทฒศาสตรพิทย์

๒๑ เมษายน ๒๕๐๒

อนุสรณ์

เนื่อง

ในการพระราชทานเพลิงศพ

หลวงสิริวุฑฒศาสตรพิทย์

๒๑ เมษายน ๒๕๐๒

ชาตะ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๔๓

มตะ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๑

คำนำ

เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่คุณพ่อ จึงได้จัดพิมพ์นิทานชาดกเรื่อง "นักพรตโพธิ" และ "คติของความลับ" ซึ่ง นาวาอากาศเอก แย้ม ประพัฒน์ทอง แห่ง กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ ได้เอื้อเฟื้อคัดเลือกให้ จากบรรดานิทานชาดกเรื่องอื่น ๆ ที่ได้แปลและนำออกอ่านทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ขอกุศลผลบุญผลทานทั้งปวงที่ลูก ๆ ได้ร่วมกันบำเพ็ญมาแล้ว จงมีผลานิสงส์ส่งให้คุณพ่อที่เคารพรักสูงสุดของลูก ๆ ได้รับแต่ความสุขเกษมสำราญ ตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุก ๆ ประการ.

ลูกของคุณพ่อ

ประวัติ

คุณพ่อ หลวงสิริวุฒิศาสตรพิทย์ ชื่อเดิม ศิริ นามสกุล แก้วโกเมน เกิดปีชวด เดือนอ้าย วันศุกร์ ขึ้น ๒ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๓ ที่ตรอกช่างทอง ข้างวัดอนงคาราม อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี เป็นบุตรคนหัวปี และเป็นบุตรชายคนเดียวของบิดามารดา คือนายเปรม และนางเกิด ตระกูลเดิมของท่านทั้งสองประกอบการอาชีพเป็นช่างทำทอง และได้ตั้งคณะช่างทองขึ้นที่บ้าน

โดยที่คุณปู่เป็นผู้มีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษาอย่างดี ท่านจึงได้กวดขันจัดการส่งคุณพ่อไปเรียนหนังสือกับพระองค์หนึ่ง ที่วัดอนงคาราม ตั้งแต่เมื่อคุณพ่อยังมีอายุน้อย ต่อมาท่านก็ได้จัดให้คุณพ่อเข้าเรียนในชั้นมูลชั้นเตรียมที่โรงเรียนประถมวัดอนงค์ เมื่อจบชั้นจากโรงเรียนนี้แล้ว คุณพ่อก็ย้ายไปเรียนชั้นมัธยม ที่โรงเรียนสุขุมาลัย วัดพิชัยญาติ ครั้นเรียนจบชั้นนี้ ก็ย้ายกลับไปเข้า

โรงเรียนมัธยมวัดอนงค์อีกเป็นเวลา ๓ ปี จนกระทั่งเมื่อกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือกระทรวงการศึกษาธิการ) ยุบโรงเรียนมัธยมวัดอนงค์ เป็นโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และคุณพ่อสอบชั้นมัธยมปีที่ ๖ ได้แล้ว จึงไปเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย สอบไล่ได้ประโยคมัธยมบริบูรณ์ปี พ.ศ. ๒๔๖๐ เนื่องด้วยคุณพ่อทำคะแนนในการสอบไล่ครั้งนั้นได้ดี กระทรวงธรรมการจึงให้เป็นครูฝึกหัดสอนที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ณ โรงเรียนนี้ คุณพ่อได้อุส่าหะ วิริยะ ตั้งใจ ทำการสอน ด้วยดีประกอบกับท่านอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนในขณะนั้น คือพระยาประมวลวิชาพูล ได้กรุณาให้คำแนะนำตักเตือนคุณพ่อเป็นอย่างดี ฉะนั้น เมื่อท่าน รายงาน ผลการสอนไปยังกระทรวงธรรมการ คุณพ่อจึงได้รับคัดเลือกให้รับทุนรัฐบาลไปศึกษาวิชา ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒ คุณพ่อได้เลือกศึกษาวิชาพณิชย์ศาสตร์และการบัญชี ใน University of Manchester สอบได้ปริญญา B.A. (Com)

Bachelor of Arts in Commerce เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๙

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษกลับมาแล้ว คุณพ่อได้เข้ารับราชการประจำกระทรวงธรรมการ ทำหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้.—

อาจารย์โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา .... ๒๖ ตุลาคม ๒๔๗๐

อาจารย์โรงเรียนพาณิชยการวัดแก้วฟ้า .... ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๐

ว่าที่อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพาณิชยการวัดสามพระยา .... ๑๙ กรกฎาคม ๒๔๗๒

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพาณิชยการวัดสามพระยา .... ๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๒

พนักงานวิสามัญศึกษาและผู้ช่วยเจ้ากรมวิสามัญกระทรวง—ธรรมการ .... ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๗๖

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเพาะช่างและโรงเรียนก่อสร้างอุเทน-ถวาย .... ๘ มีนาคม ๒๔๗๖

ข้าหลวงตรวจการวิสามัญศึกษา .... ๘ มีนาคม ๒๔๗๕

ผู้รักษาราชการตำแหน่งหัวหน้ากองวิสามัญศึกษา ... ...

๑๗ ตุลาคม ๒๔๗๗

หัวหน้ากองวิสามัญศึกษา ... ... ๑ เมษายน ๒๔๘๐

เลขานุการกรมวิชาการ ... ... ๑ เมษายน ๒๔๘๒

ผู้อำนวยการโรงเรียนพาณิชยการพระนคร และโรงเรียนมัธยมวัดบพิตรพิมุข ... ... ๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๕

เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๑ คุณพ่อได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอก และมกราคม ๒๔๗๕ ได้รับพระราชทานยศพิเศษเป็น รองผู้ตรวจการลูกเสือ ต่อมาได้รับ พระราชทาน บรรดาศักดิ์เป็น " หลวงสิริวุฒมศาสตรพิทย์" เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๓

ระหว่างรับราชการที่กระทรวงศึกษาธิการ คุณพ่อได้ปฏิบัติราชการพิเศษคือ.—

เป็นกรรมการสภาการศึกษา เพื่อวางโครงการศึกษาของชาติตาม ประกาศ ใน ราช กิจจานุเบกษา ฉบับ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕

เป็นกรรมการ พิจารณาและแก้ไขหลักสูตรพาณิชยการตามคำสั่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๗๕

—เป็นกรรมการในสมาคมคณะราษฎร์

—ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ออกไปดูการศึกษา ณ ประเทศญี่ปุ่น, เกาะฟอร์โมซา ฟิลิปปินส์ และญวน เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๗๕ เป็นเวลา ๓ เดือนเศษ

ภายหลังจากที่ได้รับราชการในกระทรวงศึกษาธิการเป็นเวลาประมาณ ๒๔ ปี คุณพ่อได้ลาออกจากราชการ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๕ เพื่อไปปฏิบัติงานตามวิชาความรู้ซึ่งท่านได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยเฉพาะ ที่ธนาคารไทยพาณิช จำกัด เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๔๘๕ ทำหน้าที่เป็นสมุหบัญชีและหัวหน้ากองประจำสำนักงานกรุงเทพ ฯ ครั้นปี พ.ศ. ๒๔๘๙ คุณพ่อจำเป็นต้องลาพักงานที่ธนาคาร ฯ เป็นเวลา ๑ ปี เพื่อรับการผ่าตัดต้อกระจกที่นัยน์ตาทั้งสองข้าง ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อนัยน์ตาหายเป็นปรกติดีแล้ว จึงได้กลับเข้าปฏิบัติงานต่อ และในเดือนมีนาคม ๒๔๙๐ ได้ย้ายไปเป็นผู้จัดการธนาคารไทยพานิช จำกัด สาขาเชียงใหม่

ระยะเวลาที่คุณพ่อเข้ารับราชการในกระทรวงศึกษาธิการแล้วประมาณ ๑ ปี ในวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๗๓ ได้ทำการสมรสกับคุณแม่ ศรีสอาด ศรโชติ บุตรีหลวงราช-

การพยาพัฒน์ และนางพวง ศรโชติ มีบุตรธิดา รวม ๕ คน คือ.—

๑. นายศิริพงษ์ แก้วโกเมน

๒. นายศิริพัฒน์ แก้วโกเมน

๓. เรืออากาศตรีหญิง ศรีสอางค์ เฟื่องวุฒิราญ
(สมรสกับ นาวาอากาศตรี เกียรติ เฟื่องวุฒิราญ)

๔. นางสาว ศรีสุดา แก้วโกเมน

๕. เรืออากาศตรี ศิริวุฒิ แก้วโกเมน

คุณพ่อได้ป่วยเป็นโรคเบาหวาน เป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๕ ปีแล้ว แต่ตลอดระยะเวลานี้ ท่านก็ได้ปฏิบัติระวังรักษาตัวเป็นอย่างดี จนกระทั่งเมื่อเดือน สิงหาคม ๒๕๐๑ คุณพ่อเริ่มมีอาการอ่อนเพลียมากผิดปรกติ ท่านจึงรีบเข้าโรงพยาบาล เพื่อหวังจะได้รับการตรวจรักษา ดังเช่นที่นายแพทย์ได้เคยปฏิบัติเยียวยาเสมอมาเป็นประจำทุกปี แต่ครั้งนี้อาการของคุณพ่อก็มิได้ทุเลาขึ้น มีแต่ทรุดลง มิหนำซ้ำในที่สุดมีโรคนิ่วมาเบียดแทรก เหลือวิสัยที่แพทย์จะเยียวยาได้ คุณพ่อจึงต้องจากไปท่ามกลางความอาลัยรักอย่างสุดซึ้งของคุณแม่และลูก ๆ ทุกคน เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๐๑.

คำแถลง

ทางกองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ แปลนิทานชาดก ออกอ่านทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ตามมติของคณะกรรมการจัดรายการกระจายเสียงประจำวันพระ และได้แปลออกอ่านเป็นประจำ เดือนละ ๑ ครั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้าให้เข้าถึงจิตใจ น้อมนำใจของผู้มีความปรารถนาดีให้เกิดศรัทธาในอันที่จะประพฤติปฏิบัติตามธรรมที่เข้าใจแล้ว คติของนิทานชาดกจูงใจได้ดี มีท้องเรื่องเป็นนิทาน บรรยายถึงการกระทำของบุคคลที่ปรากฏในเรื่องอย่างสนุกสนาน ในที่สุดของเรื่องให้คติธรรมเป็นคำสอนไว้ สำหรับผู้อ่านผู้ฟังจะได้กำหนดเป็นข้อควรงดเว้น หรือควรประพฤติปฏิบัติ จึงอาจกล่าวได้ว่า เรื่องนิทานชาดกเป็นตัวอย่างของการกระทำ แสดงถึงกรรมที่อำนวยผลดีผลชั่วให้แก่ผู้กระทำ ตามที่ปรากฏในท้องเรื่อง เห็นว่าเป็นเรื่องที่ควรสนใจ แม้โลกเราจะหมุนเวียนมา

เป็นยุคปรมาณู ยุคจันทร์เทียมแล้วก็ตาม เรื่องของกรรมก็คงประจำโลก และโลกก็หมุนไปตามกรรม ไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งเหตุที่ให้บุคคลกระทำกรรมเล่า ก็คงปรากฏอยู่เหมือนกันและเท่ากัน สมัยที่พระพุทธเจ้าของเรายังทรงพระชนม์อยู่ ทรงสอนถึงเหตุแห่งกรรมดีกรรมชั่วไว้คือ กุศลมูล ๓ ได้แก่ อโลภะ ไม่โลภ อโทสะ ไม่ประทุษร้าย อโมหะ ไม่หลง อกุศลมูล ๓ ได้แก่ โลภะ ความโลภ โทสะ ความคิดร้าย โมหะ ความหลง ทางที่จะทำกุศลอกุศลเล่าก็ทรงระบุไว้ ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นอาทิ และตั้งแต่ปรินิพพานมาถึง ๒๕๐๒ ปีแล้ว โลกได้เปลี่ยนเป็นยุคปรมาณู ยุคจันทร์เทียมไปแล้ว กุศลมูล อกุศลมูล และทางที่จะกระทำกรรม คงอยู่อย่างนั้น และเท่านั้น ความหมุนเวียนแห่งยุคมิได้ทำให้ลดลง และมิได้ทำให้เพิ่มขึ้นได้เลย และแม้จะแผลงไปท่าไหน ทางดีก็เพราะอโลภะ อโทสะ อโมหะ และด้วยกายวาจาใจ ทางชั่วก็เพราะ โลภะ โทสะ โมหะ และด้วยกายวาจาใจ เท่านั้นแหละ ไม่พ้นไปได้ ฉะนั้นแม้นิทานชาดกจะมีอายุกาลนานเต็มที่ ก็ไม่น่าจะตัดรอนเสียทีเดียวว่าล้าสมัย

อนึ่ง คัมภีร์ชาดกนั้น มีแปลกันมากสำนวน สุดแต่ความประสงค์ของท่านผู้แปล หรือสุดแต่เหตุการณ์บังคับให้แปล แต่ที่แปลนี้ ประสงค์เฉพาะท้องเรื่อง ไม่มีปรารภเหตุและไม่มีกลับชาติ สำนวนโวหารก็มิใช่แปลอย่างแบบเรียน ไม่พะวงถึงศัพท์และไวยากรณ์มากนัก ทั้งมีตัดมีเติม แต่ไม่ถึงกับหมดเค้าเดิม ถ้าจะเปรียบก็เหมือนแกงชนิดใดชนิดหนึ่งที่รับประทานกันมาทุกวันนี้ วัตถุที่จะแกง เครื่องปรุง ล้วนมีมาแล้วทั้งนั้น ไม่มีอะไรที่เพิ่มขึ้น ต่างแต่วิธีและผู้แกงเท่านั้นที่เปลี่ยนไปตามยุคตามคราวฉันใด นิทานชาดก ที่กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศแปล ก็ฉันนั้น แปลเพื่อบอกเล่าให้เข้าใจเป็นประมาณ ไม่ใช่ปทัสถานทางตำรา.

กองอนุศาสนาจารย์

กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ

ดอนเมือง

๑๔ ก.พ. ๐๒

สารบัญ

นักพรตโพธิ

ในพระนครพาราณสีปางอดีต พระเจ้าพรหมทัตเป็นพระราชา ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยทรงมุ่งให้ประชาชนได้รับความสุข อำมาตย์ที่เป็นผู้สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนของพระองค์มี ๕ นายด้วยกัน แต่ละนายมีลัทธิต่าง ๆ กันคือ

นาย ๑ มีลัทธิว่า มนุษย์เราจะชั่วก็ชั่วเอง จะดีก็ดีเอง ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรที่จะทำให้คนเป็นคนชั่วหรือเป็นคนดี

นาย ๑ มีลัทธิว่า โลกเรานี้พระอิศวรสร้างขึ้นมา มนุษย์สัตว์และสรรพสิ่งที่ปรากฏในโลก ล้วนแต่พระอิศวรสร้างขึ้นมาทั้งนั้น

นาย ๑ มีลัทธิว่า บรรดาสัตว์ในแผ่นดินนี้จะมีสุขหรือมีทุกข์ ก็เพราะกรรมเก่า กรรมที่ได้กระทำไว้ในปางก่อนบันดาลให้ทั้งนั้น

นาย ๑ มีลัทธิว่า คนทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ที่จะไป

ยังปรโลกได้นั้นไม่มีเลย ขาดสูญกันแค่ตายเท่านั้น ตายแล้วก็แล้วกัน

นาย ๑ มีลัทธิว่า ประโยชน์ของตนเท่านั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรคำนึงเป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าจะต้องฆ่าบิดามารดา แต่ถ้าการฆ่านั้นทำให้ตนได้รับประโยชน์แล้วก็ควรทำ

อำมาตย์ทั้ง ๕ นายนี้ ต่างคนต่างสั่งสอนอบรมมหาชนชาวพาราณสีตามลัทธิของตน ๆ และทั้ง ๕ นายนั้นยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ตัดสินอรรถคดีแทน พระเจ้า พรหมทัต อีกด้วย ต่างก็พากันกอบโกยหาประโยชน์ใส่ตน ด้วยการกินสินบนตัดสินคดีให้ผิดผันไปจากยุติธรรม ที่แพ้ก็แก้เป็นชนะ ที่ชนะกลับเป็นแพ้ เป็นดังนี้มาช้านาน

ต่อมา มีท่านผู้หนึ่งเป็นชาวพาราณสีนั่นเอง มีนามว่าโพธิ เกิดในสกูลอุทิจจพราหมณ์ มีสมบัติถึง ๘๐ โกฏิ สำเร็จการศึกษาจากตักกศิลา เมื่อบิดามารดาวายชนม์ ก็ได้ครอบครองสมบัติแทน ต่อมาเกิดความเบื่อหน่ายในภาวะที่เป็นอยู่ จึงสละเคหสถานทรัพย์ทั้งปวง เข้าป่าหิมพานต์ ถือเพศเป็นนักบวชบริโภคผลไม้และเผือกมัน สร้างอาศรมอยู่

ในป่านั้น ถึงฤดูฝนเป็นสมัยที่ไม่เหมาะสำหรับการอยู่ในป่า ต้องเข้ามาในบ้านในเมือง ท่านนักบวชโพธิเดินทางมาโดยลำดับ จนถึงพระนครพาราณสี พักอยู่ที่สวนหลวง รุ่งขึ้นก็เข้าไปเที่ยวภิกขาจารในพระนคร ผ่านไปทางพระราชวัง

ขณะนั้น พระเจ้าพรหมทัตประทับยืนอยู่ที่สีหบัญชร ทอดพระเนตรเห็นท่านเดินด้วยอาการอันสำรวมสงบเสงี่ยมสมกับภาวะของนักบวช ก็มีพระทัยเลื่อมใส รับสั่งให้ราชบุรุษนิมนต์เข้ามายังที่ประทับของพระองค์ ทรงกระทำปฏิสันถารและสดับธรรมกถาพอสมควร แล้วให้ถวายภัตตาหารที่มีรสดีหลายชนิด นิมนต์ให้ท่านฉันในที่นั้น

ท่านโพธิเป็นชาวเมืองนั้นมาก่อน ย่อมทราบความเป็นไปของบ้านเมืองได้ดี เมื่อท่านได้เข้ามาใกล้ชิดราชสกุลเช่นนี้ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องมีความรู้สึกนึกคิดระแวงไปว่า "ธรรมดาราชสกุลนี้มีโทษมาก ปัจจามิตรก็มีมาก ใครเล่านะที่จะพอช่วยบำบัดภัยแก่เราได้บ้าง" เมื่อท่านรับภัตตาหารที่พระราชาทรงประเคนแล้ว เห็นสุนัขสีแดงตัวหนึ่งซึ่งเป็นสุนัขตัวโปรดของพระราชายืนอยู่ไม่ไกล จึงหยิบก้อนข้าวก้อน

ใหญ่ถือไว้ แสดงอาการที่จะให้ก้อนข้าวแก่สุนัขตัวโปรดนั้น เพื่อผูกไมตรีไว้ก่อน

พระเจ้าพรหมทัตทรงทราบอาการของท่าน จึงรับสั่งให้คนนำอ่างข้าวของสุนัขนั้นมารับก้อนข้าวไปให้สุนัขกิน ท่านโพธิฉันเสร็จแล้ว พระราชาก็มีดำรัสขอให้ท่านพำนักอยู่ต่อไปตลอดกาลนาน เพื่อพระองค์จะได้ทรงบำเพ็ญกุศลเพิ่มพูนพระบารมี เมื่อท่านรับปฏิญญาแล้ว พระองค์ก็รับสั่งให้สร้างบรรณศาลาในสวนหลวงภายในพระนครถวายเป็นที่พักของท่าน พร้อมทั้งถวายบริขารของบรรพชิตครบถ้วน ตั้งแต่บัดนั้นพระราชาก็เสด็จไปหาท่านโพธิทุก ๆ วัน บางวันก็เสด็จไปถึง ๒—๓ ครั้ง ถึงเวลาฉันท่านโพธิก็ไปฉันในวังและนั่งฉันเหนือพระราชบัลลังก์เนือง ๆ อาหารที่ฉันนั้นเล่าก็เป็นพระกระยาหารที่พระราชาเสวยนั่นเอง ท่านโพธิพำนักอยู่ในพระนครพาราณสี ถวายอรรถะธรรมะแด่พระเจ้าพรหมทัตได้รับพระราชูปถัมภ์เป็นอย่างดี ตลอดเวลา ๑๒ ปี

วันหนึ่ง ท่านโพธิออกจากบรรณศาลา เดินไปสู่พระราชสถานตามที่เคย มีชายผู้หนึ่งเข้ามาหาท่านยกมือไหว้

ด้วยท่าทางเต็มไปด้วยความทุกข์ร้อน ท่านจึงถามว่า "เรื่องอะไรกัน อุบาสก ดูท่าทางคุณร้อนรน เหมือนมีทุกข์หนักหนา บอกให้อาตมาทราบบ้าง เผื่อจะมีทางพอช่วยกันได้"

บุรุษผู้นั้นตอบว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าฉันภัตตาหารในวังสนิทสนมกับพระราชา ทำไมถึงเฉยเมยดูดายปล่อยให้พวกอำมาตย์ผู้ตัดสินคดีกินสินบนทำลายประชาชนให้พินาศอยู่ได้ พุโธ่ไม่สงสารประชาชนบ้างหรือขอรับ กระผมโดนมาเดี๋ยวนี้เอง ไอ้คนคดมันติดสินบนอำมาตย์ทั้ง ๕ ผู้ตัดสินคดี ทั้ง ๆ ที่กระผมเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เป็นสาเหตุแห่งคดีท่านผู้ตัดสินกลับตัดสินไม่ให้เป็นเจ้าของไปเสียแล้ว โปรดช่วยผมสักครั้งเถิดครับ กระผมหมดตัวคราวนี้แล้ว"

ท่านโพธิถามว่า "จะให้ช่วยอย่างไรเล่า"

บุรุษผู้นั้นตอบว่า "พระคุณเจ้าโปรดตัดสินคดีนี้ให้กระผมใหม่ โปรดตัดสินให้ยุติธรรมหน่อยเถิดครับ" ว่าแล้วก็กราบลงแทบเท้าของท่าน คร่ำครวญอย่างน่าสงสาร

ท่านโพธิเกิดความสงสารบุรุษผู้นั้นอย่างจับใจ จึงไปที่โรงศาล ดำเนินการตัดสินคดีของชายผู้นั้นใหม่อย่างยุติธรรม

ทำให้มหาชนพากันแซ่ซ้องสาธุการดังสนั่นไปทั่วเมือง

พระราชาทรงสดับเสียงสาธุการนั้น รับสั่งถามว่า "นั่นเสียงอะไร" ครั้นทรงทราบเรื่องราวนั้นแล้ว ก็ทรงคอยท่านโพธิ เมื่อท่านมาถึงพระราชวังและฉันเสร็จแล้ว พระองค์ก็เสด็จเข้าไปประทับนั่งใกล้ ๆ ตรัสถามว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ ได้ข่าวว่าวันนี้พระคุณเจ้าตัดสินคดีหรือ"

ท่านตอบว่า "ขอถวายพระพร อาตมาภาพอดสงสารบุรุษผู้หนึ่งซึ่งกำลังได้รับความอยุติธรรมไม่ได้ จึงได้ไปช่วยให้ความยุติธรรมแก่เขา"

พระราชารับสั่งว่า "ดีจริง ๆ พระคุณเจ้ากระทำไปครั้งนี้มิใช่จะเป็นคุณแก่บุรุษผู้นั้นโดยเฉพาะเท่านั้น กลับเป็นคุณแก่ประชาชนทั้งเมืองทีเดียว อย่างน้อยที่สุด ก็จะทำให้ประชาชนรู้สึกว่า ยุติธรรมนั้นยังปรากฏอยู่ และผู้ที่จะให้ยุติธรรมนั้นยังมีอยู่ พระคุณเจ้าผู้เจริญ ในเมื่อพระคุณเจ้าวินิจฉัยคดีให้แก่มหาชน มหาชนมีความพอใจ เพราะพระคุณเจ้าให้ความยุติธรรมได้อย่างแท้จริงฉะนี้แล้ว ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป พระคุณเจ้าได้โปรดตัดสินคดีของประชาชนเถิด"

ท่านโพธิตอบว่า "ขอถวายพระพร อาตมาภาพได้นามว่าเป็นบรรพชิต เรื่องการวินิจฉัยคดีมิใช่เป็นธุระหน้าที่ของอาตมาภาพ โปรดให้เป็นหน้าที่ของอำมาตย์ของบพิตรเถิด"

พระเจ้าพรหมทัตตรัสว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ โปรดอย่าได้คิดเห็นว่าเป็นหน้าที่หรือมิใช่หน้าที่เลย โปรดเห็นว่าเป็นความกรุณาแก่มหาชน หวังให้มหาชนได้รับความยุติธรรมเท่านั้นเถิด อนึ่งในการตัดสินเล่า ก็มิต้องนั่งอยู่ตลอดวัน ตอนเช้าพระคุณเจ้าเดินมาจากสวนก็แวะที่ศาล วินิจฉัยเสีย ๔ เรื่องแล้วก็มาฉัน ฉันแล้วจะเดินกลับไปสวน ก็แวะที่ศาล วินิจฉัยอีก ๔ เรื่อง เพียงเท่านั้นก็จะเป็นความเจริญแก่มหาชนอย่างล้นเหลือ โปรดกรุณามหาชนเถิด" ทรงอ้อนวอน จนกระทั่ง ท่าน โพธิ ต้อง รับ ปฏิ บัติ ตาม ที่ ได้ ทรงขอร้อง

ตั้งแต่ท่านโพธิรับหน้าที่พิพากษาอรรถคดีของประชาชนแล้ว พวกที่เคยทำคดีโกงก็ไม่ได้โอกาสที่จะโกง ทำให้อำมาตย์ทั้ง ๕ พลอยไม่ได้สินบน ถึงความอัตคัดลงไปกว่า

แต่ก่อน เคยฟุ้งเฟ้อจนติดสันดาน ครั้นมาถูกตัดรอนเสียก็ไม่เป็นที่พอใจอย่างยิ่ง จึงรวมหัวปรึกษากันว่า "ตั้งแต่นักพรตโพธิทำหน้าที่ตัดสินคดีแล้ว พวกเราอดอยากไปตาม ๆ กันไม่ได้อะไร ๆเลย พวกเราต้องหาทางกำจัดเสีย โดยยุยงพระราชาให้ทรงเห็นว่าเขาเป็นราชไพรีให้ได้ พวกเราต้องร่วมมือกัน เมื่อทรงเชื่อพวกเราแล้ว ก็จะมีพระดำรัสให้ฆ่าเสียต่อจากนั้นพวกเราก็หมดคนที่คอยขัดขวาง ความร่ำรวยก็เกิดขึ้นดังเดิม" คบคิดกันแล้วก็พากันเข้าเฝ้าพระเจ้าพรหมทัตกราบทูลว่า "ข้าแต่พระมหาราช นักพรตโพธิมิใช่เป็นผู้มุ่งประโยชน์แด่พระองค์"

พระเจ้าพรหมทัตไม่ทรงเชื่อรับสั่งว่า "เป็นไปไม่ได้ท่านโพธินั้นเป็นผู้ทรงศีล มีความรู้สมบูรณ์ จักไม่ทำเช่นนั้นเป็นอันขาด พวกท่านเอาที่ไหนมาพูด ฉันไม่ขอฟัง"

อำมาตย์ทั้ง ๕ จึงกราบทูลต่อไปว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมุติเทพ เท่าที่พวกข้าพระองค์ได้กราบทูลให้ทรงทราบนั้น เพราะพวกข้าพระองค์เห็นประจักษ์อยู่ว่า บัดนี้ชาวเมืองทั้งหมดอยู่ในกำมือของนักพรตโพธิ นักพรตโพธิสามารถ

เกลี้ยกล่อมชาวเมืองไว้ได้แล้ว ยังเหลือแต่พวกข้าพระองค์ ๕ คนนี้เท่านั้น ที่นักพรตโพธิไม่สามารถเกลี้ยกล่อมให้อยู่ในอำนาจได้ ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อ ก็เชิญพระองค์อยู่ทอดพระเนตรดู ในเวลาที่นักพรตโพธิเดินมาสู่พระราชวังเถิด พระเจ้าข้า"

พระเจ้าพรหมทัตรับสั่งว่า "ดีละ เดี๋ยวคงได้เห็นกัน" แล้วเสด็จประทับยืนที่สีหบัญชร ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นท่านโพธิกำลังเดินมา มีมหาชนกลุ่มใหญ่แวดล้อมติดตามมาด้วย พวกที่ติดตามมานั้น เป็นพวกที่ต้องคดีทั้งนั้น แต่พระองค์ไม่ทรงทราบ เข้าพระทัยว่าเป็นบริวารของท่านโพธิ จึงมีพระราชดำรัสถามอำมาตย์ทั้ง ๕ ว่า "เราจะทำอย่างไรกันดี"

พวกอำมาตย์ทั้ง ๕ กราบทูลว่า "โปรดมีรับสั่งให้จับตัวไว้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า"

พระเจ้าพรหมทัตตรัสว่า "เรายังไม่เห็นความผิดที่ร้ายแรงอะไรของเขา จะสั่งให้จับได้อย่างไร"

พวกอำมาตย์ทั้ง ๕ กราบทูลว่า "ถ้าเช่นนั้น ก็โปรดให้ลดการถวายอุปการะลงเสียจากที่เคยถวาย นักพรตโพธิก็

เป็นคนฉลาด เห็นการอุปถัมภ์บำรุง ที่ตนได้รับลดลงไปกว่าปรกติก็จะไม่ยอมบอกแก่ใคร ๆ หนีไปเอง"

พระเจ้าพรหมทัตรับสั่งว่า "วิเศษดี" แล้วโปรดให้ลดการถวายความอุปถัมภ์ลงจากเดิมตั้งแต่บัดนั้น

การลดความอุปถัมภ์บำรุงนั้น ดำเนินไปเป็นขั้น ๆ ดังนี้

วันแรก ให้ท่านโพธินั่งเหนือบัลลังก์เปล่า ปราศจากเครื่องปูลาด ท่านโพธิพอเห็นบัลลังก์เปล่าก็รู้ทันทีว่า มีคนยุแหย่พระราชา พระองค์ทรงมีพระทัยระแวงกินแหนงในตัวท่านแล้ว วันนั้นกลับมาอุทยานตามลำพังผู้เดียว ต้องการจะกลับไปเสียในวันนั้นเหมือนกัน แต่หวนคิดว่า "เราจักหลบไป ก็ต่อเมื่อได้รู้อย่างแน่นอนแล้ว" จึงยังไม่ยอมไป วันรุ่งขึ้นเข้าไปในวังอีก เจ้าพนักงานคงให้นั่งบนบัลลังก์เปล่า แล้วถวายภัตตาหารอย่างปรกติแต่ผสมกับภัตรอื่น ๆ วันที่ ๓ ถูกห้ามเข้าห้องโถง เจ้าพนักงานยืนรอที่หัวบันได ถวายอาหารผสมกัน ท่านโพธิคงรับภัตรตรงนั้นกลับไปฉันที่อยู่ ในวันที่ ๔ เจ้าหน้าที่ไม่ยอมให้ท่านขึ้นบนปราสาทลงมายืน

ถวายปลายข้าวภายใต้ปราสาท ท่านก็คงรับแล้วกลับไปฉันโดยอาการปรกติ ยังไม่หนีไป

พระเจ้าพรหมทัตรับสั่งให้อำมาตย์ทั้ง ๕ มาเฝ้าตรัสว่า "เราได้ลดการอุปถัมภ์บำรุงลงถึงขนาดนี้แล้ว นักพรตโพธิก็ยังไม่ยอมหนีไป ยังขืนอยู่ จะทำอย่างไรกันต่อไปอีกเล่า"

พวกอำมาตย์เห็นได้โอกาสก็ช่วยกันกราบทูลเสริมว่า "ข้าแต่สมมุติเทพเจ้า เมื่อนักพรตโพธิยังขืนอยู่ ทั้ง ๆ ที่ลดสักการะลงถึงขนาดนี้ ก็เป็นอันแสดงถึงเจตนาของนักพรตโพธิชัด ๆ ว่า แกไม่ได้ต้องการอาหารเลี้ยงชีวิต แต่ต้องการเศวตฉัตร เพราะถ้าต้องการอาหารเลี้ยงชีวิต คงหลบไปแต่วันแรกแล้ว นี่ยังขืนอยู่ ก็ต้องมีความคิดอะไรแฝงอยู่ ถ้าปล่อยไว้ก็จะเป็นภัยแก่พระราชสมบัติ โปรดให้ฆ่าเสียในวันพรุ่งนี้เถิด พระเจ้าข้า"

พระเจ้าพรหมทัตตรัสว่า "ตกลงตามนั้น" แล้วทรงยื่นพระขรรค์ให้แก่พวกอำมาตย์ทั้ง ๕ ตรัสว่า "พรุ่งนี้พวกท่านจงซุ่มอยู่ที่ช่องประตูด้านใน พอนักพรตโพธิเดินเข้ามาก็จงช่วยกันจับตัดศีรษะ แล้วสับเป็นท่อน ๆ อย่าให้ใครรู้เรื่อง

เอาไปโยนทิ้งเสียในวัจจกุฎี เสร็จแล้วพากันไปอาบน้ำแล้วมาหาฉัน”

พวกอำมาตย์ทั้ง ๕ รับพระดำรัสแล้ว ต่างกำหนดหน้าที่ระหว่างกันอย่างเรียบร้อย แล้วพากันกลับที่อยู่ด้วยความกระหยิ่มอิ่มใจ

เมื่อพระเจ้าพรหมทัตทรงมอบอาญาสิทธิ์ให้อำมาตย์ทั้ง ๕ ไปแล้ว ถึงยามราตรีเสด็จเข้าบรรทม ทรงหวนระลึกถึงคุณของท่านโพธิ์ที่มีต่อพระองค์และต่อบ้านเมืองด้วยประการต่าง ๆ เช่นเป็นผู้ให้ยุติธรรมแก่ประชาชน ซึ่งเป็นคุณหนักหนา ทั้งในทางส่วนพระองค์และบ้านเมือง ก็ทรงเสียพระทัยหนัก พระเสโทโทรมพระกาย ทรงกระสับกระส่ายตลอดเวลา แม้พระอัครมเหษีเสด็จมาประทับร่วมพระแท่นพระองค์ก็ทรงเฉยเมย มิได้ตรัสอะไรเหมือนวันก่อน ๆ เป็นเหตุให้พระนางต้องทูลถามว่า “ข้าแต่พระมหาราช พระองค์มิได้ทรงปราสัยกับข้าพระองค์เลย ข้าพระองค์คงมีความผิด ได้ทรงพระกรุณาตรัสแก่ข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์ได้ปฏิบัติการอะไรให้เป็นที่ขุ่นเคืองพระทัยหรือ พระเจ้าข้า”

พระเจ้าพรหมทัตตรัสว่า "เธอไม่มีความผิดดอก เหวี้ แต่ฉันได้รู้เรื่องว่านักบวชโพธิกระทำตัวเป็นศัตรูกับเรา จึงสั่งให้จับฆ่าเสียในวันพรุ่งนี้ เมื่อนึกถึงว่าเธอเคยแสดงธรรมให้ความสว่าง ให้แนวทางที่ชอบที่ควรแก่ฉันตลอดเวลา ๑๒ ปี และยังให้ความมั่นคงแก่ราชบัลลังก์ ในฐานะเป็นผู้ประสาทยุติธรรมแก่ประชาชนมาเป็นเวลานาน ทั้งฉันเองก็ไม่เคยเห็นความผิดอะไรของเธอโดยประจักษ์สักข้อหนึ่งเลย แต่ได้สั่งให้อำมาตย์ทั้ง ๕ ฆ่าเสียแล้ว เพราะเชื่อถ้อยคำของคนอื่น ฉันเสียใจนัก"

พระนางตรัสปลอบพระสวามีว่า "ถ้าเธอเป็นข้าศึกจะเอาไว้ไย ต้องฆ่าเสีย จะทรงเสียพระทัยทำไม ธรรมดาข้าศึกนั้นแม้จะเป็นลูก ก็ต้องฆ่าเสียเหมือนกัน ความปลอดภัยของพระองค์เป็นสำคัญยิ่ง พระเจ้าข้า อย่าทรงเสียพระทัยเลย"

พระเจ้าพรหมทัตทรงสดับคำพระนางแล้วคลายพระทัยบรรทมหลับไป

ขณะนั้น สุนัขสีแดงที่ทรงเลี้ยงไว้อย่างใกล้ชิด ได้ฟัง

เรื่องที่ท่านโพธิจะถูกฆ่า มันคิดว่า "พรุ่งนี้เราจะใช้กำลังของเราถวายชีวิต แด่ท่านผู้มีพระคุณต่อเรา" พอรุ่งเช้ามันรีบลงจากปราสาท วิ่งมาที่ประตูใหญ่ นอนเอาหัวเกยธรณีประตู คอยดูทางที่ท่านโพธิจะมา แม้พวกอำมาตย์ทั้ง ๕ ก็ถือพระขรรค์มาดักซุ่มอยู่ภายในประตูนั้นเหมือนกัน

ได้เวลาภิกขาจาร ท่านโพธิก็ออกจากที่อยู่ เดินมาพระราชวังตามเคย โดยปราศจากความระแวง ใกล้จะถึงประตูวัง

สุนัขแสนรู้ที่นอนรออยู่ เห็นท่านเดินมา ก็เบิดปากแยกเขี้ยวขู่คำรามด้วยเสียงอันดัง บอกกับท่านด้วยภาษาของมันว่า "ท่านเจ้าข้า อาหารในที่อื่น ๆ ในชมพูทวีปนี่น่ะท่านหากินไม่ได้แล้วหรือ จึงมาฝืนกินอาหารของพระราชาของชาวเรา บัดนี้พระองค์มีรับสั่งให้อำมาตย์ทั้ง ๕ คนซุ่มรอจับท่านฆ่าเสียที่ประตูนี้ ท่านพึงทราบเถิดว่าทุกก้าวที่ท่านเดินมาวันนี้ มฤตยูติดหน้าผากมาด้วย รีบหนีไปเสียเถิด อย่าเข้ามาในประตูเลย"

ท่านโพธิได้ยินเสียงของมัน ก็รู้ได้ทันที เพราะเคย

ศึกษาวิชาที่ว่าด้วยเสียงร้องของสัตว์มาชำชองแล้ว ฟังเสียงสัตว์ต่าง ๆ ร้อง อาจทราบเรื่องราวได้ จึงหันกลับตรงนั้นเอง พอถึงที่พัก ก็รีบเก็บข้าวของเพื่อเตรียมตัวเดินทางต่อไป

พระเจ้าพรหมทัตประทับยืนอยู่ ณ สีหบัญชร ทอดพระเนตรเห็นกิริยาอาการของท่านโพธิตั้งแต่มาจนกลับทรงพระดำริว่า "ถ้านักพรตนี้คิดเป็นศัตรู กลับไปครั้งนี้คงรวมพล จัดแบ่งหน้าที่กัน ถ้าไม่เป็นสัตรู ก็คงจัดแจงเก็บข้าวของเตรียมเดินทาง เราจักต้องไปดูให้รู้ไว้" เสด็จสู่อุทยานโดยด่วน พบท่านโพธิหอบบริขารเดินออกจากบรรณศาลามาสุดทางจงกรมแล้ว ก็ทรงนมัสการ มีพระดำรัสถามว่า "ท่านพราหมณ์ ดูท่านรีบร้อนหอบข้าวของเครื่องบริขารท่านมุ่งหน้าจะไปทางไหน"

ท่านโพธิได้ฟังพระดำรัสถาม นึกในใจว่า "พระราชาองค์นี้สำคัญพระทัยว่า เราไม่ทราบเรื่องที่ทรงกระทำ เราต้องให้พระองค์ทรงทราบเสียบ้าง" แล้วถวายพระพรว่า "ขอถวายพระพร ตลอดเวลา ๑๒ ปี ที่อาตมาภาพอยู่ใน

สำนักของมหาบพิตร ไม่เคยได้ยินเสียงขู่คำรามของสุนัขสีแดงเลย วันนี้ดูประหนึ่งว่ามันจำอาตมาภาพไม่ได้ คำรามนั้นแยกเขี้ยวขาว มันบอกว่ามันได้ยินมหาบพิตรตรัสกับพระมเหษีว่าหมดศรัทธาในอาตมาภาพแล้ว รับสั่งให้อำมาตย์ทั้ง ๕ นายจับอาตมาภาพฆ่าเสีย"

พระเจ้าพรหมทัตมีพระดำรัสขอขมาว่า "ความผิดดังที่พระคุณเจ้าพูดนั้นเป็นอันว่าผมได้ทำไปแล้ว เรื่องก็เป็นอันแล้วไปแล้ว เป็นความผิดที่ผมได้ปฏิบัติไปด้วยความระแวงเกินไป ขอพระคุณเจ้าได้อดโทษเสีย และผมได้เห็นเช่นนี้แล้วก็ยิ่งมีความเลื่อมใสในพระคุณเจ้ายิ่งนัก นิมนต์อยู่เถิด อย่าไปเลย"

ท่านโพธิถวายพระพรว่า "มหาราช ธรรมดาบัณฑิตย่อมไม่สมัครจะอยู่ร่วมกับผู้ที่ทำอะไรไม่กระจ่างด้วยตนเอง คอยแต่เชื่อผู้อื่น เช่นมหาบพิตร การกระทำของมหาบพิตรนั้นไม่คงเส้นคงวา เริ่มแรกก็ขาวสอาด ต่อมาก็กระดำกระด่าง บัดนี้โจ่งแจ้งแล้ว เป็นกาละที่อาตมาภาพต้องไป

"มหาบพิตรโดยหวนระลึกถึง คราวแรกมหาบพิตร

โปรดเลี้ยงอาตมภาพในพระตำหนัก ให้อาตมาภาพนั่งเหนือพระแท่นของมหาบพิตรอันอยู่ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ครั้นต่อมา ก็ให้ภัตตาหารแก่อาตมาภาพที่หัวบันได ครั้งสุดท้ายก็ให้นอกพระตำหนัก อาตมาภาพขอไปเสียเอง ดีกว่าที่จะรอให้มหาบพิตรจับคอไล่ไป มหาบพิตร ธรรมดาผู้เป็นบัณฑิตไม่พึงคบหาผู้ที่ปราศจากความเชื่อใจกัน เหมือนดังคนต้องการน้ำไม่ควรเข้าไปหาบ่อน้ำที่ไม่มีน้ำ แม้หากจะรื้อขุดบ่อน้ำนั้นใหม่ น้ำที่ไหลออก มาก็จะเป็นน้ำระคนปนกลิ่นโคลนตม

"บุคคลพึงคบหาผู้ที่มีจิตใจผ่องใส พึงเว้นคนที่มีจิตใจไม่ผ่องใส พึงไปหามาสู่ผู้ที่มีจิตใจผ่องใส เหมือนคนต้องการน้ำเข้าไปหาบ่อน้ำใสสะอาดฉะนั้น ควรคบกับคนที่จะคบตน ไม่ควรคบคนที่ไม่คบตน ผู้ที่ไม่ยอมคบคนที่คบตนนั้น เป็นผู้ไม่มีธรรมของผู้ดี ผู้ใดไม่ยอมคบคนที่คบตน ไม่สนิทสนมกับคนที่ยอมสนิทสนมกับตน ผู้นั้นเป็นคนเลวที่สุด เหมือนมฤคที่อาศัยกิ่งไม้ฉะนั้นแล

" มิตร ทั้งหลาย ย่อม จืดจาง กัน ได้ ด้วย เหตุ ทั้งนี้ คือคลุกคลีกันอย่างพร่ำเพรื่อ ๑ ห่างเหินกันกันเกินไป ๑ และขอ

กันไม่ถูกกาละ ๑ เหตุนั้นมิตรไม่ควรไปหามาสู่กันอย่างพร่ำเพรื่อ ไม่ควรห่างเหิรกันเกินไป และควรขอสิ่งของกันให้ถูกกาละ ด้วยประการดังนี้ มิตรจะไม่จืดจางกัน

"มหาบพิตร คนที่รักกันย่อมกลายเป็นคนที่ไม่รักกันเพราะอยู่ร่วมกันนานเกินไปก็ได้ เวลา ๑๒ ปีที่อาตมาภาพอยู่ในสำนักของมหาบพิตร นับว่าเป็นเวลานานพอที่จะก่อให้เกิดความจืดจางได้ อาตมาภาพขอถวายพระพรแด่มหาบพิตรว่า อาตมาภาพขอลาไป ก่อนที่อาตมาภาพจะกลายเป็นคนอัปรีย์ของมหาบพิตร ขอถวายพระพร"

พระเจ้าพรหมทัตตรัสว่า "ถ้าพระคุณเจ้าไม่ยอมรับคำอ้อนวอนของผมซึ่งกราบกรานอยู่อย่างนี้ ไม่ยอมกระทำตามคำของพวกผมซึ่งยอมตนเป็นบริวารของพระคุณเจ้า ก็ขออ้อนวอนพระคุณเจ้าสักประการหนึ่ง คือ ขอให้พระคุณเจ้าให้คำมั่นว่าจะมา ณ ที่นี้อีก"

ท่านโพธิถวายพรว่า "ขอถวายพระพร มหาบพิตรผู้ทรงศิริในแว่นแคว้น เมื่อเราต่างคนต่างอยู่เสียอย่างนี้ จักไม่มีอันตรายทั้งแก่มหาบพิตรทั้งแก่อาตมาภาพ ขอให้มหาบพิตร

จงหวังได้ว่า ต่อวันคืนผ่านไปเราคงได้พบกัน และอาตมาภาพขอถวายพระพรว่า มหาบพิตร จงทรงประทับอยู่ด้วยความไม่ประมาทเถิด ขอถวายพระพร"

ต่อจากนั้น ท่านโพธิก็จากไป อยู่ป่าหิมพานต์ตามเดิม

ท่านโพธิไปแล้ว หมดผู้ขัดขวาง หมดที่เกรงกลัว อำมาตย์ทั้ง ๕ ก็ได้โอกาสตัดสินคดี รวมหัวกันทำการรีดนาทาเน้นประชาชน กอบโกยประโยชน์ใส่ตนสืบไป แต่ก็อดหวาดระแวงไม่ได้ว่านักพรตโพธิจะกลับมาอีก ดังนั้นจึงหารือกันว่า "พวกเราทำอะไรในเวลานี้ ไม่มีใครฟ้องร้องพระราชาได้ พวกเราไม่ต้องหวั่นเกรงใคร แต่นักบวชนั่นสิคงจะกลับมาอีก ถ้าเขากลับมา พวกเราก็เห็นคงไม่รอดไปตามกัน เขาคงรื้อฟื้นความชั่วของเรา กล่าวโทษแด่พระราชา ประชาชนก็จะเป็นพยานยืนยัน พวกเราจะทำอย่างไรกัน ทำอย่างไรถึงจะไม่ให้เขามาได้" เมื่อได้ปรึกษากันไป ในที่สุดก็เห็นพ้องกันว่า "ธรรมดาคนเราที่เกิดมาในโลกนี้ ไม่สามารถจะสลัดทิ้งที่ตนคุ้นเคยสนิทสนมเสียได้ เพราะฉะนั้น

พวกเราต้องสืบหาบุคคลที่เขาสนิทสนมดูก่อน ในเมืองนี้เขาสนิทสนมกับใครบ้าง"

ผลของการสืบได้ความในที่สุดว่า ท่านโพธิสนิทสนมกับพระอัครมเหษีของพระเจ้าพรหมทัตนั่นเอง อำมาตย์เหล่านั้นยิ่งกระหยิ่มใจนัก เพราะเห็นช่องที่จะตัดความสัมพันธ์ระหว่างท่านโพธิกับเมืองพาราณสีได้อย่างเด็ดขาดและแน่นอน พากันกราบทูลพระเจ้าพรหมทัตในที่เฝ้าวันหนึ่งว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงสมมุติเทพ หมู่พวกข้าพระองค์ได้ยินข่าวเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องสำคัญมิใช่น้อย พระเจ้าข้า"

พระเจ้าพรหมทัตตรัสถามว่า "เรื่องอะไร"

พวกอำมาตย์กราบทูลว่า "ไม่ควรจะกราบทูลมิได้พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ได้ยินข่าวกล่าวขวัญกันทั่วไปว่านักพรตโพธิกับพระเทวีมีสาส์นติดต่อกัน พระเจ้าข้า"

พระเจ้าพรหมทัตตรัสว่า "เขาติดต่อกันทำไม"

พวกอำมาตย์กราบทูลว่า "ตามที่ได้ทราบ นักพรตโพธิส่งสาส์นถวายพระเทวีให้ปลงพระชนม์พระองค์ ยกเศวตฉัตรให้แก่ตน พระเทวีก็ทรงตอบไปรับรองจะกระทำตาม

ที่นักพรตโพธิบอกมา และให้เขายกพลเข้ามาโดยเร็ว"

พระเจ้าพรหมทัต มิได้ทรงเชื่อในครั้งแรก ๆ แต่พวกนั้นก็หาโอกาสส่งเสริมและหาข้อยืน ยัน ด้วย ประ การ ต่าง ๆ จนกระทั่งทรงเชื่อ เลยรับสั่งให้จับพระเทวีประหาร ตัดเป็นท่อน ๆ ฝังเสียเลย เพื่อปกปิดความ

แต่เรื่องของความลับชั่วนั้น มีคติเหมือนฟองไข่ที่มีตัว ความสงบเงียบของความชั่วก็คือการพักตัวของความแพร่งพราย เหมือนฟองไข่ที่แม่ไก่กำลังกก เหตุนั้นไม่ช้าความลับเรื่อง พระอัครมเหษี ถูกปลง พระชนม์ โดยปราศจากความผิด พวกอำมาตย์พากันยุยงพระราชา พระนางจึงถูกปลงพระชนม์ ก็แพร่หลายอื้อฉาวไป ทราบถึงพระราชบุตรทั้ง ๔ ซึ่งได้ไปครอบครองบ้านเมืองที่ได้รับพระราชทานในฐานะเป็นลูกหลวง ต่างองค์ต่างมีพระทัยโทมนัสขัดแค้น และร่วมประชุมกันแข็งเมือง ประกาศตนเป็นศัตรูกับพระราชบิดาทันที พร้อมกันนั้นก็ตระเตรียมรี้พล เกลี้ยกล่อมประชาชนทั้งรวบรวมพาหนะเตรียมฝึกฝนไว้พร้อมสรรพ์

พาราณสีประสบยุคเข็ญ เพราะความเลวร้ายของอำมาตย์

ทั้ง ๕ ประชาชนพากันกระด้างกระเดื่อง พระราชบุตรของพระเจ้าพรหมทัตทั้ง ๔ พระองค์ ซึ่งมีกำลังเข้มแข็งก็ประกาศตนเป็นศัตรูต่อพระราชบิดา ภัยใหญ่หลวงกำลังครอบงำพระนครพาราณสี พระเจ้าพรหมทัตคงมีแต่อำมาตย์ ๕ นายเป็นพระสหายในยามนั้น

ท่านโพธิคอยฟังข่าวความเป็นไปของบ้านเมืองอยู่เสมอด้วยความห่วงใย ครั้นทราบข่าวยุคเข็ญเช่นนั้น ก็ดำริว่า "เว้นจากเราแล้ว คงไม่มีใครที่จะสามารถปรับความเข้าใจกับพระราชกุมารเหล่านั้น และทำให้งดเว้นการประทุษร้ายพระราชบิดาเสีย เราจะให้ทานชีวิตแด่พระราชา ปลดเปลื้องพระราชกุมารเสียจากบาป" ดำริแล้ว รุ่งขึ้นก็เข้าไปสู่บ้านชายแดนฉันแกงเนื้อลิงที่ชาวบ้านจัดถวายแล้ว ก็ขอหนังลิงตัวนั้นมานำมาที่อยู่ ผึ่งแดดให้แห้ง ทำให้หมดกลิ่น ตัดเป็น ๓ ผืนนุ่งผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง อีกผืนหนึ่งทำให้เป็นหนังสำหรับปูนั่งเสร็จแล้วก็ครองหนังลิงเดินทางบ่ายหน้าเข้าสู่แคว้นกาสี ก่อนอื่นได้ไปพบปะกับพระราชกุมารทั้ง ๔ พระองค์ พูดชี้แจงพระราชกุมารให้เข้าพระทัยว่า "กรรมคือการฆ่าบิดานั้นทารุณ

ยิ่งนัก พระราชบุตรไม่ควรกระทำ ขึ้นชื่อว่าสัตว์ที่จะไม่แก่ไม่ตายไม่มี" สุดท้ายท่านได้ให้คำรับรองว่าจะทำการประสานสามัคคีให้ และให้สงบอยู่จนกว่าจะได้รับข่าวจากท่าน นัดหมายแล้ว ท่านโพธิก็เข้าสู่พระนครพาราณสี ไปอุทยานที่เคยอยู่ ปูแผ่นหนังสิงเหนือแท่นศิลานั่งอยู่ตามสบาย

คนเฝ้าอุทยานเห็นท่านแล้ว รีบนำความไปกราบทูลแก่พระเจ้าพรหมทัตทันที

พระเจ้าพรหมทัตทรงทราบว่า ท่านโพธิมา ก็ดีพระทัย เต็มตื้นไปด้วยโสมนัส ตรัสชวนอำมาตย์ทั้ง ๕ เสด็จไปพบท่านโดยด่วน เมื่อพบท่านแล้ว ก็ทรงทำอัญชลีประทับนั่งตั้งพระทัยจะตรัสปฏิสันถาร

แต่ท่านโพธิแสดงอาการเฉยเมย ไม่ชื่นชมยินดีอะไรกับพระเจ้าพรหมทัต นั่งเอามือปัดหนังสิงอยู่ตลอดเวลา

พระเจ้าพรหมทัตทรงเห็นเช่นนั้น จึงตรัสว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณเจ้าไม่พูดกับผม เอาแต่ปัดหนังสิงเสียเรื่อยทีเดียว สิงตัวนั้นมีอุปการะแก่พระคุณเจ้ามากกว่าผมหรืออย่างไร"

ท่านโพธิถวายพระพรว่า "เป็นเช่นนั้น มหาบพิตร ลิงตัวนี้มีอุปการะแก่อาตมาภาพมาก อาตมาภาพจะไปไหนก็ขี่หลังมันไป มันตักน้ำให้ มันกวาดที่อยู่ให้ ปรนนิบัติอาตมาภาพด้วยประการต่าง ๆ ด้วยความจงรักอย่างจริงใจ แต่อาตมาภาพเกิดความคิดเลว ๆ ขึ้นมาเลยกินเนื้อมันเสีย เอาหนังของมันมาผึ่งแดดให้แห้ง แล้วใช้นุ่งห่มปูนอนปูนั่ง มันมีอุปการะแก่อาตมาภาพเหลือหลาย"

การที่ท่านโพธิกล่าวนั้น เป็นเพียงความหมายเทียบเคียง เป็นเหมือนขุดหลุมพรางล่อพวกอำมาตย์ทั้ง ๕ เพื่อจะทำลายความเชื่อถือของพวกเหล่านั้นเสีย ความประสงค์ของท่านสำเร็จเป็นอย่างดี อำมาตย์ทั้ง ๕ หลงกล ตกหลุมพรางที่ขุดล่อไว้ พอได้ฟังท่านพูดจบลง ก็เข้าใจว่า "ท่านกระทำการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต" ตบมือหัวเราะกันครื้นเครง ประกาศว่า "พ่อแม่ทั้งหลาย เชิญดูการกระทำของนักบวช พูดได้อย่างหน้าตาเฉยว่า "ฆ่าลิงกินเนื้อครองหนังท่องเที่ยวไป น่าหัวเราะไหมล่ะ"

ท่านโพธิเห็นเช่นนั้นก็สมใจ ก็หันไปทางอำมาตย์ผู้ถือ

ลัทธิว่าไม่มีเหตุก่อนพลาง ถามว่า "คุณหัวเราะเยาะฉันเพราะเหตุไร ? คุณหัวเราะทำไม ?"

อำมาตย์ผู้นั้นตอบอย่างเย้ยหยันว่า "เพราะคุณเป็นนักบวชประทุษร้ายมิตรและทำปาณาติบาตน่ะซิ"

ท่านโพธิได้ฟังดังนั้นก็โต้ว่า "คุณมีความเชื่อถือว่าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ที่จะทำให้คนเป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วเช่นนี้มิใช่หรือ"

เมื่ออำมาตย์ผู้นั้นยอมรับ ท่านก็กล่าวต่อไปว่า "คนที่เชื่อในแนวทางของคุณ และในความเห็นของคุณแล้วกระทำอย่างนี้ คุณจะว่าการกระทำของเขาเป็นความชั่วได้อย่างไรเล่า มันเป็นความชั่วอะไรกัน

"คุณเอ๋ย คุณพูดอยู่เรื่อย ๆ ว่า พลโลกหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามคติของตนและภาวะของตน เสวยทุกข์เสวยสุขในคติและภาวะนั้น ๆ เช่นเป็นโจรก็ดำเนินไปตามเรื่องของโจร ได้สุขได้ทุกข์ไปตามเรื่องของโจร เป็นหญิงเป็นชายก็ดำเนินไปตามเรื่องของภาวะที่เป็นนั้น ๆ ได้สุขได้ทุกข์ไปตามภาวะที่เป็นนั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องครุ่นคำนึงถึงทำชั่วทำดี

เพราะแม้จะไม่อยากกระทำ ก็กระทำกันจนได้ เนื่องด้วยมันเป็นเรื่องของคติและภาวะนั้น ๆ เมื่อต้องกระทำโดยไม่คำนึงถึงดีชั่วกันเช่นนี้ ใครจะได้รับผลชั่วผลดีกันเล่า หมายความว่า ใครไปตกแหล่งบาป ก็จำต้องทำบาป ตกแหล่งบุญก็จำต้องทำบุญ จะไปเอาดีเอาชั่วอะไรกัน เหมือนกับธรรมชาติของหนามมันก็ต้องแหลม ไปถูกเข้ามันก็ต้องทิ่มแทง เพราะคติและภาวะของมันอย่างนั้น เราจะดีจะชั่วก็อนุวัตรตามคติและภาวะของตนเช่นเดียวกัน คุณพูดอย่างนี้อธิบายอย่างนี้ใช่ไหมล่ะ ถ้าหลักและอธิบายนั้นเป็นข้อที่ถูกต้องดีและไม่เป็นข้อเสื่อมเสียอะไรแล้ว และถ้าถ้อยคำของคุณที่ว่าคนจะดีก็ดีเอง จะชั่วก็ชั่วเอง ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยให้ดีให้ชั่ว เป็นความจริงแน่นอนแล้ว การที่ฉันฆ่าลิงที่มีอุปการะแก่ตนเสียก็เป็นอันว่าฆ่าเสียชอบแล้ว เพราะฉันตกอยู่ในคติและภาวะที่ต้องฆ่ามัน มันก็ตกอยู่ในคติและภาวะที่จะต้องทำดีแก่ฉัน และจะต้องถูกฉันฆ่าเสีย ทั้งผู้ฆ่าคือฉัน ทั้งผู้ถูกฆ่าคือลิง ต่างก็ต้องดำเนินไปตามแนวทางและภาวะของตนเช่นนี้ คุณจะมาโทษอะไรฉันเล่า ฉันมีโทษอะไรเรื่องนี้เล่า

"คุณเอ๋ย ก็ถ้าคุณจะทราบได้ถึงความผิดแห่งคำพูดของตน คุณก็ไม่น่าติเตียนฉันเลย เพราะวาทะของคุณเป็นเช่นนั้น ที่ถูกควรจะสรรเสริญว่า ผู้นี้กระทำตามถ้อยคำของเรา แต่คุณคงไม่ทราบถ้อยคำของตนสิ จึงติฉัน"

อำมาตย์ผู้ถือลัทธิว่าไม่มีเหตุ ถูกโต้เข้าเช่นนี้ ก็เลยหมดทางค้าน สิ้นปฏิภาณ นั่งทำหน้าเก้อคอตก เงียบไปเลย

ท่านโพธิเล่นงานอำมาตย์ผู้ถือลัทธิว่า ไม่มีเหตุจนหมดปฏิภาณไปแล้ว ก็หันไปทางอำมาตย์ผู้ถือลัทธิว่า โลกนี้พระอิศวรสร้าง แล้วถามว่า "คุณหัวเราะเยาะฉันเพราะเหตุไร คุณคงเห็นว่า ฉันเป็นนักบวชประทุษร้ายมิตร และกระทำปาณาติบาตเช่นเดียวกัน ถ้าคุณเชื่ออย่างมั่นคงว่าทุกสิ่งทุกอย่างพระอิศวรสร้างแล้ว คุณจะหัวเราะเยาะฉันได้หรือ

"นี่แน่ะคุณ ถ้าพระพรหมหรือเทพผู้เป็นอิศวรองค์อื่นเป็นผู้สร้างสรรค์ชีวิตของชาวโลกทั้งหมด เช่นว่า เจ้าต้องเป็นชาวนา เจ้าต้องเลี้ยงโค เจ้าต้องเป็นกษัตริย์ เป็นต้น ตลอดถึงกำหนดความมั่งคั่งสมบูรณ์ ความเสื่อมสูญและความดี

ความชั่วไว้ทุกสิ่งทุกอย่าง ฝูงคนเป็นแต่กระทำตามอาณัติ คือข้อบังคับของท่านผู้เป็นอิศวร เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านผู้เป็นอิศวรก็จะต้องรับผิดชอบทุกประการ บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งกระทำชั่ว การกระทำของผู้นั้น มิใช่เขากระทำด้วยความพอใจของเขา แต่ท่านผู้สร้างนั้นต่างหากกำหนดให้กระทำ สร้างเขาให้กระทำ สร้างความชั่วไว้ให้เขาทำ ใครจะเป็นผู้เปื้อนด้วยความชั่วระหว่างผู้สร้างกับผู้ถูกสร้างในเรื่องนี้ เปรียบเหมือนหุ่นที่มีผู้ชักใยให้เต้นรำทำท่าต่าง ๆ มิได้กระทำได้โดยลำพังตน แล้วแต่คนชักใยให้กระทำทั้งนั้น ผู้ชักนั้นต่างหากที่เป็นเหตุให้หุ่นเคลื่อนไหว ฉันใด มนุษย์สรรพสัตว์และสรรพสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ท่านผู้เป็นอิศวรสร้างสรรค์ขึ้นมา จะกระทำการใด ๆ ก็ย่อมอยู่ในบัญชาของท่านผู้สร้างทั้งสิ้น ก็ฉันนั้น เพราะฉะนั้นการที่มนุษย์ผู้ใดผู้หนึ่งกระทำความชั่ว ท่านผู้สร้างสรรค์ผู้เป็นอิศวรนั้น ก็ต้องรับเอาบาปไป เพราะมนุษย์มิได้กระทำบาป แต่ท่านผู้สร้างนั้นเป็นผู้สร้างบาป และบงการให้มนุษย์กระทำบาป ถ้าลัทธิของคุณตามความหมายดังที่อธิบายมานี้เป็นข้อที่ถูก ไม่ต้อง

ใช่เป็นข้อเสียหาย ทั้งคำกล่าวของคุณก็เป็นข้อสัตย์จริงอีกด้วยแล้ว การที่ฉันฆ่าสิงห์มีอุปการะแก่ตนเสีย ก็ไม่เป็นการเสียหายอะไร ไม่เป็นบาปอะไร เป็นการดีแล้วมิใช่หรือ เพราะฉันก็เป็นผู้ที่อิศวรสร้างสรรค์ สิงห์ก็เป็นผู้ที่อิศวรสร้างสรรค์ การฆ่าก็อิศวรสร้างสรรค์ อิศวรสร้างฉันมา แล้วก็บงการให้เป็นนักบวช และบงการให้ฆ่าสิงห์ตัวนี้ อิศวรสร้างสิงห์ตัวนี้มา แล้วก็บงการให้เป็นผู้มีอุปการะต่อฉัน และบงการให้ยอมรับการฆ่าของฉัน รวมความว่า ที่ฉันกระทำไปก็ตามบงการของอิศวรทั้งนั้น จะมาเอาผิดเอาชั่วอะไรกับฉันเล่า มันเป็นกระบวนการของอิศวร อิศวรก็ต้องรับเอาไปซิจริงไหมล่ะ

"ถ้าคุณจะทราบชัดถึงความผิดพลาดแห่งถ้อยคำของตน คุณก็ไม่น่าจะตำหนิฉันเลย เพราะถ้อยคำของคุณเป็นเช่นนั้น ฉันกระทำตามถ้อยคำของคุณ ทำไมถึงต้องถูกคุณติเตียนเล่า"

อำมาตย์ผู้ถือลัทธิอิศวรสร้างสรรค์ ถูกโต้อย่างชนิดที่

เรียกว่า หอกของตนบั่กอกตนเอง ก็เลยหมดคำพูดนั่งคอตก ไปอีกคนหนึ่ง

ท่านโพธิกำราบอำมาตย์ผู้ถือลัทธิอิศวรสร้างสรรค์เสร็จไปแล้ว ก็หันไปทางอำมาตย์ผู้ถือลัทธิว่าทุกสิ่งทุกอย่างทำไว้ก่อนทั้งนั้น พลางเอ่ยว่า "คุณมีความเชื่อถือมั่นคงว่าทุกสิ่งทุกอย่างทำไว้ก่อนทั้งนั้น ข้อนี้เป็นสัจจะของคุณ เป็นข้อแน่นอนของคุณ คุณหัวเราะเยาะฉันทำไม คุณทราบอธิบายของหลักความเชื่อถือของคุณหรือเปล่าเชิญฟังซี ฉันจะพูดให้ฟัง

"หลักความเชื่อถือของคุณมีอธิบายดังนี้ ชาวโลกจะประสบสุขทุกข์เพราะกรรมที่ตนกระทำไว้ในปางก่อนเป็นเหตุ ผู้ใดกระทำบาปไว้ในภพก่อน ๆ ผู้นั้นจะต้องใช้หนี้บาปนั้นในภพนี้ ผู้ที่ทวงหนี้เก่าของตนคือในโลกนี้ ใฉนจะต้องแปดเปื้อนด้วยบาปเล่า หมายความว่า ผู้ที่เคยฆ่าเขามาในชาติก่อนต้องมาถูกฆ่าในชาตินี้ จะเอาบาปอะไรกับผู้ฆ่าเล่า เพราะผู้ฆ่าในชาตินี้ก็เท่ากับผู้ทวงหนี้ และผู้ถูกฆ่าก็เท่ากับผู้ใช้หนี้ นี้

เป็นอธิบายแห่งลัทธิของคุณ ที่คุณอ้างว่าเป็นข้อที่ดีงามถูกต้องไม่เสียหาย

"คุณเอ๋ย ถ้าคำของคุณเป็นสัจจะแน่นอนแล้ว ลิงถูกฉันฆ่าเสียก็ชอบแล้ว เพราะอะไร? เพราะฉันทวงหนี้ของฉันคืน กล่าวคือ ในชาติก่อนฉันคงเป็นลิง ถูกลิงตัวนี้ซึ่งชาติก่อนเป็นนักบวชฆ่ากินเสีย มาถึงชาตินี้ นักบวชนั้นมาเกิดเป็นลิง ฉันเกิดเป็นนักบวช ก็เลยฆ่ากินเสีย เป็นการใช้หนี้กัน จะเอาบาปเอาชั่วอะไรกันเล่า เคยฆ่าเขามาแล้ว ก็ถูกเขาฆ่าเอาบ้างซิ ถูกต้องดีไม่ใช่หรือ แล้วคุณจะเห็นว่าฉันเป็นคนเลวได้หรือ

"คุณเอ๋ย ก็ถ้าคุณจะทราบแน่นอนว่าถ้อยคำของคุณที่กล่าวสั่งสอนมหาชนเป็นเรื่องผิด ก็ไม่น่าติเตียนฉันเลย เพราะถ้อยคำของคุณสอนไว้เช่นนั้น ฉันก็ทำตามถ้อยคำของคุณแล้ว คุณน่าจะสรรเสริญว่านักบวชผู้นี้เชื่อถือเรา ดังนี้มิใช่หรือ?

หมดปฏิภาณไปอีกคนหนึ่ง ท่านโพธิเรียกอำมาตย์ผู้ที่มีลัทธิว่าขาดสูญเข้ามา พลางพูดว่า "เชิญคุณมาพูดกัน

ตรงหน้านี่ซิ คุณพูดว่าทานที่บุคคลให้แล้วไม่มีผลเป็นต้น สำคัญมั่นคงว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมขาดสูญกันในโลกนี้เท่านั้น ที่จะได้นามว่าไปปรโลกไม่มี เหตุไรเล่าจึงหัวเราะเยาะฉัน เชิญฟัง จะพูดให้คุณฟังถึงหลักและอธิบายแห่งลัทธิของคุณ

"หลักความเชื่อถือของคุณ มีอธิบายว่า ร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย เกิดเพราะอาศัยภูตรูปทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ร่างกายที่เกิดเพราะธาตุพวกใด เวลาสิ้นชีวิตก็เข้ารวมกันกับธาตุพวกนั้นทันที จำพวกที่เป็นธาตุดินก็เข้ารวมกับปฐวีธาตุ ธาตุน้ำก็เข้ารวมกับอาโปธาตุ ธาตุไฟก็เข้ารวมกับเตโชธาตุ ธาตุลมก็เข้ารวมกับวาโยธาตุ อินทรีย์ต่าง ๆ ในร่างกายก็กลายเป็นอากาศธาตุไป คนที่ตายแล้วจะถูกคน ๔ คน หามไปนับทั้งแคร่ก็ครบ ๕ จะปรากฏร่องรอยก็แค่ป่าช้า กระดูกก็เปลี่ยนสีผุไป การบูชาที่ทำไว้ก็เป็นขี้เถ้าในที่สุด เรื่องทานการให้เป็นบัญญัติของคนโง่ ๆ เป็นการพร่ำเพ้อเหลว ๆ ไหล ๆ ของพวกเซ่อ ๆ ที่พากันกล่าวถึงว่าทานที่ให้ไม่มีผล ชีวะจะเป็นอยู่ในโลกนี้เท่านั้น ตายแล้วก็

สิ้นสูญ ชาวโลกนี้ไม่ว่าคนโง่คนฉลาดขาดสูญทั้งนั้น ใน เมื่อโลกขาดสูญ จะไปเอาดีเอาชั่วที่ใครกันเล่า

"อธิบายแห่งหลักความเชื่อถือที่คุณรับรองว่าถูก ต้องไม่เสียหายเป็นเช่นนี้ ถ้าคำพูดของคุณเป็นสัจจะแน่นอน การที่ฉันฆ่าลิงก็เป็นการฆ่าดีแล้วจริงไหม ถ้าคุณจะทราบได้แน่ว่าคำพูดของคุณทั้งนี้ผิดพลาด คุณก็ไม่น่าจะติเตียนฉันเลย เพราะคุณสอนไว้เช่นนั้น ฉันก็ทำตามคำพูดของคุณแล้ว คุณควรจะสรรเสริญมิใช่หรือว่า ฉันทำตามที่คุณสอนไว้"

คอตกไปอีกคนหนึ่ง ท่านโพธิเชิญอำมาตย์ที่ถือลัทธิว่าประโยชน์ตนเป็นสำคัญยิ่งเข้ามาตรงหน้า พลางกล่าวว่า "คุณเอ๋ย คุณยกลัทธิของตนว่า แม้จะต้องฆ่าพ่อฆ่าแม่ ถ้าเป็นประโยชน์แก่ตนแล้วก็ควรกระทำ" ดังนี้ สั่งสอนมหาชนตลอดมา ทำไมคุณจึงเยาะเย้ยฉัน คุณคงต้องการให้ใคร ๆ ทราบว่า ฉันเป็นคนเลว ประทุษร้ายมิตร กระทำปาณาติบาต เช่นเดียวกับพรรคพวกของคุณใช่ไหมล่ะ คุณเอ๋ยลัทธิของคุณเป็นอย่างไร มีอธิบายอย่างไร จะพูดให้คุณฟัง เชิญฟังซิ

"ในโลกนี้ มีคนโง่ๆที่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต อ้างคติในเรื่องประโยชน์ว่าสำคัญ พากันกล่าวไว้ว่า บุคคลพึงฆ่าพ่อแม่หรือแม้พี่ชายน้องชายตลอดถึงลูกเมีย ถ้าประโยชน์จะพึงมีเช่นนั้น หมายความว่า ถ้าบุคคลนั้นๆ จะขัดประโยชน์ทำตนไม่ให้ได้รับประโยชน์ หรือถ้าฆ่าเสียแล้วตนจะได้รับประโยชน์ ก็ควรฆ่าเสีย ดังนี้ นี่เป็นอธิบายแห่งหลักความเชื่อถือของคุณ

"คุณเอ๋ย นิติธรรมของโลกปรากฏตรึงตรามานานแล้วว่า บุคคลได้นั่งนอนในร่มของต้นไม้ต้นใด ไม่พึงหักรานกิ่งของต้นไม้ต้นนั้น เพราะการประทุษร้ายผู้ที่มีไมตรีจิตเป็นความเลวทราม ถ้าถือตามลัทธิของคุณละก้อในเมื่อเกิดประโยชน์ขึ้นแล้ว อย่าว่าแต่จะริดก้านรานกิ่งเลย โค่นต้นถอนรากถอนโคนเสียก็ได้ เมื่อฉันต้องการเลี้ยงเลี้ยงตนเกิดประโยชน์ขึ้นแล้ว ฉันก็ฆ่าลิงกินเนื้อเสีย การฆ่าลิงทำให้เกิดประโยชน์แก่ฉันหรือไม่เล่า"

"ถ้าหลักและอธิบายที่กล่าวมาเป็นการดีการชอบ ไม่ใช่ข้อเสียหาย และคำสอนของคุณก็เป็นสัจจะแน่นอน การที่

ฉันฆ่าสิงกินเนื้อเสียก็เป็นการชอบแล้ว ถ้าคุณจะทราบชัดว่าคำสอนของคุณเป็นผิด คุณก็ไม่น่าติเตียนฉันเลย เพราะคำสอนของคุณเป็นเช่นนั้น ฉันก็ปฏิบัติตามถ้อยคำของคุณเป็นพยานให้แก่คุณว่า ถ้อยคำของคุณนั้นคนขนาดฉันยังเชื่อถือปฏิบัติตาม คุณน่าจะสรรเสริญฉันว่า ฉันเป็นคนหนึ่งที่ปฏิบัติตามถ้อยคำของคุณมิใช่หรือ"

หมดปฏิภาณไปอีกคนหนึ่ง อำมาตย์ทั้ง ๕ ไม่มีใครกล้าโต้กับท่านโพธินั่งนิ่งเงียบไปตามกัน

ท่านโพธิถวายพระพรว่า "ขอถวายพระพรมหาบพิตร พระองค์ทรงชุบเลี้ยงมหาโจรที่เป็นผู้ปล้นชาวแคว้นไว้ ๕ คน คืออำมาตย์เหล่านี้เป็นโจรฉกาจฉกรรจ์ยิ่งนัก พวกเขารวมหัวกันปล้นศีลธรรมปล้นวัฒนธรรมของแว่นแคว้นแดนดินทีเดียว"

"มหาบพิตร โปรดพิจารณา คนที่มีวาทะว่าไม่มีเหตุที่ทำให้คนดีคนชั่วคนที่ถือว่าอะไร ๆ อิศวรสร้างทั้งสิ้น คนถือว่าสุขทุกข์กรรมเก่าบันดาลให้ คนที่ถือว่าขาดสูญ คนที่ถือประโยชน์เป็นสำคัญ ทั้ง ๕ คนนี้ เป็นอสัตบุรุษเป็นคนพาล

แต่ถือตัวว่าเป็นบัณฑิต คนเช่นนั้นกระทำชั่วได้ทุกอย่าง ทั้งชวนให้ผู้อื่นกระทำได้ด้วย โดยปราศจากความละอายใจ การสังสรรค์กับคนที่เป็นอสัตบุรุษเป็นการกระทำชั่วมีความเดือดร้อนใจเป็นผลกำไร"

ท่านโพธิกำราบอำมาตย์ทั้ง ๕ หมดเสียงไปแล้ว จึงถือโอกาสถวายธรรมเทศนาแก่พระราชาสืบไป

ในตอนต้นได้ปรารภถึงคนเลวที่ปะปนอยู่ในหมู่คนดีว่า เปรียบเหมือนเสือโคร่งปลอมตัวเป็นแกะ เข้าอยู่คลุกคลีในฝูงแกะ แล้วก็จับแกะกินเป็นอาหาร คนพาลสันดานชั่วก็เช่นเดียวกัน ปลอมตัวเป็นคนดีปะปนอยู่ในหมู่คนดีก็เพื่อสูบเลือดสูบเนื้อคนดี ดังนี้แล้วได้แถลงถึงหลักลัทธิของอำมาตย์ทั้ง ๕ ว่า เป็นเหตุให้คนพาลสันดานชั่ว ผู้ที่มีความเชื่อเช่นนั้นทำบาปได้ทุกอย่างและชักชวนคนอื่นให้กระทำได้ด้วย ต่อจากนั้นได้กล่าวถึงการปกครองบ้านเมือง เปรียบแว่นแคว้นเหมือนต้นไม้ใหญ่ที่มีผล อันต้นไม้ที่มีผลนั้น ถ้าคนเด็ดผลดิบๆ เสียก็ไม่รู้รส และจะทำให้สูญพันธุ์ไปด้วย ฉันใด แว่นแคว้นก็ฉันนั้น ถ้าใช้อธรรมปกครอง ก็ไม่รู้รส และทำให้ล่มจม

ตรงกันข้ามต้นไม้ใหญ่ที่มีผล คนเก็บผลสุก ๆ มาบริโภค ก็จะรู้รส และทำให้ไม่สูญพันธุ์ ฉันใด แว่นแคว้นก็ฉันนั้น ใช้ธรรมปกครองก็จะทราบรส คือร่มเย็น ทั้งจะไม่ทำให้ล่มจม เป็นต้น แล้วได้ชี้แจงถึงความผิดพลาดต่างๆ ของผู้ปกครอวกเข้าหาข้อ ที่ พระ เจ้า พรหมทัต ทรงปฏิบัติผิด ต่อพระโอรส ในการที่ ให้ ปลง พระ ชนม์ พระ มเหษี ผู้ ปราศ จาก ความ ผิด ทำให้โอรสแค้นเคือง เป็นศัตรูกับพระชนก สุดท้ายท่านโพธิได้น้อมพระทัยของพระเจ้าพรหมทัตให้ทรงประพฤติธรรมสรุป ในที่สุดว่า เป็นรัฐบาลต้องไม่มักโกรธ

พระเจ้าพรหมทัตทรงสดับแล้วทรงสำนึกผิดได้ ท่านโพธิเห็นเช่นนั้นก็ถวายพระพรเตือนมิให้ทรงเชื่อ ถ้อย คำ ของ คนชั่วสืบไป แล้วให้คนไปเชิญพระราชโอรสทั้ง ๔ มาพบกับพระเจ้าพรหมทัต ถวายพระพรชี้แจงประสานพระราชากับพระโอรสให้คลายความหมองหมาง ดำรงในฐานะเป็นบิดาและบุตรกันสืบไป

พระเจ้าพรหมทัตตรัสให้ประหารอำมาตย์ ทั้ง ๕ ท่านโพธิขอไว้มิ ให้ทรงกระทำ จะทรงตัดมือตัดเท้า ก็ขอไว้อีก

ในที่สุดให้ริบทรัพย์สมบัติ เนรเทศออกไปจากแว่นแคว้น ท่านโพธิพำนักอยู่ในพระนครพาราณสี ๒-๓ วันแล้ว ก็ถวายพระพรลา ไปบำเพ็ญพรตอยู่ ณ ป่าหิมพานต์ ก่อนออกเดินทาง ท่านได้ถวายพระพรแด่พระเจ้าพรหมทัตว่า "ไม่ประมาทเถิด มหาบพิตร"

คติของความลับเรื่องที่ ๑

ความลับของนาค

ในกาลนานมาแล้ว พ่อค้าชาวเมืองพาราณสีหลายนาย ร่วมทุนกันซื้อสินค้าบรรทุกเรือเพื่อนำไป จำหน่าย ต่างประเทศ แล่นเรือไปในท้องทะเลได้ ๗ วัน เรือถูกคลื่นลมหนักอับปางลง ผู้คนที่ไปในเรือตกเป็นเหยื่อของ ปลาร้าย เหลือรอดมาได้คนเดียว ถูกลมระดมพัดลอยมาถึงท่าเรือแห่งหนึ่ง ชื่อกัมพิยะ เหลือแต่ตัวจริง ๆ ผ้าผ่อนหลุดหายไปหมด เขาเดินไปตามบ้านเพื่อขออาหารบริโภค ด้วยร่างกายที่อยู่ในสภาพแรกเกิด แต่สภาพที่เขาประสบนั้นทำให้คนทั้งหลายที่พบเห็นยกย่องว่า ท่านผู้นี้เป็นสมณะมักน้อยสันโดษ ยินดีตามที่มีอยู่ พากันกระทำสักการะบูชา เขาก็ได้คิดว่า อุบายสืบชีพเราได้แล้ว เลยปล่อยให้สภาพแรกเกิดคงอยู่เรื่อยไป แม้ใครจะนำเครื่องนุ่งห่มมาให้ ก็ไม่ปรารถนา ฝูงคนยิ่งพากันเลื่อมใสยิ่งขึ้น ปรารภกันว่าสมณะที่มักน้อยยิ่งกว่า ท่านผู้ นี้ ไม่ มี อีก แล้ว ร่วม มือ กัน สร้าง อา ศรม บท

ให้แก่ชายเปลือยนั้น เชิญให้อยู่ในอาศรมนั้น ต่อมาได้นามตามสถานที่ว่า ชีเปลือยกทัมพิยะ ลาภสักการะเกิดแก่เขามากมาย ไม่ใช่แต่คนเท่านั้นที่พากันเลื่อมใสศรัทธา แม้พญานาคชื่อบัณฑรกะและพญาครุฑก็เลื่อมใสพากันมาหาชีเปลือยกทัมพิยะติดต่อกันอยู่เนือง ๆ เหมือนกัน

พญานาคบัณฑรกะนั้นเลื่อมใสด้วยใจจริง แต่พญาครุฑที่เข้ามาหานั้น มาด้วยมีความประสงค์ประโยชน์แฝงอยู่ คือ ในตอนนั้น พวกครุฑพากันตายเสียมากต่อมาก เมื่อจับนาคบินไป ไม่ทันถึงที่อยู่ก็ตกทะเลตาย เป็นดังนี้อยู่ตลอดมา พญาครุฑต้องการจะทราบความลับของพญานาคว่า พวกนาคทำอย่างไรถึงได้ทำให้พวกครุฑตายได้ เห็นพญานาคบัณฑรกะมาเลื่อมใสในชีเปลือยทัมพิยะ ก็เห็นลู่ทางที่จะได้รู้ข้อที่ตนต้องประสงค์ จึงได้เข้ามาแสดงความเลื่อมใสในชีเปลือยกทัมพิยะบ้าง เมื่อได้ปฏิบัติตนจนเป็นที่ไว้วางใจของชีเปลือยแล้ว เห็นว่าชีเปลือยมีความพากภูมิใจในการที่ตนได้มาเป็นผู้ปรนนิบัติบำรุง วันหนึ่งอยู่กับชีเปลือยตามลำพังสองต่อสอง ไม่มีใครมาร่วมอยู่ด้วย พญาครุฑจึงเผย

ความในใจของตนกับชีเปลื้อยว่า "ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ พวกครุฑซึ่งเป็นญาติของผม พากันพินาศเสียมากต่อมาก ตอนที่จับนาคได้ พวกผมไม่รู้ท่าทีในการจับพวกนาค เข้าใจว่าคงจะมีข้อเร้นลับอะไรอยู่ คงจะเป็นเรื่องลับของพวกนาค พระคุณเจ้าสามารถที่จะปลอบโยน ถามความข้อนี้ของพวกนาคได้ กรุณาถามให้พวกผมสักหน่อยเถิด ผมขอทราบไว้เพื่อป้องกันตัวเท่านั้น"

ชีเปลื้อยรับปากว่าจะลองถามดู พอพญาครุฑกลับไปแล้ว ถึงเวลาพญานาคบัณฑรกะก็มาหาตามเคย ไหว้แล้วนั่งอยู่ตามที่อันเหมาะ ชีเปลื้อยสนทนาปราศรัยไต่ถามเรื่องต่าง ๆ ตามเคย แล้ววกเข้าหาจุดมุ่งหมายเอ่ยว่า "พญานาคฉันได้ทราบข่าวเลื่องลือว่า พวกครุฑจับพวกท่านจะก็พากันล้มตายเสียมากต่อมาก ทำไมหนอพวกครุฑถึงไม่สามารถจะจับพวกท่านได้"

พญานาคบัณฑรกะตอบว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่พวกผมปกปิดกันเป็นความลับ เมื่อพวกผม

เปิดเผยเรื่องนี้ออกไป ก็เท่ากับนำเอาความตายมาให้แก่หมู่ญาติของผมเท่านั้นเอง ผมบอกไม่ได้"

ชีเปลือยได้ฟังดังนั้นก็พูดต่อไปว่า "ทำไมนะพญานาคท่านสำคัญมั่นหมายว่า ฉันจะบอกแก่ผู้อื่นฉะนั้นหรือ ขอให้เข้าใจเสียใหม่เถิดว่า ฉันไม่บอกใครหรอก ที่ถามก็เพราะอยากจะรู้ไว้สำหรับตนเองเท่านั้น ท่านเชื่อฉันเถิด พูดได้อย่างปลอดภัยทีเดียว"

พญานาคกล่าวว่า "บอกไม่ได้ ขอรับ" ลุกขึ้นไหว้แล้วกลับไป

วันรุ่งขึ้น ชีเปลือยกทัมพิยะก็ถามพญานาคผู้มาพบตามเคยอีก พญานาคยังไม่ยอมบอก ในวันที่ ๓ พอพญานาคบัณฑรกะมานั่งเรียบร้อยแล้ว ชีเปลือยกทัมพิยะก็เอ่ยว่า "วันนี้เป็นวันที่ ๓ ที่ฉันถามท่าน ถึงเหตุที่พญาครุฑจับพวกท่านพากันวอดวายเสียมากมาย ทำไมหนอ ท่านจึงไม่ยอมบอก"

พญานาคตอบว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ ที่ผมไม่ยอมบอก ก็เพราะกลัวว่าพระคุณเจ้าจะบอกคนอื่น"

ชีเปลือยกทัมพิยะยืนยันแข็งแรงว่า "ฉันจะไม่บอกกับใคร ฉันพูดแล้วว่าฉันจะไม่บอกกับใคร ก็ขอให้เชื่อเถิด เชิญพูดอย่างหมดความหวั่นเกรงเถิด"

พญานาคบัณฑรกะฟังคำยืนยันแข็งแรงเช่นนั้น ก็คาดคั้นให้หนักแน่นอีกว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ พระคุณอย่าบอกกับผู้อื่นเลยนะ" เมื่อชีเปลือยรับคำอีกครั้งหนึ่ง ก็เปิดเผยความลับออกมาว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญ พวกผมกินก้อนหินใหญ่ ๆ เข้าไว้ในท้อง ทำให้ตัวหนัก ในเวลาที่พวกครุฑบินมาก็เปิดปากแยกเขี้ยว ประสงค์จะขบกัดพวกครุฑ พวกครุฑโฉบลงมาจับหัวของพวกผม พยายามเพื่อฉุดพวกผมซึ่งเป็นภาระหนักขึ้นสู่อากาศให้ได้ ตอนนี้แหละน้ำก็ไหลเข้ามาในช่องที่ครุฑเปิกไว้ พวกครุฑก็พากันตายอยู่ ณ ที่นั้นเอง เหตุนี้แหละขอรับ พวกครุฑมากต่อมากพากันตายวายวอดลงเมื่อพวกครุฑจะจับพวกผม ทำไมจะต้องจับทางหัวเล่า ทำอย่างโง่ ๆ จับทางหางดึงขึ้นไป พวกผมก็ต้องห้อยหัวลง แล้วก็ต้องคายก้อนหินที่กลืนเข้าไปออกหมด ตัวก็เบา พาไปได้สบาย นี่เป็นเรื่องที่ปกปิดกันเป็นความลับ

ของพวกนาค พระคุณเจ้าอย่าบอกใครเป็นอันขาดทีเดียว"

เมื่อเปิดเผยความลับของพวกตนให้แก่ชีเปลือย ผู้ทุศีลแล้ว ก็กราบลาไป หลังจากนั้นไม่นาน พญาครุฑก็มาหาชีเปลือย กราบแล้วถามทันทีว่า "พระคุณเจ้าผู้เจริญเหตุการณ์อันเป็นข้อปกปิดของพญานาค พระคุณเจ้าถามให้ผมหรือยัง"

ชีเปลือยตอบ "ฉันถามแล้วละ" กล่าวแล้ว เล่าความลับของพญานาคให้พญาครุฑฟังอย่างละเอียด เหมือนกับที่พญานาคบอก ด้วยปากของตนเอง"

พญาครุฑฟังแล้ว คิดว่า "พญานาคทำไม่ถูกต้องเรื่องที่จะทำให้พวกญาติวอดวาย ไม่ควรจะบอกแก่ผู้อื่นเลยช่างเขาเถิด ในวันนี้เราควรทดลองใช้ลมปีกเปิกน้ำ จับพญานาคบัณฑรกะก่อนเพื่อน" คิดแล้วออกจากอาศรมชีเปลือย กระพือลมเปิกน้ำเป็นช่อง โผลงไปจับพญานาคบัณฑรกะทางหางดึงขึ้น ทำให้พญานาคบัณฑรกะต้องห้อยหัวลง คายก้อนหินที่กลืนเข้าไปหมด พญาครุฑก็พาบินไปได้ในอากาศอย่างสะดวกสบาย

พญานาคบัณฑรกะห้อยหัวไปในอากาศ ได้คิดว่า "พุโธ่เราเอ๋ย หาทุกข์มาให้ตนเองแท้ ๆ" รำพันความต่อไปว่า

"ผู้ที่พูดจาพร่ำเพรื่อ ไม่รู้จักปกปิดความคิดที่เร้นลับ ไม่ระมัดระวังถ้อยคำ ไม่พินิจให้รอบคอบนั้น จะต้องประสบภัยอย่างไม่รู้ตัว เหมือนเราผู้เป็นนาคนามว่าบัณฑรกะ ถูกพญาครุฑจับอยู่ ฉะนั้น

"นรชนใดหลงเล่ห์ลิ้นลมลวง บอกความลับที่จะต้องปกปิดอย่างมิดเม้นออกไปอย่างชื่นบาน ภัยจะมาถึงนรชนนั้นผู้มีความลับเปิดเผยแล้วอย่างรวดเร็ว เหมือนเราบัณฑรกะผู้เป็นนาค ถูกครุฑจับอยู่ ฉะนั้น

"บุคคลที่เป็นมิตร ด้วยเหตุเพียงพูดคล้อยตาม ย่อมไม่ควรที่จะให้รู้ความลับ ซึ่งเป็นข้อเด็ดขาดบาดตายเลย แม้ถึงบุคคลผู้เป็นมิตรที่ดี ที่ยังรู้ไม่ได้ หรือที่รู้ได้ดีว่า ยังมีท่าทางจะประพฤติในทางเสื่อมเสียอยู่ ก็ไม่ควรให้รู้ความลับเหมือนกัน

"เรามานอนใจเสียว่า ชีเปลือยนี้เป็นสมณะ ได้รับยกย่องว่าอบรมตนดีแล้ว เราจึงบอกเปิดเผยความลับแก่เขา

แต่แล้วเราผู้มีความลับอันแพร่งพรายไปแล้ว ก็ต้องร้องไห้อยู่เดียวดายในบัดนี้

"ข้าพญาครุฑ ผู้ทรงฤทธิ์อันประเสริฐ ข้าพเจ้าไม่สามารถเลยที่จะยับยั้งถ้อยคำอันเป็นความลับที่บอกไปเสียแล้วแก่ชีเปลือยนั้น เพราะภัยมาถึงข้าพเจ้าเสียแล้ว จากผู้ที่เป็นผักไผ่ของชีเปลือยนั้น ข้าพเจ้าผู้มีความลับอันแพร่งพรายไปแล้ว ก็ได้แต่ร่ำไห้อยู่เดียวดาย

"นรชนใดเอยสำคัญเสียว่า ผู้นี้เป็นที่วางใจของเราเปิดเผยความลับออกไป ในคนที่มีสกุลชั่ว ๆ จะเพราะความเกลียด หรือเพราะความกลัว หรือเพราะความรักก็ตามที นรชนนั้นได้ชื่อว่าคนโง่ จะถูกหักหลังอย่างไม่ต้องสงสัยเลย

"นรชนใดทราบความลับของผู้อื่นแล้ว เข้าไปหาพวกคนชั่วคนเลว แพร่งพรายความลับนั้นในที่ชุมนุม บัณฑิตทั้งหลายเรียกนรชนนั้นไว้ว่า "อสรพิษปากชั่ว" ผู้มีความลับพึงระมัดระวังตนไว้ห่าง ๆ จากคนเช่นนั้น

"ข้าแต่พญาครุฑ ข้าพเจ้าต้องทอดทิ้ง บรรดาสิ่งที่น่าใคร่ น่าปรารถนาทุกอย่าง ข้าวน้ำ และแก่นจันทน์จากกาสี

สตรีที่ยังใจให้เอิบอาบกำซาบซ่าน และเครื่องอลังการ คือ มาลาทอง และดาบทิพย์ จะต้องไปกับท่าน ข้าพเจ้าเข้าถึงท่านด้วยชีวิตของข้าพเจ้าแล้ว โปรดเป็นที่พึ่งแก่ข้าพเจ้าเถิด"

พญาครุฑฟังเสียงคร่ำครวญรำพัน ก็ตำหนิพญานาคว่า "พญานาคเอย ท่านบอกความลับของตนแก่ชีเปลือยไปแล้ว ที่นี้จะมาคร่ำครวญไปหาอะไรกันเล่า" แล้วย้ำความเป็นเชิงตำหนิว่า

"ขอถามหน่อยเถิด พญานาค! ในเราทั้งสามคนนี้ใครเป็นคนที่ควรตำหนิ ตัวท่านซึ่งเป็นสัตว์เกิดในโลกนี้ หรือชีเปลือย หรือข้าพเจ้าผู้เป็นสุบรรณ์

"บัณฑรกะเอย ท่านทราบหรือไม่ว่า เหตุไรท่านจึงถูกจับ"

พญานาคบัณฑรกะตอบว่า

"ข้าพเจ้าสำคัญว่า ชีเปลือยเป็นสมณะ มีตนอันสงบระงับแล้ว มีตนอันอบรมแล้ว เป็นที่รักของข้าพเจ้าเต็มใจ ข้าพเจ้าจึงบอก เปิดเผยความลับแก่เขา เออแล้ว! ข้าพเจ้าผู้แพร่งพรายความลับ ก็ต้องมาร้องไห้อยู่เดียวดาย"

พญาครุฑกล่าวว่า

"ก็สัตว์ที่ไม่ตายไปในแผ่นดินไม่มี แต่ส่วนของปัญญายังมีอยู่ ไม่พึงติฉินส่วนของปัญญานั้นเลย นรชนในโลกนี้ย่อมสำเร็จคุณพิเศษที่บุคคลได้โดยยาก ด้วยสัจจะ ธรรมะ ความหลักแหลม และการฝึกฝน หมายความว่า ชีเปลือยนั้นก็จะต้องตายแน่นอนแล้ว แต่ส่วนแห่งปัญญาในตัวเขายังมีอยู่ ไม่น่าจะตำหนิติฉินกัน เขาเสียสัจจะ เขาละเมิดธรรมะ และขาดการฝึกฝนอินทรีย์ แต่ปรีชาของเขายังพอมีอยู่ เขายังล้วงความลับของท่านได้ ยังมีส่วนดีเหลืออยู่บ้าง การที่ท่านบอกความลับแก่เขานั้น ควรจะตำหนิตนเอง

"ดูกรพญานาค บรรดาพงศ์พันธุ์ของคนก็เป็นยอดแล้วที่มารดาบิดา หาใครยิ่งกว่าท่านไม่ได้อีกแล้ว บุคคลอื่น ๆ ที่จะอนุเคราะห์แก่ตน เท่าเทียมกับบิดามารดาเป็นคนที่สามนั้น ไม่มีกันละ แม้กระนั้น เมื่อเกรงความลับจะแพร่งพราย ก็ไม่ควรบอกความลับที่เป็นความลับที่สุด แก่บิดามารดา"

"บิดามารดา พี่สาวน้องสาว พี่ชาย น้องชาย มิตรสหาย หรือคนที่เป็นฝักใฝ่ของคนใดๆ ตั้งต้นแต่บิดามารดา เมื่อเกรงความลับจะแพร่งพราย ก็ไม่พึงบอกความลับที่เป็นความลับที่สุดแก่บุคคลเหล่านั้น

"ถึงภรรยาผู้ไม่ใส่ใจในชายอื่น เป็นหญิงสาว พูดจาน่ารัก มีลูกแล้ว ยังสะสวย ทั้งมียศ และมีหมู่ญาติแวดล้อมพร้อมพรั่ง แม้กระนั้น เมื่อรังเกียจอยู่ว่า ความลับของตนจะแพร่งพราย ก็ไม่ควรบอกความลับซึ่งลับที่สุดแก่นาง

"พญานาคเอย บิดามารดา พี่น้อง หรือแม้ภรรยาเช่นที่กล่าวมานั้น ถ้าจะบอกความลับ ก็บอกได้ พอวางใจได้ แต่ถ้ายังรังเกียจอยู่ว่าจะแพร่งพราย ก็บอกไม่ได้ ท่านไปบอกแก่ชีเปลือยได้ เป็นเรื่องของท่านเอง ก็จงแค้นตนเองเถิด อย่าไปโกรธชีเปลือยเลย

"อนึ่งเล่า พญานาคเอย บุคคลที่มีความลับในโลกนี้นั้น พึงเป็นเหมือนนครที่สร้างด้วยเหล็ก มีโรงเก็บของที่ทำด้วยเหล็ก ไม่มีประตู แล้วยังมีคูล้อมรอบอีกด้วย ฉะนั้น นรชนเหล่าใดเป็นผู้เก็บความลับ ยึดมั่นในประโยชน์ของตน

พวกศัตรูย่อมถอยห่างจากนรชนเหล่านั้น เหมือนหมู่คนที่ยังอยากจะเป็นอยู่ ออกห่างจากอสรพิษ ฉะนั้น”

พญานาคบัณฑรกะได้ฟังพญาครุฑกล่าวถึงหลักธรรมต่าง ๆ เพื่อให้ปลงใจตำหนิตนเอง แต่ก็ยังไม่วายแค้นชีเปลือย คงเห็นชีเปลือยเป็นผู้ที่ทำให้ตนต้อง มาถูกพญาครุฑจับอยู่นั้นเอง จึงแย้งพญาครุฑว่า “ผู้ที่สละเหย้าเรือน ถือเพศเป็นนักบวช เปลือยกายไม่นุ่งผ้า โกนศีรษะ ยังประพฤติกรรมชั่วเพราะเหตุแห่งการกิน ข้าพเจ้าเล่าก็วางใจ เปิดเผยความลับของตน ในนักบวชเปลือยผู้ยังประพฤติชั่วนั้น ชีเปลือยและข้าพเจ้าก็ต้องได้นามว่า เป็นผู้ปราศจากอรรถะและธรรมะด้วยกัน

“ข้าแต่พญาครุฑ จะทำอย่างไรกันเล่า จะใช้ระเบียบอะไรกัน จะสร้างกฎบังคับสำหรับการยึดถืออย่างไร สมณะถึงจะประพฤติละเว้นความยึดถือว่าเป็นของเรา ด้วยอำนาจตัณหาเสียได้ ทำอย่างไรเล่า สมณะจึงจะเข้าถึงฐานะอันมีแต่อารมณ์ที่งดงามได้”

พญาครุฑตอบว่า

"ด้วยความตะอายใจ ทนทาน ฝึกฝนตน รู้จักอดกลั้น ไม่มักโกรธ ละการพูดส่อเสียด สมณะจึงจะประพฤติละเว้นความยึดถือว่าเป็นของเราเสียได้ทำอย่างนี้ สมณะจึงจะเข้าถึงฐานะอันมีแต่อารมณ์ที่งดงามได้"

พญานาคบัณฑรกะฟังถ้อยคำของพญาครุฑมาเรื่อย ๆ ก็สังเกตได้ว่าพญาครุฑนี้มีศีลมีธรรม ถ้าจะขอชีวิตตน คงจะไม่มีการขัดข้อง จึงกล่าวว่า

"ข้าแต่พญาครุฑผู้เป็นจอมทิชากร มารดามองลูกน้อยยังอ่อน อันเกิดจากตน แล้วโอบอุ้มเข้าแนบอกให้ดื่มน้ำนมแผ่สัมผัสอันอ่อนละมุนตลอดกายของตนสู่ลูกน้อย ฉันใด ท่านก็ปรากฏแก่ข้าพเจ้า เหมือนมารดาเอ็นดูบุตร ฉันนั้น ขอท่านจงดำรงในฐานะเป็นมารดา โปรดเอ็นดูให้ทานชีวิตแก่ข้าพเจ้าเถิด

พญาครุฑตอบว่า

"พญานาคเอย เชิญเถิด วันนี้ ท่านจงรอดไปจากการถูกฆ่า เรื่องบุตรมีอยู่ ๓ จำพวก ไม่มีเกินกว่านั้น คือ ผู้ที่มาเล่าเรียนศิลปศาสตร์ หรือผู้ที่ฟังปัญหา

ยอมตนเป็นบุตร เรียกว่าอันเตวาสิบุตร ๑ ผู้ที่คนอื่นยกให้เป็นบุตรเรียกว่าทินนกบุตร ๑ ผู้ที่เกิดจากตนเรียกว่าอัตรชบุตร ๑ บรรดาบุตร ๓ จำพวกนั้น ท่านก็จัดเข้าในประเภทใดประเภทหนึ่ง คือเป็นอันเตวาสิบุตรของข้าพเจ้า"

กล่าวจบแล้ว พญาครุฑก็ร่อนลงที่พื้นดิน ปล่อยพญานาคปัณฑรกะ แล้วกล่าวว่า "พญานาค วันนี้ ข้าพเจ้าปล่อยท่านแล้ว ท่านผ่านพ้นภัยทั้งปวงไปแล้ว ท่านย่อมได้รับความคุ้มครองป้องกันจากข้าพเจ้าทั้งในน้ำและบนบก"

"นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ย่อมเป็นที่พึ่งของคนไข้ฉันใด ห้วงน้ำที่เย็นย่อมเป็นที่พึ่งของคนที่กระหายน้ำ ฉันใด ที่พักอาศัยย่อมเป็นที่พึ่งของคนที่สั่นสะท้าน เพราะ ความ หนาวจากหิมะฉันใด ข้าพเจ้าจะเป็นที่พึ่งของท่าน ฉันนั้นแล เชิญท่านไปเถิด"

พญานาคปัณฑรกะลาพญาครุฑไปสู่นาคภิภพ พญาครุฑก็กลับไปยังสุบรรณพิภพ

ต่อมา พญาครุฑเกิดความดำริขึ้นว่า "พญานาคปัณฑรกะทำการสบถให้เราเชื่อถือ ถึงปล่อยตัวไป จิตใจของ

เขาจะมีอย่างไรในตัวเรา ต้องทดลองดู" คิดแล้วก็บินไปสู่นาคพิภพ กระพือลมระเบิดน้ำ เพื่อลองใจพญานาคบัณฑรกะ

พญานาคบัณฑรกะเห็นเช่นนั้น ก็สำคัญว่า "พญาครุฑคงจะมาจับเราเป็นแน่" ก็นิมิตรกายยาว ๑,๐๐๐ วา กลืนก้อนหินและกรวดทรายเข้าไป ทำให้ร่างกายมีน้ำหนักนอนขดทับหางไว้บนขนด แผ่พังพานชะเง้อ ทำทีประหนึ่งว่าจะกัดพญาครุฑ ฉะนั้น

พญาครุฑเห็นเช่นนั้น ก็กล่าวว่า "ข้าแต่พญานาคผู้เกิดในน้ำ ท่านทำท่าทางเบิดปากคอยจะกัด เหมือนกระทำกับพญาครุฑผู้เป็นศัตรู ภัยมาสู่ท่านจากที่ไหนเล่านะ"

พญานาคบัณฑรกะกล่าวว่า "ควรระแวงในผู้ที่มิใช่มิตรไว้เสมอ แม้ในผู้ที่เป็นมิตรก็ไม่ควรวางใจ เพราะภัยที่บังเกิดขึ้นจากผู้ที่ไม่เป็นภัย ย่อมตัดรอนถึงรากเง่า คือชีวิตเทียวละ

"เคยทะเลาะกับผู้ใดไว้แล้ว จะพึงวางใจในผู้นั้นได้อย่างไรเล่า พึงเตรียมตัวให้พร้อมไว้เป็นนิจ ไม่ยอมให้ศัตรูรุกรานได้ตามพอใจ พึงทำตนให้เขาวางใจ แต่ไม่พึง

วางใจเขา พึงทำตนไม่ให้เขาระแวง แต่ต้องคอยระแวงเขา วิญญูชนพึงพยายามทุกวิถีทาง ที่จะไม่ให้ผู้อื่นทราบภาวะของตนได้"

พญาครุฑและพญานาค สนทนาปราศัย กัน ด้วยความชื่นบาน กลมเกลียวกันดี เบิกบานต่อกัน แล้วก็ชวนกันแปลงกายเป็นมาณพหนุ่มรูปร่างแช่มช้อยดังเทพดา ทรวดทรงสัณฐานไล่เลี่ยกัน ทั้งวัยก็ใกล้เคียงกัน ดูประหนึ่งว่าจะเป็นฝาแฝดที่ทำบุญร่วมกันมา เดินคลอกันเข้าไปหาชีเปลือยกทัมทิยะ ด้วยท่าทางสนิทสนมกัน ไม่ยอมห่างกัน เหมือนคู่ม้าที่เทียมรถ

พอไปถึงอาศรมสถานของชีเปลือยแลว พญาครุฑคิดว่า "พญานาคนี้คงไม่ไว้ชีวิตชีเปลือย เราก็ไม่อยากให้ชีเปลือยทุศีลนั้นด้วย เราไม่เข้าไปดีกว่า ปล่อยให้พญานาคเข้าไปผู้เดียว คิดแล้วบอกพญานาคว่า "ท่านเข้าไปคนเดียวเถิด ข้าพเจ้าไม่เข้าไปละ"

พญานาคชวนว่า "เข้าไปด้วยกันเถิด เราไม่เคยมาพบกับชีเปลือยนี้พร้อม ๆ กันเลย เข้าไปพบพร้อม ๆ กันจะทำ

ให้ชีเปลือยเกิดความพิศวงได้ เข้าไปด้วยกันซิ พญาครุฑ"

พญาครุฑตอบว่า "ข้าพเจ้าไม่มีเรื่องเกี่ยวข้องอะไรกับชีเปลือย ทั้งไม่ขอไหว้คนทุศีลนั่นด้วย ท่านเข้าไปผู้เดียวก็แล้วกัน"

พญานาคบัณฑรกะเห็นว่าจะขยั้นขะยอต่อไป ก็จะเป็นการขัดใจพญาครุฑ จึงเดินเข้าไปพบชีเปลือยแต่ลำพังผู้เดียว พอพบชีเปลือย ก็เอ่ยทันใดว่า "ทชี! ข้าพเจ้าถูกพญาครุฑจับไปในวันนี้ แล้วปล่อยให้รอดพ้นจากภัยทั้งปวงมา ทำไมเล่านะ ข้าพเจ้ามิได้เป็นที่รักแห่งใจของท่านเลยหรือ ท่านไม่มีใจรักข้าพเจ้าเลยสักหน่อยเจียวหรือ โธ่! ทชีเอ่ย ท่านผู้ละเหย้าเรือน ออกมาถือเพศเป็นนักบวช เปลือยกายไม่นุ่งผ้า ข้าพเจ้าคิดว่ามีศีลมีธรรม แต่แท้ที่จริงก็เพื่อหากินเท่านั้นเอง แทนที่จะมีศีลกลับทุศีล รับคำข้าพเจ้าว่าจะไม่บอกความลับของข้าพเจ้า ก็ไม่รักษาคำพูด หลอกลวงเขา ใช้มุสาวาทเพื่อหากินเช่นนี้หรือ?"

ชีเปลือยได้ฟังคำตัดพ้อของพญานาคบัณฑรกะ ก็ตอบตามความจริงใจว่า "แน่นอนละ พญานาค เป็นความจริง

ไม่ต้องสงสัยเลย ฉันนี้รักพญาครุฑมากกว่าพญานาค ฉันถูกความรักย้อมใจ ถึงได้บอกความลับของพญานาคให้พญาครุฑรู้ ฉันรู้ดีอยู่ว่าการกระทำของฉันนั้นเป็นกรรมชั่ว ไม่ใช่กระทำลงไปเพราะโง่เขลาดอกนะ"

พญานาคบัณฑรกะพูดติเตียนชีเปลือยต่อไปว่า "ไม่น่าเป็นเลย ท่านผู้ละเหย้าเรือนถือเพศเป็นนักบวช ต้องเห็นโลกและโลกหน้าดีอยู่ ไม่น่าจะมีจิตคิดว่า คนนั้นเป็นที่รักของเรา คนนี้ไม่เป็นที่รักของเรา ความจริง ท่านไม่สำรวมเลย เป็นผู้ทุศีล มีปรกติพูดเท็จ แต่มาประพฤติให้ปรากฏแก่ประชาชนชาวโลก ด้วยเพศของท่านผู้สำรวม ทรงศีลทรงธรรม ท่าทางและอัธยาศัยยังเป็นอนารยชน แสร้งประกาศตนว่าเป็นอารยชน ท่านไม่สำรวมตน แต่แสร้งแสดงว่า สำรวมอย่างเคร่งครัด ท่านเป็นมนุษย์ชนิดป่าเถื่อน น่าจะมีกำเนิดจากพวกมนุษย์ใจดำ ถึงได้ประพฤติกรรมอันเป็นบาป เป็นทุจริตได้มากมาย"

ติเตียนชีเปลือยเสียสมใจแล้วเลยแช่งส่งว่า "ท่านประทุษร้ายข้า ฯ ผู้ไม่คิดประทุษร้ายเลย ท่านเป็นคนชอบทำลายมิตร

เป็นคนส่อเสียดอีกด้วย ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอศีรษะของท่านจงแตกออก ๗ เสี่ยง"

พอสิ้นสุดคำแช่ง สมองของชีเปลือยก็แตกแยกออกเป็น ๗ เสี่ยง แผ่นดินที่ยืนอยู่ ก็แยกออกเป็นช่อง สูบเอาชีเปลือยทันทีทีเดียว ไปเก็บไว้เสียในอเวจี

พญานาคและพญาครุฑ ก็พากันไปที่อยู่ของตน

พระบรมศาสดาได้นำเรื่องนี้มาเล่าให้ภิกษุฟัง แล้วตรัสพระพุทธพจน์ในที่สุดว่า "เพราะเหตุนั้นแหละ มิตรทั้งหลายไม่พึงประทุษร้ายกัน การประทุษร้ายมิตรเป็นความชั่วแท้ ๆ ไม่มีความชั่วอื่น ๆ เท่าเทียมเลย ชีเปลือยผู้สิ้นท่สนมกับพญานาคถูกแผ่นดินสูบ เพราะปฏิญาณว่าจะปกปิดความลับ แล้วไม่ปกปิด จึงถูกกำจัดด้วยถ้อยคำแช่งของพญานาค"

๔๓
มนต์วิเศษ

ในครั้งอดีต มีพญานาคตัวหนึ่งมาเที่ยวเมืองมนุษย์ แปลงร่างเป็นงูเล็กท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ ของแคว้นกาสี ด้วยลักษณะของงูเล็ก ซึ่งไม่มีพิษสงอะไร จนกระทั่งมาถึงหมู่บ้านนอกเมืองพาราณสี พวกเด็กเห็นเข้าก็รุมล้อมกันขว้างปา พยายามหนี เด็ก ๆ ก็ติดตามไม่ลดละจนกระทั่งอ่อนแรง พวกเด็ก ๆ ก็รุมล้อมไว้ คว้าไม้เพื่อจะตีเสียให้ตาย ก็พอดีพระเจ้าเสนกราชแห่งพาราณสีเสด็จประพาสอุทยานผ่านมาทางนั้น ทรงเห็นเด็กมากคนยืนล้อมเกรียวกราวอยู่ ก็มีพระดำรัสถามว่า "พวกเด็กทำอะไรกัน" ครั้นทรงทราบว่า "พวกเด็กกำลังตีงูตัวหนึ่ง" ก็ให้ราชบุรุษไปห้ามเสีย และให้ไล่พวกเด็กไป เพราะพระองค์มีพระอัธยาศัยไม่ชอบการข่มเหง

พญานาครอดตายกลับไปถึงนาคพิภพ คิดถึงพระคุณของพระเจ้าเสนก นำเอารัตนะต่างๆ หลายชนิดมาเป็นอันมาก

ไปสู่ห้องบรรทมของพระเจ้าเสนกในเวลาเที่ยงคืน ถวายรัตนะเหล่านั้นแล้ว ทูลเล่าเรื่องของตนถวาย กราบทูลในที่สุดว่า "ข้าพระองค์รอดชีวิต เพราะพระองค์" ตั้งแต่นั้นมาก็มีไมตรีกัน พญานาคมาเยี่ยมพระเจ้าเสนกเสมอ ๆ สนิทสนมกันมาก จนถึงพญานาคทูลถวายนางนาคมาณวิกานางหนึ่งกับถวายมนต์บทหนึ่ง พร้อมทั้งทูลอุปเท่ห์ของมนต์ว่า "ถ้าพระองค์ไม่เห็นนางนาคมาณวิกาเมื่อใด พึงทรงร่ายมนต์บทนี้เมื่อนั้น"

วันหนึ่งพระเจ้าเสนกเสด็จประพาสอุทยาน ลงสรงสนานในสระโบกขรณีกับนางนาคมาณวิกา เห็นงูกินปลาตัวหนึ่ง ก็เกิดความปรารถนาอย่างรุนแรง แปลงกายเป็นแม่งูไปสมจรกับงูกินปลาตัวนั้น พระเจ้าเสนกไม่ทรงเห็นนาง ทรงร่ายมนต์ที่พญานาคให้ไว้ ก็เห็นกำลังประพฤติอนาจารอยู่ ทรงคว้าเรียวไม้ไผ่หวดที่ตัวนาง

นางนาคโกรธไปนาคพิภพทันที พญานาคเห็นนางก็ถามว่า "มาทำไม" ก็สาระวอนฟ้องว่า "พระสหายของพระองค์เฆี่ยนหม่อมฉัน ในฐานที่ไม่ยอมกระทำตามพระประสงค์

ดูซิ เพคะ แนวไม้เรียว" ทูลแล้ว ก็แสดงแนวที่ถูกเฆี่ยนให้พญานาคดู

พญานาคไม่ทันจะได้สอบสวนให้ทราบความจริง หร่งเชื่อนางนาค เรียกนาคหนุ่มมา ๔ ตัว สั่งว่า "พวกเจ้าจงพากันไป เข้าไปในห้องบรรทมของพระเจ้าเสนก พ่นพิษกำจัดเสียทันที"

นาคหนุ่มทั้ง ๔ รับบัญชาพากันเล็ดลอดเข้าไปสู่ห้องบรรทมของพระเจ้าเสนก ซึ่งเป็นเวลาที่พระเจ้าเสนกตรัสสนทนากับพระมเหษี พระเจ้าเสนกตรัสเล่าว่า "วันนี้นางนาคแปลงกายเป็นงูกินปลา ไปทำอนาจารกับงูกินปลาตัวหนึ่งในสระโบกขรณีของเรา ฉันเห็นเข้าก็เอาไม้เรียวหวดหลังเป็นการสั่งสอนว่า "อย่าทำอย่างนี้ เสียศักดิ์ศรีของนาค" นางคงไปนาคพิภพ ทูลความอย่างอื่น แก่พระสหายของเรา ทำให้ไมตรีระหว่างเรากับพญานาคทำลายลง ภัยคงจักเกิดแก่เราแน่นอน

นาคหนุ่มทั้ง ๔ ได้ยินพระดำรัส ก็ยับยั้งการประทุษร้ายเสีย กลับไปนาคพิภพทูลเล่าเรื่องนั้นแด่พญานาค พญานาค

เกิดความเสียใจ รีบไปเฝ้าพระเจ้าเสนกเดี๋ยวนั้นเอง พอไปถึงก็ทูลเล่าเรื่อง ของนางนาคมาณวิกาและเรื่องที่ใช้นาคหนุ่มมามุ่งจะให้ทำลายพระองค์ บัดนี้ได้ทราบความจริงแล้ว ขอได้ทรงพระราชทานอภัยโทษ แล้วถวายมนต์ชื่อ สัพพรุตชานนะ "รู้ภาษาสัตว์ทุกอย่าง" แต่พระเจ้าเสนก เป็นการไถ่โทษ พร้อมกับทูลกำชับว่า "ข้าแต่พระมหาราช มนต์บทนี้หาค่ามิได้ ถ้าพระองค์ทรงประทานแก่ผู้อื่นละก็ พระองค์ต้องเสด็จเข้ากองไฟเผาพระองค์สิ้นพระชนม์ทีเดียว"

ตั้งแต่นั้นมา พระเจ้าเสนกก็ทรงทราบภาษาสัตว์ต่าง ๆ แม้ภาษาของมดดำมดแดงก็ทรงทราบ วันหนึ่งพระองค์ทรงประทับนั่ง ณ ห้องทรงสำราญ เสวยขนมผสมกับน้ำผึ้งและน้ำอ้อย มีหยดน้ำผึ้งน้ำอ้อยและชิ้นขนมตกลงไปที่พื้น มดแดงตัวหนึ่งมาพบเข้า ก็เที่ยววิ่งไปบอกพรรคพวกว่า ที่ห้องพระโรงของพระราชา โอ่งน้ำผึ้งแตก เกวียนบรรทุกน้ำอ้อยคว่ำ เกวียนบรรทุกขนมก็คว่ำ เร็ว ๆ พากันไปกินน้ำผึ้งน้ำอ้อยและขนมกันเถิด"

พระเจ้า เสนก ทรงทราบ ภาษา ของ มดแดง ก็ทรงพระ

สรวล พระเทวีประทับอยู่ใกล้พระราชสวามี ทรงฉงนพระทัยว่า "พระราชาทรงเห็นอะไร ถึงทรงพระสรวล" แต่พระนางก็ทรงเก็บไว้ในพระทัย

อีกคราวหนึ่ง เมื่อพระเจ้าเสนกเสวยพระกระยาหารแล้ว ทรงสนานพระกาย เสด็จประทับนั่งเหนือพระแท่น เจ้าแมลงวันตัวผู้พูดกับแมลงวันตัวเมียว่า "น้องเอ๋ย เชิญมาที่นี่เถิด เรามาร่วมอภิรมย์สมสุขกันเถิด" แมลงวันตัวเมียตอบว่า "เดี๋ยวก่อน ทูลหัวยับยั้งใจไว้ก่อนเถิด ประเดี๋ยวพนักงานจักเชิญพระสุคนธ์มาถวายพระราชา ขณะที่พระองค์ทรงทาพระสุคนธ์อยู่ ผงพระสุคนธ์จักร่วงลงใกล้ ๆ พระบาท ฉันจักเกลือกกายคลุกเคล้าเอาผงพระสุคนธ์ กายฉันจักหอมระรื่น ต่อจากนั้นเราก็จักร่วมอภิรมย์กัน เหนือพระปฤษฎางค์ของพระราชา"

เสียงสนทนาโต้ตอบของแมลงวันทั้งนี้ พระเจ้าเสนกทรงทราบดี ก็ทรงพระสรวล พระเทวีก็ทรงฉงนพระทัยอีก เพราะพระนางอยู่ใกล้ ๆ กับพระราชสวามี แต่มิได้ทูลถาม

อีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าเสนกกำลังเสวยพระกระยาหาร

มื้อเย็น ก้อนข้าวสุกก้อนหนึ่งตกลงไปที่พื้น มดตัวหนึ่งมาพบเข้าก็วิ่งตะโกนป่าวร้องบอกพรรคพวกว่า "เกวียนบรรทุกข้าวสุกในราชสกุลหักแล้ว พรรคพวกไปกินข้าวสุกกันเถิด" พระเจ้าเสนกทรงทราบภาษาของมันก็ทรงพระสรวล ตอนนั้นพระเทวีกำลังถวายการปรนนิบัติพระราชสวามี ก็ทรงแคลงพระทัยว่า "พระราชาทรงเห็นเราเป็นอย่างไร จึงทรงพระสรวล"

ถึงยามเข้าที่บรรทมร่วมพระแท่นกับพระสวามี จึงทูลถามว่า "ข้าแต่พระทูลกระหม่อม พระองค์ทรงพระสรวลเพราะทรงเห็นอะไร เพคะ"

พระเจ้าเสนกตรัสว่า "เทวี อย่าไปสนใจกับเรื่องที่ฉันหัวเราะเลย"

พระนางไม่ทรงยินยอม ทูลขอให้ตรัสบอกถึงเหตุให้จงได้ ในที่สุดพระเจ้าเสนกก็ตรัสเล่าเรื่องต่างๆให้ฟัง เป็นเหตุให้พระนางเกิดความต้องการจะทรงทราบภาษาสัตว์ต่างๆบ้าง กราบทูลว่า "ขอพระองค์โปรดกรุณาประทานมนต์ที่เป็นเหตุให้ทรงทราบ ให้เกล้ากระหม่อมฉันบ้าง"

พระเจ้าเสนกตรัสว่า "ฉันไม่สามารถจะให้เธอเรียนได้"

พระนางตรัสอ้อนวอนด้วยประการต่าง ๆ พระเจ้าเสนกก็ทรงยืนยันพระดำรัสอยู่ เพื่อตัดความ มีพระดำรัสว่า "ถ้าฉันให้มนต์นี้แก่เธอ ฉันต้องตาย"

แทนที่พระนางจะทรงระงับพระทัยเสีย กลับทูลว่า "ถ้าไม่ทรงพระกรุณา หม่อมฉันไม่ได้มนต์บทนี้ ก็ขอถวายบังคมลา เพื่อไปปรโลก เพคะ ขอทูลกระหม่อมโปรดทรงเลือกระหว่างชีวิตของหม่อมฉัน กับมนต์ของพระองค์เถิด เพคะ"

พระเจ้าเสนกทรงฟังพระดำรัสทูลของพระเทวี ก็พระทัยอ่อน ทรงรับจะประทานมนต์แด่พระนาง

รุ่งขึ้น พระเจ้าเสนกก็ทรงราชรถไปสู่อุทยาน เพื่อประทานมนต์ และเพื่อที่จะเสด็จเข้าสู่กองเพลิงในเมื่อประทานมนต์แด่พระเทวีแล้ว ตามที่ได้ปฏิญญาไว้กับพญานาค

ระหว่างทาง มีแพะคู่หนึ่งปรากฏขึ้นนำหน้าพระราชรถและกำลังเดินคลอกันไป ท่านว่า แพะคู่นี้คือพระอินทร์และนางสุชาดาแปลงกายมา เพื่อช่วยพระเจ้าเสนก จึงไม่มีผู้อื่นเห็นนอกจากม้าสินธพเทียมราชรถ และพระเจ้าเสนกเท่านั้น

เพื่อที่จะให้เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมา แพะตัวผู้แสดงท่าที่จะสมจรกับแพะตัวเมีย ซึ่งเป็นเหตุให้ม้าสินธพเทียมราชรถอดอยู่ไม่ได้ จึงพูดกับแพะตัวผู้นั้นว่า "เพื่อนยาก ตามที่พวกเราได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อนนั้น กล่าวกันว่า พวกแพะสันดานเลวทราม ไม่มียางอายดังนี้ แต่พวกข้าๆ ไม่เคยเห็นเลย เพิ่งจะได้พบเห็นวันนี้ เรื่องอนาจารแบบนี้ควรกระทำในที่ลับปกปิดมิดชิด แต่เจ้ามากระทำทั่ง ๆ ที่เราเห็นอยู่มากหน้าหลายตา เจ้าไม่ละอายหรือ ที่ข้าฯเคยได้ยินมานั้นก็เพิ่งจะได้เห็นสมจริงครั้งนี้เอง" ในที่สุดม้าเทียมราชรถได้กล่าวว่า

"เป็นความจริงทีเดียวที่เคยได้ยินมาว่า บัณฑิตแต่ก่อนท่านกล่าวถึงแพะว่า เป็นสัตว์พาลสันดานเลว ดูซิแพะสันดานเลวไม่รู้เลยว่า กรรมอย่างไรควรทำในที่ลับ อย่างไรควรทำในที่แจ้ง เอากรรมในที่ลับมากระทำในที่แจ้งเสียได้"

แพะโต้ม้าสินธพนั้นว่า "สินธพ เจ้าจงสำนึกตนไว้บ้างว่า เจ้าเป็นสัตว์พาลสันดานเลวมิใช่น้อยเลยนะ เจ้าถูกแอก

ขนาบอย่างแน่นหนา ปากก็คด เพราะต้องคาบบังเหียน หน้าก็ต้องก้มต่ำ เพราะเขาเอาขลุมใส่ปากเข้าไว้ ข้อเลวอื่น ๆ ของเจ้าก็ยังมี คือข้อที่ว่า เจ้าถูกเขาปล่อยแล้ว ยังไม่รู้จักหนีไปไหนไม่พ้น แต่ที่เลวที่สุดนะสินธพ ก็คือข้อที่เจ้ามาเป็นพาหนะของพระเจ้าเสนก สำนึกตนไว้บ้าง อย่าว่าแต่ข้า ๆ เป็นสัตว์พาลสันดานเลวฝ่ายเดียว เจ้าเลวกว่าข้า ๆ มากนัก"

การโต้ตอบกันระหว่างม้าสินธพกับแพะ พระเจ้าเสนกทรงเข้าพระทัยดี ทรงรู้เรื่องตลอดหมด ก็ทรงชลอฝีเท้าม้าให้ผ่อนลง ค่อย ๆ ไป

ฝ่ายม้าสินธพซึ่งภักดีในพระเจ้าเสนก เห็นแพะตะลาบตะล้วงเกินไป ก็เอ่ยว่า "แพะผู้เพื่อนยาก เจ้าเป็นพญาแพะที่เจ้ามาว่า ข้าฯเป็นสัตว์พาลสันดานเลวนั้นก็เป็นเรื่องระหว่างเจ้ากับข้า ๆ เป็นเรื่องของสัตว์ดิรัจฉานด้วยกัน ทำไมจะต้องตะลาบตะล้วงไปถึงพระเจ้าเสนกด้วยเล่า พระองค์ท่านจะเป็นพาลได้อย่างไร ขอถามหน่อยเถิด"

แพะตอบทันทีว่า "อยากรู้หรือสินธพ ทำไมไม่หาทาง

รู้เอาด้วยสติปัญญาของตนล่ะ เห็นรู้หลักนักปราชญ์แต่ก่อนเก่า นำเอามาว่าข้าฯหรือรู้แต่เท่านั้นเอง เอาเถิดจะบอกให้ พระเจ้าเสนกนะเป็นพาลยิ่งกว่าเจ้า เพราะทรงได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด คือมนต์สำหรับทราบภาษาสัตว์ทุกอย่าง จักประทานแก่พระเทวี พอประทานแล้วก็จักต้องเผาพระองค์ตาย และพระนางอันเป็นที่รักซึ่งทรงสละพระชนม์ให้ได้ ก็จักไม่เป็นของพระองค์เลย ดูเถิดสินธพ พระเจ้าเสนกทรงได้รับอิศริยยศอันสูงส่งแล้ว หาได้ทรงสามารถที่จะรักษาไว้ได้ไม่ พระองค์เป็นพาลยิ่งกว่าเจ้าเสียอีกนะ การที่เจ้ามาเป็นพาหนะของพระเจ้าเสนกซึ่งเป็นพาลกว่าเจ้านั้น ทำให้ข้าฯ เห็นว่าเจ้าเลวมากทีเดียว จริงไหมล่ะ"

พระเจ้าเสนกทรงทราบข้อโต้ตอบได้ดี ทรงมีพระดำรัสกับแพะว่า "พญาแพะ ก็เมื่อเจ้าจะกระทำความสวัสดีให้แก่เรา ก็พูดเช่นนั้นได้ เจ้าบอกก่อนซิ เราควรจะทำอย่างไร"

แพะตอบว่า "ข้าแต่พระมหาราช สิ่งอื่น ๆ บุคคลอื่น ๆ ที่จะเป็นที่รักของสัตว์เหล่านี้ยิ่งกว่าตนไม่มีเลย ตนเป็นที่รักสูงสุดของสัตว์เหล่านี้ การที่จะมายึดถือเอาภัณฑะ

อันเป็นที่รักชิ้นหนึ่ง แล้วทำลายตนเสีย ทอดทิ้งอิศริยยศที่ได้แล้วเสีย ไม่สมควรเลย" กราบทูลแล้ว ได้ย้ำความต่อไปว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน บุคคลผู้ดำรงในอิศริยยศยิ่งใหญ่เช่นพระองค์ มายึดถือวัตถุหรือบุคคลอันเป็นที่รักว่า "สิ่งนี้ผู้นี้เป็นที่รักของเรา" แล้วทอดทิ้งตนเสีย จะไม่ได้ประสบสิ่งที่รักเลย ตนเท่านั้นประเสริฐกว่าสิ่งอื่น ๆ ที่กล่าวกันว่าประเสริฐสุดทุก ๆ อย่าง คนรักหรือสิ่งที่รักนั้นบุคคลพึงได้ด้วยตนที่อบรมดีแล้วในภายหลัง"

พระเจ้าเสนกทรงสดับแล้ว ดีพระทัย มีพระดำรัสถามว่า "พญาแพะ เจ้ามาจากไหน"

แพะตอบว่า "เราคือท้าวสักกะ นะ มหาราช มานี่เพราะเอ็นดูพระองค์ จะช่วยพระองค์ให้รอดตาย"

พระเจ้าเสนกตรัสว่า "ข้าแต่เทวราช หม่อมฉันได้พูดไปแล้วว่า จะให้มนต์แก่นาง คราวนี้จะทำอย่างไร"

ท้าวสักกะในร่างแพะ ตรัสว่า "ข้าแต่พระมหาราช หม่อมฉันไม่ต้องการที่จะให้พระองค์และพระเทวีต้องร้าวฉาน

กัน ฉะนั้นถ้าพระองค์จะตรัสบอกพระเทวีว่า การเรียนมนต์บทนี้ต้องมีอุปจาร คือการที่ผู้เรียนมนต์จะต้องรับปฏิบัติก่อนเฉพาะมนต์บทนี้ผู้ใดจะเรียน ต้องยอมถูกเฆี่ยนด้วยหวาย ๑๐๐ ครั้ง พระเทวีถูกหวดเข้า ๒-๓ ครั้ง ก็ขี้คร้านจะขยาดไม่รบเร้าต่อไป"

พระเจ้าเสนกตรัสว่า "เทวราช พระอุบายของพระองค์ดีจริง"

ท้าวสักกะประทานโอวาทแล้ว ก็เสด็จคืนสุราลัย

พระเจ้าเสนกเสด็จถึงอุทยาน ตรัสให้พระเทวีมาเฝ้ารับสั่งว่า "เทวีของฉัน เธอต้องการเรียนมนต์แน่หรือ"

พระเทวีสนองพระดำรัสว่า "ข้าแต่พระเทพเจ้า เกล้ากระหม่อมฉันจักเรียนแน่นอน พระเจ้าข้า"

พระเจ้าเสนกตรัสว่า "ถ้าเช่นนั้น ฉันต้องขอทำอุปจารแก่เธอ ก่อนที่จะเรียน"

พระเทวีทูลถาม "อุปจารอะไร พระเจ้าข้า"

พระเจ้าเสนกตรัสบอกว่า "ผู้ที่จะเรียนมนต์นี้ต้องยอมถูกเฆี่ยนด้วยหวาย ๑๐๐ ที และจะส่งเสียงร้องไม่ได้เลย ถ้า

มีเสียงร้องต้องตั้งต้นใหม่ เธอจะทนไหวหรือ"

ด้วยแรงปรารถนามนต์วิเศษ พระนางทูลรับยอมให้เฆี่ยนดังพระราชบรรหาร

พระเจ้าเสนกรับสั่งให้นายเพชฌฆาตเข้าเฝ้า ให้มัดพระนางนั่งในท่าถูกโบย แล้วให้นายเพชฌฆาตหวดพระขนองของพระนางอย่างเต็มเหนี่ยว เช่นเดียวกับโบยผู้ร้าย พระนางทนได้เพียง ๒-๓ ครั้งเท่านั้น พอครั้งที่ ๔ ก็หมดความอดทนต่อไปได้ ร้องสุดเสียงทูลว่า "ทูลกระหม่อมเจ้าขา เกล้ากระหม่อมฉันไม่ต้องการมนต์แล้ว"

พระเจ้าเสนกตรัสว่า "เวลาเธอต้องการ แม้จะต้องฆ่าฉัน เธอก็จะเรียนให้ได้ ทำไมไม่ทนให้ได้เล่า" ตรัสแล้วให้โบยต่อไป จนพระปฤษฎางค์ของพระนางแตกด้วยรอยหวาย จึงให้ปล่อยไป ตั้งแต่นั้น พระเทวีก็ไม่อาจทูลขอเรียนมนต์อีกต่อไป

คติของความลับเรื่องที่ ๓

ความลับอย่าบอกใคร

พระเจ้าวิเทหราชครองมิถิลาราชธานีของวิเทหรัฐทรงมีราชบัณฑิต ๕ นาย คือ เสนก ปุกกุสะ กามินท์ เทวินท์ และมโหสถ ราชบัณฑิตทั้ง ๕ นายนี้ มโหสถมีอายุน้อยกว่าเพื่อน แต่ก็เปรื่องปราชญ์กว่าเพื่อน และมีปรีชาสามารถกว่าทุกคน ทั้ง ๆ ที่เข้ารับราชการทีหลัง ก็ยังได้รับพระราชทานตำแหน่งเสนาบดี เกินหน้าราชบัณฑิต ๔ นายนั้นเป็นอันมาก ทำให้ราชบัณฑิตทั้ง ๔ มีจิตริษยาตาร้อน หาช่องที่จะบั่นแข้งบั่นขาท่านมโหสถอยู่ตลอดมา ครั้งหลังที่สุดได้วางแผนการทำลายล้างท่านมโหสถอย่างแยบคาย ทำอุบายพากันไปหาท่านมโหสถ พูดจาวิสาสะกันแล้วถามถึงหลักที่คนเราจะคิดตั้งหลักฐาน ควรจะมีคุณสมบัติอะไรเป็นอันดับแรก และต่อไปควรจะมีอะไร ปัญหานี้ท่านมโหสถเฉลยว่าชั้นต้นต้องอบรมตนให้ตั้งอยู่ในความสัตย์ก่อน ต่อไปก็แสวงหาทรัพย์ มีทรัพย์แล้วก็หามิตร ต่อจากนั้นก็เรียนความคิด

อ่านของมิตร และยุติด้วย "ความลับของตนบอกใครไม่ได้"

คำพูดของท่านมโหสถประโยคนี้ทำให้คณะบัณฑิตแห่งกรุงมิถิลาเปล่งเสียงสาธุออกมาพร้อมกัน เพราะเป็นจุดที่ต้องการเป็นอย่างยอด เท่าที่เตรียมแผนการมาก็เพื่อต้องการคำพูดประโยคนี้ และคำพูดประโยคนี้ เป็นขั้นแรกของแผนการต่อ ๆ ไป คณะราชบัณฑิตแห่งกรุงมิถิลาพากันกระหยิ่มอิ่มใจเป็นหนักหนา ท่านเสนกถึงกับพูดออกมาอย่างร่าเริงกับอีก ๓ นาย เมื่อมาถึงบ้านแล้วว่า "แผนการของเราต้องสำเร็จแน่นอน คราวนี้แหละมโหสถเอ๋ย ความฉลาดเกินตัวของเจ้าจักฟาดฟันเจ้าละ"

คณะราชบัณฑิตไม่ยอมให้โอกาสผ่านไป รีบขึ้นเฝ้าพระเจ้าวิเทหราช ท่านเสนกเป็นผู้กราบบังคมทูลยุยงด้วยถ้อยคำต่าง ๆ ในที่สุดสรุปความว่า มโหสถเสนาบดีเป็นคนมีความลับลมคมใน วางใจไม่ได้ ทีแรกพระเจ้าวิเทหราชไม่ทรงเชื่อ เพราะทรงเข้าพระทัยเสนาบดีของพระองค์ดีตลอด ท่านเสนกกราบบังคมทูล ให้ทรงตั้งพระราชปุจฉาถามคณะบัณฑิตตามโอกาส พระเจ้าวิเทหราชทรงเห็นด้วย เมื่อได้

โอกาส ท่านราชบัณฑิตมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททั่วหน้า แล้วก็ตรัสพระราชปุจฉาว่า " ท่านผู้เป็นบัณฑิตมาพร้อมกันทั้ง ๕ คนแล้ว ปัญหาปรากฏแก่ฉัน เชิญสดับปัญหานั้นและแก้ไขตามความพอใจ คือว่าเรื่องราวที่เป็นความลับจะเป็นข้อที่ควรติฉินก็ดี จะเป็นข้อที่ควรสรรเสริญก็ดี ควรจะเปิดเผยแก่ใคร เชิญท่านผู้เป็นบัณฑิตวินิจฉัยปัญหานี้ด้วยเถิด"

ท่านเสนกรับฉวยโอกาสทันที เพื่อจะได้กันพระเจ้าวิเทหราชไว้ทางพวกตน กราบทูลว่า " ขอได้ทรงพระกรุณามีพระราชบรรหารก่อนว่า ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงเห็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าวิเทหราชตรัสว่า " ความเห็นของฉันมีอยู่ว่าภรรยาใดเป็นหญิงทรงศีล ครองสัตย์ ผู้อื่นจะล่วงล้ำก้ำเกินมิได้ โอนอ่อนผ่อนตามความพอใจของสามี น่ารักน่าชื่นใจบุคคลควรวางใจ บอกความลับทั้งที่เป็นข้อควรติฉินทั้งที่เป็นข้อควรสรรเสริญ แก่ภรรยานั้น"

ท่านเสนกฟังแล้วกระหยิ่มใจนัก กราบทูลมติของตน

ทันทีว่า "ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า เพื่อนคนใดยามลำบากยากเข็ญ ยึดเป็นที่พึ่งได้ เป็นผู้ช่วยประคับประคอง เป็นผู้รับหน้า ควรบอกความลับแก่เพื่อนผู้นั้น พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าวิเทหราชทรงเห็นด้วย มีพระดำรัสว่า "เพื่อนเช่นนั้นควรวางใจได้ ก็คงเก็บความลับไว้ได้" ตรัสถามอาจารย์ปุกกุสะต่อไป

อาจารย์ปุกกุสะกราบทูลว่า "ขอเดชะ พี่น้องคนใดจะเป็นพี่ชายใหญ่ พี่ชายรอง หรือน้องคนเล็ก แม้ว่าดำรงมั่นในศีล จิตใจมั่นคง ไม่โยกโคลง ควรบอกความลับได้ พระพุทธเจ้าข้า"

ถึงวาระของกามินท์กราบทูลว่า "ขอเดชะ บุตรคนใดเข้าถึงความปรารถนาแห่งหัวใจของบิดา เป็นอนุชาตบุตร มีความเฉลียวฉลาด ไม่เลวกว่าบิดา ควรบอกความลับแก่บุตรนั้น พระพุทธเจ้าข้า"

ถึงวาระของเทวินท์กราบทูลว่า "ขอเดชะ มารดาใดเลี้ยงบุตรด้วยความชื่นใจ ด้วยความรัก ควรบอกความลับ

แก่มารดานั้น"

พระเจ้าวิเทหราชทรงเบิกบานพระทัย ที่คณะราช-บัณฑิตทั้ง ๔ นายได้กราบทูลถึงบุคคลที่ไว้วางใจของคน ๆ แต่ละคน ๆ ล้วนมีผู้ที่จะเก็บความลับไว้ให้เช่นเดียวกับพระองค์ เมื่อตรัสถามท่านมโหสถ มีดำรัสว่า "พ่อมโหสถ อาจารย์เสนกว่าควรบอกความลับแก่เพื่อน อาจารย์ปุกกุสะว่าควรบอกความลับแก่พี่น้อง อาจารย์กามินท์ว่าควรบอกความลับแก่ลูก อาจารย์เทวินท์ว่าควรบอกความลับแก่แม่ ดูก็สมเหตุสมผลดีทุก ๆ คน พ่อล่ะมีความเห็นอย่างไร ควรบอกความลับแก่ใคร"

ท่านมโหสถมิได้เฉลียวใจว่า พระราชปุจฉาคราวนี้เป็นแผนการที่วางไว้เพื่อทำลายตัวท่าน คิดเสียว่าพระเจ้าวิเทหราชมีพระราชประสงค์จะทรงทราบคติและกฎเกณฑ์ของความลับ พาซื่อทูลว่า "ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลถึงหลักการของความลับดังต่อไปนี้

"อันความลับต้องซ่อนไว้เป็นความลับนั่นแหละดี การ

แพร่งพรายความลับไม่ว่าแก่ใคร ๆ ไม่น่าสรรเสริญเลย ถ้ายังไม่สำเร็จประโยชน์ พึงอดกลั้นไว้ไม่ยอมเปิดเผยความลับ ต่อประโยชน์ที่มุ่งหมายสำเร็จแล้วนั่นแหละ พึงพูดตามสบาย”

พอได้สดับเช่นนี้ พระอาการของพระเจ้าวิเทหราชทรงเปลี่ยนแปลงทันที พระพักตร์ซึ่งเบิกบานอยู่ก็กลับบึ้งตึง ดวงพระเนตรแววาวและขุ่น ส่องถึงพระทัยว่า “ทรงโทมนัสขัดแค้นเป็นอย่างยิ่ง” และพร้อมกันนั้น ความเงียบงันก็ปรากฏในท้องพระโรง

ท่านเสนกรู้ได้ทันทีว่า “แผนอุบายของตนต้องเป็นผลแน่” จึงชำเลืองนัยน์ตาดูพระพักตร์พระเจ้าวิเทหราช และพอดีกันกับที่ทรงชำเลืองมาทางท่านเสนก สายตาของท่านเสนกเต็มไปด้วยแววแห่งความยืนยัน คล้ายกับจะกราบทูลว่า “เป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบทูลไว้แล้ว บัดนี้ก็ประจักษ์แด่พระสวนาการเองแล้ว” สายพระเนตรของพระเจ้าวิเทหราช เหมือนกับจะทรงยอมจำนนว่า “จริงแล้วท่านอาจารย์ ฉันเชื่อแล้ว”

ท่านมโหสถสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลันทันที ก็เกิดเฉลียวใจ สังเกตดูกิริยาอาการของพระเจ้าวิเทหราช เห็นทรงชำเลืองทางท่านเสนก ก็นึกรู้ได้ทันทีว่า "คณะราชบัณฑิตยุยงพระราชาไว้ก่อนแล้ว การที่พระเจ้าวิเทหราชทรงตั้งพระราชปุจฉา ก็เพื่อจะทดลองเรานั่นเอง"

เวลานั้นค่ำแล้ว บรรยากาศซึ่งเครียดหนัก ยิ่งทำให้เกิดความอึดอัดหนักลงไปอีก แม้เจ้าหน้าที่จะจุดประทีปเต็มที่แล้ว ความสว่างไสวก็ไม่เป็นอุปการะที่จะช่วยผ่อนคลายความเครียดเคร่งในยามนั้นได้เลย ทั้งนี้เพราะความเงียบ-เงียบฉี่-เงียบสนิท ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างคำนึง ท้องพระโรงก็เกิดความวังเวง ท่านมโหสถเห็นพระเจ้าวิเทหราชประทับนิ่ง ดูพระอาการ ก็ทราบว่า ทรงอึดอัดพระทัยหนัก ครั้นมองดูอาการของคณะราชบัณฑิตเล่า ก็เห็นว่า "ขืนอยู่ต่อไปไม่เข้าทีแน่ การกระทำของจอมราชที่รุนแรงนั้น ตามธรรมดายากที่จะมีใครรู้ล่วงหน้า จะทรงกระทำอย่างไร ก็มักจะมีพระดำรัสสั่งทันที ไม่ให้รู้ตัว เราควรกลับไปเสียก่อนดีกว่า" คิดแล้วลุกจากอาสนะ ถวายบังคมลาออกจาก

ห้องพระโรง โดยอาการปรกติ ไม่มีผู้ใดทักท้วงหน่วงเหนี่ยวประการใด

ท่านมโหสถลับตัวไปแล้ว ท่านเสนกก็ได้โอกาสซึ่งรออยู่ทันที เพราะถ้าท่านมโหสถยังอยู่ ความเงียบก็ต้องอยู่ด้วยเป็นธรรมดา พอท่านไปเสีย ความเงียบก็ติดตามท่านไปด้วย ท่านเสนกเห็นเป็นโอกาส ก็กราบทูลพระเจ้าวิเทหราชว่า "มโหสถเป็นคนที่ไว้ใจไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้าวิเทหราชตรัสว่า "นั่นซิ จะทำอย่างไรกันดีล่ะ ท่านอาจารย์ช่วยคิดที จะทำอย่างไร"

ท่านเสนกกราบทูลว่า "ขอเดชะ จะรอรั้งไม่ได้แล้ว ต้องรีบกำจัดเสียเงียบ ๆ ไม่ให้อื้อฉาว พระพุทธเจ้าข้า"

คณะราชบัณฑิตช่วยกันกราบทูลเล้าโลมพระทัยพักเดียว พระเจ้าวิเทหราชก็ประทานพระขรรค์อาญาสิทธิ์ให้ท่านเสนกดำเนินการประหารท่านมโหสถเสีย ในตอนที่เข้ามาเฝ้าพรุ่งนี้เช้าที่ซุ้มประตูวัง ทำให้คณะราชบัณฑิตดีใจยิ่งนัก แผนการสำเร็จตามความปรารถนา กราบทูลว่า "ขอเดชะ พวกข้าพระพุทธเจ้าจะขอรับอาษาทำลายล้างเสี้ยนหนาม ของ

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททุกคน มิใช่แต่มโหสถผู้เดียว ทั้งนี้เพราะพวกข้าพระพุทธเจ้าจงรักภักดีอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าข้า"

กราบทูลแล้ว ก็ถวายบังคมลา พากันเดินออกจากท้องพระโรง ด้วยความกระหยิ่มอิ่มใจ จนถึงประตูใหญ่ ก็นั่งลงบนหลังของถังข้าวใบใหญ่ที่คว่ำอยู่ใกล้ประตูนั้น เพราะตรงนั้นเป็นที่ประชุมของคณะ ทุก ๆ ครั้ง ตอนออกจากเฝ้าจะต้องมานั่งคุยกัน วางแผนบ้าง สนทนาเรื่องต่าง ๆ บ้างเป็นอาจิณ

เมื่อนั่งกันเรียบร้อยแล้ว ท่านเสนกจึงเอ่ยขึ้นก่อนว่า "ใครจะเป็นคนฆ่ามโหสถเล่า"

อีก ๓ คนตกลงมอบให้ท่านเสนกเป็นผู้จัดการประหาร โดยอ้างว่า "ท่านเสนกเป็นคนตั้งต้น ก็ควรจะลงท้ายด้วยตนเอง" ท่านเสนกยอมรับโดยชื่นบาน แล้วถามทุก ๆ คนว่า "แต่ที่คุณทั้ง ๓ กราบทูลพระราชาไปนั้น พวกคุณทำอย่างนั้นเอง หรือได้ยินได้ฟังมา"

ทั้ง ๓ อาจารย์รับว่า "ตนกระทำเช่นนั้น" แล้วย้อน

ถามบ้างว่า "ที่ท่านอาจารย์กราบทูลล่ะ เป็นเรื่องที่ท่านกระทำเองหรือ"

ท่านเสนกรับว่ากระทำเอง แล้วถามต่อไปถึงความลับที่อาจารย์ทั้ง ๓ มีอยู่ และได้บอกแก่คนนั้น ๆ ไว้ ทั้ง ๓ อาจารย์ไม่ยอมบอก ต่างเร่งเร้าให้ท่านเสนกเล่ามาก่อน แล้วพวกตนถึงจะเล่าให้ฟัง

ท่านเสนกตกลงใจจะเล่าให้พรรคพวกฟัง แต่โดยที่ความลับของตนเป็นเรื่องคอขาด จำต้องระแวงอยู่ตลอดกาล ฉะนั้น จึงเคาะถังข้าวที่นั่งกันอยู่ พลางเอ่ยว่า "มโหสถอยู่ใต้นี้กระมัง" นั่นเป็นความจริง เพราะท่านมโหสถออกจากวังแล้วก็หาได้กลับบ้านไม่ ครุ่นคิดถึงความลับของอาจารย์ทั้ง ๔ อยู่ว่า คงต้องกระทำกันมาแล้ว ก็คิดหาทางที่จะล่วงรู้ จึงเข้าซ่อนอยู่ในถังข้าว เพราะเคยสังเกตว่าคณะอาจารย์ชอบนั่งปรึกษาหารือกันที่ตรงนี้เสมอ ๆ เมื่อออกจากที่เฝ้า ก่อนจะกลับบ้าน การคาดคะเนของอาจารย์เสนกจึงมีส่วนถูกต้องทุกประการ หากแต่การกระทำของท่านเสนกนั้น กระทำไปด้วยความคาดคะเนเท่านั้น มิใช่จะจริงจัง

อะไร ทั้งท่านมโหสถก็ทราบสติปัญญาของพวกนี้ดีอยู่ จึงไม่สดุ้งสะเทือนอะไร คงสงบอยู่อย่างปรกติ การคาดคะเนของท่านเสนกจึงไม่ปรากฏผล มิหนำซ้ำ อีก ๓ อาจารย์ยังท้วงอีกว่า "ท่านอาจารย์ก็หวั่นไปได้ มโหสถเป็นคนมัวเมาในความยิ่งใหญ่ของตน ไม่ยอมเข้าไปซุกซ่อนอยู่ใต้นี้ดอก ป่านนี้มีกำลังสำราญรื่นอยู่แล้วหรือ วิตกไปไย มืดค่ำแล้วเขาไม่อยู่ดอก เชิญเล่าเถิด"

"คุณทั้ง ๓ เคยรู้จักนางเรวดีหรือเปล่า" ท่านเสนกเริ่มเรื่องของตน "เรวดีหญิงแพศยาน่ะ"

"ทำไมจะไม่รู้จักครับ" ทั้ง ๓ รับรอง "ใครไม่รู้จักเรวดี ก็มิใช่ชาวมิถิลาละ หรือ ใครมามิถิลา มิได้พบกับเรวดี จะไปคุยกับใครไม่ได้ว่า มิถิลาฉันไปมาแล้ว ท่านอาจารย์ถามทำไม"

"เดี๋ยวนี้ พบนางบ้างหรือเปล่า" ท่านเสนกถามต่อไป

"ไม่พบนานแล้ว" ทั้ง ๓ คนตอบ "หายหน้าไปนานแล้ว ไม่ได้พบกันเลย"

"นั่นแหละ ความลับของผมละ" ท่านเสนกเริ่มขยาย

"วันหนึ่งผมกับเรวดีชวนกันไปร่วมอภิรมย์ชมชื่น ณ อุทยานสาสวัน วันนั้นเรวดีแพรวพรายไปด้วยเครื่องประดับอันล้ำค่า กรองศอของนางวูบวาบไปด้วยเพ็ชรรัตน์รายรอบ ตรงกลางมีเพ็ชรรัตน์ขัตติยชาติขนาดใหญ่ น้ำแดงเหมือนผลมะพลับสุก พิจารณาดูในลูกแล้ว จะเห็นเป็นรัศมี ขาว เหลือง ดำ เขียว และสีรุ้ง ยามเมื่อต้องแสงแดดเห็นเป็นดวงประกายระยิบระยับพวยพุ่งออกจากเหลี่ยม เป็นสีเบญจรงค์ ด้านละ ๘ ดวง คุณเอ๋ย เพ็ชรวิเศษลูกนั้นเป็นชนิดยอดเยี่ยมนักหนา เรวดีเธอประดับไปกับผม เพื่อความรื่นรมย์อันสุดวิเศษคราวนั้น ผมยิ่งพิศแล้ว ยิ่งอยากได้เป็นสมบัติของตนเสียจริง ๆ"

"เป็นการยากเกินไป คุณทั้ง ๓ ที่ผมเอ่ยปากขอจากเรวดี เพราะทราบกันดีแล้ว หญิงพวกนั้นยากนักที่จะมีใจกว้างขวางถึงกับสละสิ่งมีค่าเช่นนั้นให้แก่ใคร ๆ นางเป็นแต่ฝ่ายรับ เคยเป็นแต่ฝ่ายรับเท่านั้น ความเป็นฝ่ายให้นั้น ไม่เคยติดอยู่ในจิตใจของนาง ทั้งการเอ่ยปากขอของรักของใคร ๆ ก็เป็นที่ตำหนิกันมาแต่นานแล้วว่า ผู้ขอจัดนั้นย่อม

เป็นที่เกลียดชัง นิติธรรมอันนี้ยังคงฝังอยู่ในใจ ผมจะขอนางไม่ได้แล้ว คุณเอ๋ย

"แต่ความอยากเป็นเจ้าของกรองศอเพ็ชรสายนั้นเล่าก็มีอำนาจหนักหนา มีกำลังเรี่ยวแรงเป็นที่ยิ่ง ทำให้ดวงใจผมมืดมิดไปหมด ต้องการแต่จะให้ได้มาเป็นสมบัติของตนเท่านั้น ความละโมภนั้นเที่ยวครอบงำจิตใจจนมืดมิด

"ในที่สุด ณ สุมทุมพุ่มพฤกษ์อันร่มระรื่น และเป็นที่มิดชิดปิดบังนัยน์ตาของคนภายนอก เราได้เลือกเป็นสถานที่อำนวยความอภิรมย์ระรื่นสุดแสนหฤหรรษ์ และแล้วความโลภอันแรงร้ายดังกล่าวนั้น บันดาลเดชทำให้ผมฆ่านาง ฆ่าด้วยมือทั้งสองนี้ คอระหงอย่างนั้นนะคุณเอ๋ย จะทนต่อความบีบเค้นได้เท่าไรนักหนา

"ความโลภมีชัยทุกอย่าง บันดาลความปรารถนาแก่ผมแล้ว กรองศอเพ็ชรสายนั้น เปลี่ยนมาเป็นสมบัติของผมภายหลังที่ได้ซ่อนร่างน้อย ๆ ของนางไว้ในหลุม กลบเสียมิดชิดแล้ว ความโลภช่างเป็นเพื่อนที่น่ารักเสียเหลือแสน แต่แล้วก็ประหลาดเหลือละคุณทั้งสาม ความชื่นชมในผล

สำเร็จดังปรารถนา ไม่ได้มีเลย หลังจากวันนั้นเป็นต้นมา ผมมีแต่ความหวาด ความระแวง เหมือนเรวดีในกายทิพย์ได้คอยกระซิบใกล้ ๆ หู "มึง ๆ ไอ้เสนก นี่หรือราชบัณฑิตของแคว้นวิเทหะ นี่หรือราชบัณฑิตของมิถิลา นี่หรือท่านราชวัลลภาจารย์แห่งวิเทหราช อนาถใจจริงละ! มองดูเพียงผิวก็เกลี้ยงเกลา แต่ครั้นเห็นภายในของมึงแล้ว แสนรกแสนสกปรกแสนจะรุงรัง ไอ้ขี้ควาย เหมาะนักที่จะเรียกมึงว่าไอ้ขี้ควาย เพราะมันเกลี้ยงแต่ข้างนอก ข้างในขรุขระสิ้นดี" เสียงกังวาลดังว่านั้นแว่วเป็นเสียงกระซิบกระซาบตลอดมา มิหนำซ้ำบางคราวยังมีเสียงแสดงความอาฆาต "คงมีวันหนึ่ง เสนกเอ๋ย ที่ชีวิตจะต้องชดใช้แก่ชีวิต"

"เสียงกังวาลแว่วต่าง ๆ ได้มีกำลังก้องขึ้น ทำให้ผมหวาดผวาและสะดุ้งสะเทือนตลอดมา เครื่องประดับก็ไม่กล้าใช้ได้มาแล้ว ก็คงเอาไปแขวนไว้ที่ไม้ขอสำหรับแขวนสิ่งของในห้อง ซึ่งผมไม่ต้องการจะเหยียบย่างเข้าไป ความหลังมันเร่งเร้า ความผิดในชีวิตมันร้ายแรง สุดแสนที่ผมจะเก็บความลับไว้เฉพาะตน ต้องนำไปเล่าให้เพื่อนรักคนหนึ่งฟัง ค่อย

บรรเทาความกลัดกลุ้มไปได้ นอกจากนั้นแล้ว ก็ไม่เคยบอกใครเลย ด้วยเหตุนี้ ผมจึงกราบทูลพระราชาว่า "ควรบอกความลับแก่เพื่อน"

"พวกคุณฟังเรื่องของผมแล้ว อย่านำไปบอกเล่าให้ใครฟังเป็นอันขาด ถ้าความเรื่องนี้ทราบถึงพระกรรณของพระราชาเมื่อไร ก็เป็นอันว่าพวกคุณกับผมต้องแยกไปอยู่คนละโลก ไม่ได้อยู่ร่วมโลกกันต่อไป" ท่านเสนกกำชับในตอนท้าย แล้วเลยทวงปุกกุสะ "คราวนี้คุณปุกกุสะต้องเล่าให้เราฟัง อย่าอิดเอื้อนทีเดียว"

"พวกคุณคงจะเคยได้เห็น คราวที่พระราชาทรงโปรดปรานผม มีพระกระแสรับสั่งเรียกผมเข้าไปใกล้ที่ประทับในเวลาทรงพระสำราญ แล้วพระองค์ก็บรรทมหนุนขาของผม มีอยู่โดยมากทีเดียว" ปุกกุสะเริ่มขยายความลับของตน "และเมื่อบรรทมตามพระราชอัธยาศัยแล้ว ก็มักจะมีพระราชกระแสรับสั่งว่า ขาของอาจารย์ปุกกุสะนุ่มดี นั่นแหละเป็นความลับยิ่งยวดในชีวิตของผม เป็นเรื่องคอขาดบาดตายเช่นเดียวกัน เรื่องนี้ไม่มีใครรู้เลย นอกจากน้องชายคน

เด็กของผมคนเดียวเท่านั้น

"คงจะเป็นข้อน่าสงสัย ทำไมผมถึงเห็นเป็นเรื่องสำคัญในเมื่อพระราชาทรงโปรดปรานถึงเพียงนั้น ไม่ต้องสงสัยดอกพวกคุณ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะขาของผมเป็นขี้เรื้อนนั่นเอง ผมพยายามปกปิดเป็นหนักหนา ไม่มีใครรู้ เว้นแต่น้องชายเท่านั้น แกก็ไม่เคยบอกใครเลย แกล้างแผลให้ ใส่ยาให้แล้วพันผ้าให้ บริเวณขาของผมมีผ้าพันอยู่จึงมีสัมผัสนุ่มเป็นที่โปรดปรานสำราญพระราชหฤทัยของพระราชาแห่งเรา

"เรื่องนี้เป็นความลับซึ่งผมปกปิดหนักหนา นอกจากน้องชายแล้ว ไม่เคยบอกผู้ใดเลย เพิ่งจะนำมาเล่าให้พวกเราฟัง เพราะเห็นว่าร่วมทุกข์ร่วมยากมาด้วยกัน ตกอยู่ในฐานะอันเดียวกัน อย่างไรเสียคงไม่คิดทำลายล้างกันเป็นแน่ ขอให้ท่านอาจารย์ และคุณกามินท์ คุณเทวิน ช่วยปกปิดให้ผมด้วย มันเรื่องเกี่ยวกับความมีชีวิตหรือความไม่มีชีวิตของผมถ้าพระราชาทรงทราบ ก็หมายความว่าผมไม่มีชีวิตต่อไปละ"

ทั้ง ๓ คนยืนยัน จะช่วยกันปกปิดให้มิดเม้น แต่ไม่มีใครทราบว่า ยังมีบุคคลอีกผู้หนึ่ง ซึ่งไม่อยู่ในวงของคน

ได้กำหนดความลับนี้ไว้อย่างแม่นยำ คือ ผู้ที่ทุกคนคิดว่า "บ้านนี้ คงกำลังหมกมุ่นมัวเมาด้วยศฤงคารบริวารยศ นั่นแหละ"

กามินท์ไม่ต้องรอให้เตือน เอ่ยความลับของตน "ท่านอาจารย์และท่านปุกกุสะ กับคุณเทวินท์ ถ้าคุณไปบ้านผมในวันสิ้นกาฬปักษ์ คือวันแรม ๑๕ ค่ำ หรือแรม ๑๔ ค่ำ แล้วแต่เดือนไหนจะเป็นเดือนคู่หรือเดือนคี่ คุณจะพบประตูบ้านผมปิดสนิท ไม่มีผู้ใดจะสามารถเข้าไปพบกับผมได้ และพร้อมกันนั้น จะได้ยินเสียงมหรสพกึกก้องอยู่ที่ประตูภายนอก ประดุจว่ามีงานครึกครื้นรื่นเริงทุก ๆ วันสิ้นกาฬปักษ์ ที่เดียวนั่นแหละความลับของผมละ

"ทำไมผมจึงว่านั่นแหละเป็นความลับของผม เรื่องมีอยู่ว่า ผมนี้มีเวรมีกรรมประจำตัวมานานแล้ว ไม่ทราบว่าจะแก้ไขได้อย่างไร คือพอถึงวันสิ้นกาฬปักษ์ ก็มียักษ์ตนหนึ่งนามว่านรเทพ เข้าสิงในร่างกายของผมทุกคราวมา เมื่อนรเทพเข้าสิงแล้ว จะกระทำให้ผมปราศจากความรู้สึกนึกคิดเช่นคนปรกติ ทำให้ผมร้องครวญคราง มีเสียงเห่าหอน

เหมือนสุนัขบ้า เป็นเช่นนี้มาทุก ๆ วันสิ้นกาพบักษ์

"ความข้อนี้ไม่มีใครทราบ นอกจากลูกชายของผมคนเดียวซึ่งผมบอกให้แกรู้ เพราะฉะนั้น เมื่อถึงวันนั้นละก็แกไม่ยอมให้ผมไปไหน เมื่อเห็นผมเริ่มถูกผีเข้าสิง ก็จัดการให้ผมนอนเสียในห้องชั้นใน ปิดประตูขังไว้ ส่วนแกออกมาอยู่ข้างนอก จัดให้มีมหรสพขึ้นที่ประตูบ้านอย่างครื้นเครง เพื่อจะอาศัยเสียงของมหรสพกลบเสียงผมซึ่งหอนเห่าอยู่อย่างสนั่นภายในห้องเรือน ลูกชายช่วยปกปิดความลับของผมไว้มิให้แพร่งพราย

"ท่านอาจารย์และคุณทั้งสองลองคิดดูเถิด ถ้ามีคนรู้ความลับของผมแล้ว จะเป็นอย่างไร ยิ่งทรงทราบถึงพระกรรณ์พระราชาด้วยแล้ว ก็หมายถึงความสิ้นชีวิตเท่านั้นเอง นี่เป็นความลับของผม ลูกชายเท่านั้นที่รู้ ผมจึงกราบทูลดังที่ทราบกัน"

"ถึงวาระของคุณเทวินท์บ้างละ" ท่านเสนกเตือน "คุณกราบทูลว่าควรบอกความลับแก่แม่นั้น คุณมีความลับอย่างไร จงนำมาเล่าสู่กันฟัง พวกเราทั้งสามก็ได้เปิดเผย

ความลับของตน ๆ หมดแล้ว เชิญคุณเล่าความลับของคุณเถิด"

"ท่านอาจารย์ไม่เตือน ผมก็เล่าอยู่แล้ว" เทวินท์เสียงอ่อน "เมื่อท่านอาจารย์กับพรรคพวกล่มหัวแล้ว ผมก็จมท้ายด้วยเสมอ ไม่มีทางที่จะเอาตัวปลีกหนีไปได้ ท่านอาจารย์เป็นผู้กำกับนาวาลำที่เราร่วมกันมา เป็นก็เป็นด้วยกัน ตายก็ตายด้วยกัน ซีครับ"

"อย่ารำไรเลย เล่าเรื่องของคุณเถิด" ท่านเสนกเตือนซ้ำ

"เรื่องของผมก็เป็นเรื่องสำคัญ เท่า ๆ กับเรื่องของท่านอาจารย์และคุณทั้งสอง" เทวินท์เริ่มอารัมภบท "ท่านอาจารย์และคุณปุกกุสะ คุณกามินท์ คงจะได้เคยเห็นความสำคัญของผมในเวลาเข้าเฝ้าอยู่ด้วยกันแล้ว เวลาเข้าเฝ้าพระราชาของเราพร้อมกัน พระราชาเป็นทักทายผมก่อนใครทีเดียว นี่เป็นความลับสำคัญยิ่งในชีวิต ผมปกปิดที่สุด ทราบแต่มารดาของผมผู้เดียวเท่านั้น

"ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะอานุภาพของดวงแก้วมณีเป็น

เครื่องเชิดชูสง่าราศรี ซึ่งท้าวสักรินทรเทวราชโปรดประทานแด่พระเจ้ากุสราช แต่กาลก่อนโน้น เพื่อให้พระเจ้ากุสราชซึ่งมีพระรูปปราศจากความสวยความงาม ได้ทรงประดับสำหรับพระองค์ ทำให้ทรงสมบูรณ์ด้วยพระศิริอันสูงส่ง เป็นดวงแก้วที่อำนวยสวัสดิมงคลอย่างยอดเยี่ยม ดวงมณีรัตน์ดวงนั้นได้ตกทอดเป็นพระราชมรดกถึงพระราชาแห่งเราในทุกวันนี้

"คราวหนึ่ง พระเจ้ากรุงวิเทหราชตรัสให้ผมนำมณีรัตน์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นพระราชมรดกไปทำการขัดสีฉวีวรรณ เพราะผมเป็นผู้ชำนาญพิเศษในทางเจียรไนรัตนะ เมื่อได้โอกาสเช่นนั้น ก็เลยขโมยดวงมณีรัตน์อันหาค่ามิได้นั้นไปเป็นสมบัติของตนเสีย โดยมอบให้มารดาเป็นผู้รักษาไว้ ถึงเวลาจะเข้าเฝ้า มารดาก็นำดวงมณีรัตน์นั้นมาให้ผม ผมก็เพ่งดูดวงมณีดื่มศิริมงคลจากดวงมณีรัตน์นั้น เข้าสู่ตนด้วยสายตาแล้วก็คืนให้มารดาเก็บไว้ดังเดิม"

"ด้วยวิธีนี้ เวลาผมเข้าเฝ้าพร้อม ๆ กับผู้อื่น แม้แต่ท่านอาจารย์และพวกเรา พระราชาก็ทรงปราสัยกับผมก่อนเพื่อน และผมมักจะได้รับพระราชทานบำเหน็จรางวัล วันละ

๘ กระษาปณ์บ้าง ๑๖ กระษาปณ์บ้าง ๓๒ กระษาปณ์บ้าง ถึง ๖๔ กระษาปณ์ก็เคยมี ทุก ๆ วัน

"อานุภาพของดวงมณีรัตน์นั้น ไม่มีผู้ใดล่วงรู้เลย แม้แต่พระราชาก็ไม่ทรงทราบ หากพระองค์ทราบเมื่อใด เมื่อนั้นชีวิตของผมก็เป็นอันเสร็จสิ้นกัน นี้เป็นความลับของผมซึ่งรู้แต่มารดาเท่านั้น และผมเชื่อในพระกรุณาของคุณแม่ว่า อย่างไรก็คงไม่คิดทำลายลูกรักของท่าน มีแต่ยิ่งสนับสนุนส่งเสริมลูกให้มีความสุขความเจริญยิ่งขึ้นถ่ายเดียว ดังนั้นผมจึงกราบทูลว่า ควรบอกความลับแก่มารดา

คณะอาจารย์ทั้ง ๔ มานั่งประชุมกันเล่าความลับสู่กันฟัง เหมือนดังผ่าอกของตน ๆ แล้วสาวไส้ออกมากองไว้ภายนอก ซึ่งท่านเสนาบดีได้กำหนดไว้ถ้วนในความทรงจำ โดยพวกนั้นหารู้สึกตนไม่ ครั้นแล้วท่านเสนกได้เอ่ยขึ้น พวกเราร่วมมือกัน ร่วมคิดกันมา เป็นเวลา ๑๐ ปีแล้ว ที่จะทำลายบุคคลซึ่งเป็นผู้กีดขวางเรา ถึงกับได้รับความอับประยศอดสูแทบจะดูหน้าชาวมิถิลามิได้มาด้วยกัน ครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว พวกคุณอย่าได้ประมาทเลินเล่อเผลอไผลเป็นอันขาด

พรุ่งนี้ ต้องพากันมาแต่เช้าตรู่ จักได้ร่วมมือกันจับไอ้ลูกบ้านนอกนั้นฆ่าเสียให้สิ้นเสี้ยนหนาม"

ทุกคนรับคำท่านเสนก แล้วก็พากันลุกขึ้นแยกย้ายกันกลับบ้านเรือน

คณะอาจารย์ทั้ง ๔ พากันไปหมดแล้ว คนของท่านเสนาบดีก็พากันมาเบิดถังข้าว พาท่านกลับบ้าน

ท่านเสนาบดีกลับถึงเรือน เมื่อราตรีได้ผ่านไปนานแล้ว อาบน้ำบริโภคอาหารด้วยความสบายใจ อิ่มหนำสำราญแล้ว ดำริในใจว่า "วันนี้พระนางอุทุมพรเทวี พระพี่ของเราคงส่งข่าวมาบอกในวังเป็นแน่" คิดแล้วก็เรียกคนสนิทคนหนึ่งมาสั่งว่า "เจ้าจงคอยระวังอยู่ในที่ประตู หากมีใครออกมาจากวัง ต้องการจะพบเราละก็ รีบพาไปหาเราทันทีทีเดียว" สั่งเสียแล้วก็เข้านอนพักผ่อน เพื่อออมกำลังไว้ต้อนรับกับเหตุการณ์ในวันรุ่งขึ้น

ราตรีกาลนั้น พระเจ้ากรุงวิเทหราชเสด็จเข้าสู่พระแท่นบรรทม พระองค์มิได้ทรงผาสุกในพระทัยเลย ทั้งนี้เป็นด้วยทรงหวนระลึกถึงความดีของท่านเสนาบดีที่ประกอบไว้แต่ครั้ง

อดิต ทรงย้อนรำลึกไปถึงว่า "พ่อมโหสถเป็นบัณฑิตมีความเฉลียวฉลาดรอบรู้ในสรรพธรรม เห็นประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ถ่องแท้เจนใจ เราได้อุปถัมภ์บำรุงมาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ เธอเล่าก็มุ่งที่จะทนุบำรุงเรามาแต่กาลนั้น ๆ ไม่เคยปรากฏเลยว่า ได้กระทำความเสื่อนเสียแก่เรา ตลอดระยะกาล ๑๐ ปี คราวที่เทวดาถามปัญหาเราเล่า ถ้าไม่ได้พ่อมโหสถบัณฑิตแล้ว เราก็คงไม่ได้มีชีวิตอยู่มาได้จนถึงป่านนี้ เราคงถูกเทวทัณฑ์เป็นอันตรายไปแล้ว

"โธ่ ! ไม่พอทีเลย ไม่เป็นการควรเลย ที่เรายึดถือเอาถ้อยคำของอาจารย์เสนกเป็นต้น ซึ่งเป็นไพรีกัน เป็นอริกันกับพ่อมโหสถ ถึงกับส่งพระขรรค์บังคับให้ฆ่าเธอเสียไม่ควรที่เราจะกระทำเช่นนั้นเลย

"โอ้! พรุ่งนี้แล้ว พรุ่งนี้เช้า เราจักไม่ได้เห็นพ่อมโหสถผู้บัณฑิตต่อไปแล้ว"

พระองค์ทรงรำพึงไป ความโศรกเศร้าก็ยิ่งกลุ้มรุมพระราชหฤทัยสุดประมาณ พระหฤทัยความเศร้าโศรกแผดร้อนระอุ พระเสโทซึมซาบทั่วพระกาย พระองค์ทรงกระวน

กระวายเป็นอย่างยิ่ง ทรงเสียพระหฤทัยอย่างหนัก ความผ่องใส มิได้มีโอกาสเยี่ยมกรายเข้าสู่พระหทัยแม้แต่น้อยเลย แม้กระทั่งพระนางอุทุมพร เสด็จเข้ามาประทับร่วมพระแท่น พระองค์ก็คงมีพระมนัสจมอยู่ในห้วงแห่งความเศร้า แทบจะไม่ทรงรู้สึกว่า บัดนี้เหนือพระแท่นบรรทม มีบุคคลที่ ๒ มาร่วมด้วย

พระนางอุทุมพรทรงเห็นพระอาการ ของพระราชสวามีผิดปรกติไปดังนั้น ก็ทรงพระดำริว่า "เป็นไฉนหนอ วันนี้ทูลกระหม่อมของเรา ถึงได้ทรงหม่นหมองไปถึงเช่นนี้ มีอะไรกระทบพระราชหฤทัยอย่างไรหนอ" ทรงค้นหาสมุฏฐานสืบไป "ความผิดพลาดของเราข้อหนึ่งข้อใด อันทำให้เป็นที่ระคายเคืองพระราชหฤทัย จะมีบ้างกระมัง" ทรงตรวจพระจริยาวัตรก็มิได้ทรงประสบข้อบกพร่อง อันจะเป็นเหตุให้พระราชสวามีทรงระคาย "คงจะเป็นด้วยเหตุอื่น ต้องทูลถาม" ตัดสินพระทัยแล้ว กราบบังคมทูลถาม "ขอเดชะ พระทูลกระหม่อม ผู้เป็นศรีสง่าสูงสุดของเกล้ากระหม่อมฉัน ทูลกระหม่อมทรงเสียพระหฤทัยด้วยเรื่องอะไร เพคะ เกล้ากระหม่อมฉันขอประทานพระโอกาสต่อทูลกระหม่อมทรงพระ

กรุณาตรัสบอกเกล้ากระหม่อมฉันเถิด เพคะ ทรงกังวลพระราชหฤทัยอย่างไร เกิดเหตุการณ์อันกระทำให้ต้องทรงมีพระวิตกหนักพระราชหฤทัย หรือเกล้ากระหม่อมฉันได้ทำความผิดข้อใด อันจะเป็นเหตุให้ระคายเคืองเบื้องบาทยุคล โปรดทรงพระกรุณาตรัสเถิด ขอพระทูลกระหม่อมโปรดทรงระลึกถึงที่เกล้ากระหม่อมฉันได้เคยกราบทูล พระกรุณามาแต่ไร ๆ แล้วว่า ความสุขความสำราญของพระทูลกระหม่อมเท่านั้น เพคะ เป็นความสุขของเกล้ากระหม่อมฉัน"

"เทวีของฉัน" ตรัสด้วยพระสุรเสียงแหบเครือ "เธอไม่มีความผิดอะไรดอก แต่...โอ้ นี่ฉันจะบอกเธออย่างไร...จะบอกเธอได้อย่างไร" พระดำรัสขาดเป็นห้วง ๆ ด้วยอำนาจแห่งพระโทมนัส

"ตรัสเถิดทูลกระหม่อม" พระนางปลอบ "จะได้เป็นทางระบายพระอาการโทมนัสมาให้เกล้ากระหม่อมฉันได้มีส่วนร่วมด้วยกับพระทูลกระหม่อม ชีวิตของเกล้ากระหม่อมฉันดำรงอยู่เพื่อความสุขของทูลกระหม่อม เพคะ"

"ขอบใจ เทวีที่รัก ฉันทราบดีถึงความจงรักภักดีของ

เธอแล้ว" ตรัสชมพระเทวี "แต่เรื่องนี้ที่ฉันกำลังกลุ้มอยู่นี้ ฉันคิดว่า ถ้าบอกเธอ ก็คงจะทำให้เธอต้องกลุ้มไม่น้อยกว่าฉันเลย ฉันไม่ปรารถนาจะเห็นความหม่นหมองของเทวีที่รักของฉันเลย"

"ไม่เป็นไรดอก เพคะ" กราบทูลรับรองหนักแน่น "เกล้ากระหม่อมฉันจะขอน้อมเกล้า ฯ รับพระกรุณาด้วยความอดทน ที่เกล้ากระหม่อมฉันมีอยู่เพคะ"

"ที่ฉันกำลังกลุ้มใจอยู่นี้" ตรัสด้วยพระสุรเสียงแผ่ว "เพราะกำลังคิดถึงว่า ฉันได้สั่งให้เขาฆ่ามโหสถผู้เป็นบัณฑิตเสียแล้ว มโหสถบัณฑิตจะถูกฆ่าเสียแล้ว ฉันคิดแล้วเสียใจ โธ่! เขาทำความดีความชอบให้แก่ราชการเป็นอันมาก ไม่เคยมีความผิดพลาด ความบกพร่องประการใด ๆ ทั้งสติปัญญาเล่าก็สามารถยิ่งกว่าใคร ๆ ไม่ควรเลยที่ฉันมาสั่งให้ฆ่าเสีย"

พระนางอุทุมพรทรงสดับแล้ว ทรงเสียพระทัยอย่างหนัก พระอุระของพระนางเหมือนหนึ่งถูกภูเขาทั้งลูกมาทับไว้ พระอัสสาสะปัสสาสะเป็นไปด้วยอาการขัด เจียนจะไม่ปรากฏ

ออกมา น้ำพระเนตรคลอพระเนตร "โอ้พ่อน้องรักของพี่" ทรงรำพึง แต่แล้วก็สู้สกดพระทัยไว้ กราบทูลพระราชสวามี "มโหสถได้กระทำความผิดอันใดเล่า เพคะ"

"ฉันถามปัญหาเรื่องความลับ ว่าควรบอกแก่ใคร ทุกคนก็มีคนที่วางใจไว้ความลับทั้งนั้น แต่พ่อมโหสถไม่บอกใคร เขาไม่ไว้ใจใคร เก็บความลับไว้กับคนผู้เดียว เป็นบุคคลที่น่ากลัวน่าระแวง ฉันจึงได้มอบพระธรรค์แก่คณะอาจารย์ให้จัดการฆ่าเขาเสียในตอนเช้าวันพรุ่งนี้"

"ความจริงพ่อมโหสถกราบทูลเช่นนั้นก็แสดงว่า เป็นคนมีลับลมคมใน ไม่น่าที่พระทูลกระหม่อมจะไว้วางพระราชหฤทัย ยิ่งเป็นผู้ดำรงในอัครฐานถึงเสนาบดี เป็นคนที่มีอัธยาศัยเช่นนั้น ก็ยิ่งทำให้เป็นที่น่าระแวงหนักขึ้น" พระนางตรัสคล้อยตามพระราชอัธยาศัย เพื่อให้ทรงคลายพระโทมนัส "การที่ทูลกระหม่อมตรัสสั่งให้ฆ่าเสียก็เป็นการถูกต้องอยู่ เพคะ เปรียบเหมือนดังไฟเริ่มเกิด ยังไม่ทันได้ลุกลาม หรือเปรียบเหมือนถอนต้นไม้เสีย เมื่อมันยังเล็กๆ อยู่ยังไม่ทันหยั่งรากแผ่กิ่งก้านกว้างขวางออกไป กรณียกิจทั้งนี้

พระราชาธิบดีทุก ๆ พระองค์แต่ปางอดีต ย่อมทรงปฏิบัติมา เมื่อทรงเห็นว่า ผู้ใดมีท่าทางจะเป็นเสี้ยนหนาม แก่ราชบัลลังก์ ก็ต้องรีบกำจัด เพราะองค์พระมหากษัตริย์สมมติเทพย่อมทรงค่ายิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ในแดนดิน ตามกำหนดแต่ปางบรรพ์ท่านก็กล่าวว่า พึงสละหมู่บ้านเพื่อนิคม พึงสละนิคมเพื่อชนบท พึงสละชนบทเพื่อราชธานี พึงสละราชธานีเพื่อองค์พระมหากษัตริย์ ดังนั้นที่จะทรงกำจัดมโหสถเสียทั้งนี้ก็นับว่าทรงดำเนินตามนิติแต่ปางบรรพ์โดยอนุโลม ทูลกระหม่อมโปรดทรงพระวิจารด้วยพระปรีชาเถิด เพคะ"

พระเจ้ากรุงวิเทหราชค่อยมีพระทัยคลายจากพระโทมนัส ตรัสกับพระนางด้วยพระสุรเสียงเกือบปรกติ "แม้จะชอบด้วยนิติแต่ก่อน ๆ ฉันก็อดเสียใจไม่ได้เลย"

พระนางก็ทรงหาเรื่องต่าง ๆ มากราบทูลเทียบถวายเพื่อให้คลายพระทัย ในที่สุดพระเจ้าวิเทหราชก็ทรงคลายจากความเศร้าโศรก เสด็จเข้าสู่นิทรารมย์ พระนางทอดพระเนตรเห็นพระราชสวามีบรรทมหลับสนิทแล้ว ก็เสด็จจากพระแท่น

บรรทม เข้าสู่ห้องอีกห้องหนึ่ง ทรงพระอักษร ถึงท่านเสนาบดี เป็นข้อความดังนี้

"พ่อมโหสถ

คณะบัณฑิตทั้ง ๔ ใส่ร้ายเธอ กราบทูลยุยงพระราชา พระราชากริ้วมาก ประทานพระแสงขรรค์ให้พวกนั้นช่วยกันจับเธอฆ่าเสีย ที่ระหว่างประตูวังในวันพรุ่งนี้ เพราะฉะนั้น วันพรุ่งนี้ เธออย่ามาสู่พระราชวังเลย ถ้าจำต้องมา ก็ต้องสามารถทำชาวนครให้อยู่ในกำมือให้ได้แล้วถึงค่อยมา"

ทรงพระอักษรเสร็จแล้ว ทรงสอดใส่ในกลัก ทรงพันด้วยด้าย ใส่ในภาชนะแล้วทรงคลุมมิดชิด ประทับตราเรียบร้อย ตรัสเรียกนางข้าหลวงคนสนิทมา มีพระเสาวนีย์สั่งว่า "เจ้าจงนำภาชนะนี้ไปให้แก่มโหสถบัณฑิต น้องชายของเราเดี๋ยวนี้" แล้วพระนางก็เสด็จเข้าสู่ที่บรรทม

นางข้าหลวงรับพระเสาวนีย์ใส่เกล้าฯ แล้วยกภาชนะเดินออกจากวังไป เมื่อจะผ่านประตูแต่ละชั้น ๆ ไป นายทวารบาลซักถามได้ทราบว่า "พระนางส่งของไปให้ท่าน

มโหสถบัณฑิต" ก็ไม่มีใครห้าม เพราะเป็นที่ทราบกันทั่วไปแล้วว่า "พระนางกราบทูลขอพร แด่พระเจ้ากรุงวิเทหราชไว้ว่า หากพระนางเสวยสิ่งใด มีโอชารสเมื่อใด จะทรงส่งสิ่งนั้นไปให้มโหสถเมื่อนั้น ไม่ว่าค่ำคืนดึกดื่นเพียงใด ขออย่าให้ผู้ใดห้ามปราม แม้นายประตูก็จงเปิดประตูให้ไปทุกคราว นางข้าหลวงจึงได้นำกลักสาร ไปถึงบ้านท่านเสนาบดี โดยปราศจากที่ติดขัด

ยามนั้นเป็นเวลาดึกมากแล้ว ประตูบ้านท่านเสนาบดียังมีคนที่ตื่นเฝ้าอยู่ เมื่อเห็นนางข้าหลวงมา ก็ทราบได้ว่า "มาจากพระนางอุทุมพร" ไม่รอช้า รีบเปิดประตูพาเข้าไปหาท่านเสนาบดีทันที

ท่านเสนาบดีเห็นนางข้าหลวงถือภาชนะ มิดชิดมีผ้าคลุมนำมาส่งให้ ก็ทราบได้ทันทีว่า "พระนางอุทุมพรส่งข่าวมาประทาน" กล่าวขอบใจนางข้าหลวง และขอให้นางข้าหลวงช่วยกราบทูลความรู้สึกขอบพระเดชพระคุณ ในพระกรุณาของตนแด่พระนางแล้ว ก็ให้นางข้าหลวงกลับ

ท่านเสนาบดีแก้ห่อภายนอกและแก้ด้ายที่มัด กลัก สลัก

ออก พบลายพระหัตถ์อ่านทราบความตลอดแล้ว ก็พิจารณาวางแผนการณ์ไว้เรียบร้อย เข้านอนต่อไป

เช้าตรู่แสงอาทิตย์ยังไม่อุทัย ความมืดอันเป็นความหมายของราตรี ยังคงมีอำนาจคลุมพื้นพิภพอยู่ เป็นเวลาที่ฝูงชนกำลังสำราญในนิทรารมย์ แต่คณะอาจารย์ทั้ง ๔ ได้สลัดเสียแล้วซึ่งความสำราญนั้น เพราะมีกิจอันสลักสำคัญซึ่งจะอำนวยความสำราญสูงสุดรออยู่ ต่างคนแต่งกายทมัดแทมงรีบมาพร้อมกันที่ช่องประตูวัง เชิญพระแสงขรรค์อาญาสิทธิ์มาด้วย โดยท่านเสนกเป็นผู้ถือ ต่างก็หมายมั่นว่า "อย่างไรก็ต้องได้ฆ่ามโหสถในเช้าวันนี้"

แต่ รอ—รอ— จนกระทั่งดวงอาทิตย์อุทัย ท่านเสนาบดีก็ยังไม่มา ไม่เห็นท่านเสนาบดีผ่านเข้ามา ต่างคนต่างก็ปรึกษากัน "เอ! ทำไมมโหสถไม่มา ป่านนี้แล้ว สายมากแล้วไม่เห็นมา ทำอย่างไรกันดี"

"ไม่มาก็ไม่ได้ฆ่า" เทวินท์เอ่ยขึ้นตามความจริง แต่ก็ฟังแปร่งหู

"คุณนี่พูดอย่างไร" ท่านเสนกเสียงขุ่น "เดี๋ยวก็

สมมุติเป็นตัวแทนไอ้ลูกบ้านนอกเสียเลย ผ่าซิ"

เทวินท์ฟังแล้วหัวใจหวาม "โปรดเถิดครับ ผมพูดไปตามประสาซื่อ เห็นว่าถ้าเขาไม่มา พวกเราก็ไม่ได้ฆ่า ความจริงก็เป็นเช่นนั้นมิใช่หรือครับ"

"จริงน่ะจริง แต่ไม่ควรจะพูด" ท่านเสนกค่อยคลายความเคร่งเครียดลงบ้าง "ความจริงบางอย่างพูดไม่ได้มีอยู่นะคุณ เช่นเรื่องนี้ พวกเราหมายมั่นปั้นมือเป็นหนักหนา ทั้งได้ลงทุนลงแรงกันมามิใช่น้อย กว่าจะได้รับพระแสงขรรค์อาญาสิทธิ์เล่มนี้มา พวกเราต่างก็ยินดีปรีดากัน ที่จะได้เห็นผลสำเร็จประจักษ์ต่อหน้าต่อตา สู้อุตส่าห์ทิ้งความสุขสำราญมาซุ่มรออยู่ที่นี่แต่ก่อนแสงอาทิตย์อุทัย ครั้นมาผิดมาดพลาดหมายเสียเช่นนี้ ทุก ๆ คนก็เสียใจเป็นอย่างยิ่ง หรือคุณไม่เสียใจ"

"โธ่ครับ ทำไมผมจะไม่เสียใจเล่า" เทวินท์กล่าวเสียงอ่อน แสดงความระทด "ผมเสียใจเป็นที่สุดแล้ว ที่พวกเราต้องผิดมาดพลาดหมาย ความเสียใจของผมครั้งนี้คิดว่าคงไม่น้อยกว่าพรรคพวกเป็นแน่ แต่เราจะทำอย่างไร

กันต่อไป" เทวินท์รีบเปลี่ยนแนวทางไปเสียทางอื่น

"นั่นสิ พวกเราจะทำอย่างไรกันต่อไป จนบ่านนี้มโหสถก็ไม่มา" ปุกกุสะรีบส่งเสริมเทวินท์ "สายมากแล้ว มโหสถคงจะรู้ตัวกระมัง"

"ผมคิดว่า พวกเราควรไปเฝ้ากราบทูลแด่พระเจ้าเหนือหัวดีกว่า" กามินท์ออกความเห็น "เพื่อฟังพระราชกระแสสืบไป หากทรงพระกรุณาโปรดสถานใด ค่อยคิดอ่านกันใหม่"

"ตกลง ไปเฝ้ากันก็ไป" ท่านเสนกตัดบท "บ่านนี้คงไม่มาแล้ว"

คณะอาจารย์ทั้ง ๔ ต่างพากันเข้าเฝ้าพระเจ้า กรุงวิเทหราช ณ ที่ประทับรโหฐาน

"ท่านอาจารย์ทั้งหลาย ฆ่ามโหสถแล้วหรือ" พระเจ้ากรุงวิเทหราชมีพระดำรัสด้วยพระสุรเสียงสั่นสะท้าน แสดงว่าทรงข่มพระหทัยอย่างสุดพระกำลัง

"ขอเดชะ พระราชอาญาไม่พ้นเกล้า ฯ" ท่านเสนกกราบบังคมทูล "พวกข้าพระพุทธเจ้ามาซุ่มรอตั้งแต่เช้าตรู่

จนบัดนี้ ไม่เห็นมโหสถเข้ามา พระพุทธเจ้าข้า"

เวลาที่ คณะ อาจารย์ เข้าเฝ้า พระเจ้ากรุงวิเทห ราชนั้น ท่านเสนาบดีหนุ่มน้อยเพิ่งตื่นเท่านั้นเอง ภายหลังจากสนานกาย ด้วยน้ำหอม ประดับกายตกแต่งด้วยอาภรณ์พร้อมสรรพ รับประทานอาหารอิ่มหนำสำราญแล้ว ก็มีบัญชาสั่งโยธาที่อยู่ในอำนาจ ให้แยกย้ายกันไปทำการยึดพระนครมิถิลาไว้ในอำนาจ ทั้งมีคำสั่งให้จัดการป้องกันเหตุการณ์โดย รอบคอบ ทั้งนี้ดำเนินตามแผนการซึ่งได้จัดวางไว้อย่างเรียบร้อย ส่วนท่านเสนาบดีขึ้นสู่รถคันงาม มหาชนชาวมิถิลาพากันห้อมล้อมเดินขบวนเข้าสู่พระราชวัง จนถึงพระทวารหลวง

พระเจ้ากรุงวิเทหราชได้ทรง สดับ เสียง ครื้น เครงของขบวนที่ท่านเสนาบดีนำมาถึงพระทวารหลวง ก็เสด็จลุกจากพระราชอาสน์เผยสีหบัญชร ประทับยืนทอดพระเนตรจนขบวนเข้ามาถึงหน้ามุขเด็ด

ท่านเสนาบดี เห็นพระเจ้ากรุงวิเทหราชประทับยืน อยู่ดังนั้น ก็ลงจากรถถวายบังคมแล้วยืนอยู่ตรงนั้น

พระเจ้ากรุงวิเทหราชทอดพระเนตรเห็นแล้ว ทรงพระ

ดำริว่า "ถ้ามโหสถนี้จะคิดเป็นเสี้ยนหนามกับเราจริง ๆ ที่ไหนจะบังคมเรา คงจะนำผู้คนจู่โจมเข้ามาจับเราเป็นมั่นคงตามวิสัยของผู้เป็นฝ่ายตรงกันข้าม แต่นี่มิได้เป็นเช่นนั้น คงมีความเคารพเทอดทูลเราตามปรกติ" ทรงพระดำริแล้วมีพระกระแสรับสั่งให้หาตัวท่านเสนาบดีมาเฝ้า ณ ที่ ประทับพลางเสด็จเข้าประทับนั่งเหนือพระราชอาสน์ ณ ที่นั้น คณะอาจารย์ทั้ง ๔ ยังคงนั่งเฝ้าอยู่ และใกล้กับที่ประทับ ก็มีพระนางอุทุมพรประทับเหนือพระแท่นเฝ้าอยู่ด้วย

ท่านเสนาบดีทราบพระกระแสรับสั่งแล้ว ก็เข้ามาสู่ที่เฝ้า ถวายบังคมแล้วนั่งเหนืออาสนะตามตำแหน่ง

พระเจ้ากรุงวิเทหราช ทรงทำเป็นเหมือนมิได้ทรงทราบเหตุการณ์อะไร ตรัสกะท่านเสนาบดีว่า "พ่อมโหสถ เมื่อวานนี้ไปตั้งแต่ยามต้น วันนี้เพิ่งมาเดี๋ยวนี้เอง ทำไมถึงได้ละเลยเราถึงเพียงนี้"

"ขอเดชะ พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น" ท่านกราบทูลด้วยเสียงกังวาน "ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงเชื่อถ้อยคำเพ็จทูลของบัณฑิตทั้ง ๔ แล้วตรัสสั่งบังคับให้ฆ่า

ข้าพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงมิได้มาตามเวลาที่เคยเฝ้า พระพุทธเจ้าข้า"

"เจ้ามีปัญญากว้าง" ตรัสด้วยพระสุรเสียงปรกติ เจ้าได้ยินได้ฟังเอง หรือใจของเจ้าระแวงไปกระมัง หรือใครบอกเรื่องอะไรแก่เจ้า เชิญเถิดเจ้า บอกมาเถิด เราขอฟังเรื่องนั้น"

"ขอเดชะ พระเดชพระคุณล้นเกล้า ๆ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงนำข้อที่ทรงหารือกันว่า มโหสถเป็นคนมีลับลมคมใน ต้องฆ่าเสีย ทั้งนี้ไปตรัสบอกแด่พระแม่เหนือเกล้า ๆ เมื่อเสด็จเข้าสู่พระที่บรรทม พระพุทธเจ้าข้า" ท่านเสนาบดีกราบทูลความลับที่ได้ทราบอย่างฉาดฉาน "ความลับที่ทรงเปิดเผยนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบเกล้า ๆ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงเปิดเผยเมื่อใด ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้ทราบเกล้า ๆ เมื่อนั้นแหละ พระพุทธเจ้าข้า"

พอได้ทรงสดับเช่นนั้น ก็เข้าพระทัยทันทีว่า "พระนางอุทุมพรเป็นผู้ลอบส่งข่าวไป" ทรงกริ้วหนัก หันพระพักตร์

ทอดพระเนตรพระนาง ประหนึ่งว่าสายพระเนตรจะดื่มพระโลหิตทุก ๆ หยาดจากพระวรกายของพระนางจนหมดสิ้น และเชือดพระมังสะออกเป็นชิ้น ๆ ก็ปานกัน

ด้วยสายพระเนตรนั้น พระนางมีพระพักตร์เผือดพระโลหิตอันเคยเอิบอาบซับพระพักตร์ให้เปล่งปลั่ง กลับคืนเข้าสู่ดวงพระหทัย พระวรกายก็สั่นรัว ด้วยทรงพรั่นพระราชอาญาเป็นที่ยิ่ง

พระอาการอันนี้ มิได้พ้นจากความรู้เห็นของท่านเสนาบดี ท่านกราบบังคมทูลพระเจ้าวิเทหราช ด้วยความองอาจ "ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้สมมุติเทพใต้ฝ่าละออง ธุลีพระบาท จะ ทรงกริ้ว แต่พระแม่ เหนือเกล้า ฯ ทำไม พระพุทธเจ้าข้า" ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานวโรกาสกราบทูลว่า "ข้าพระพุทธเจ้านั้นย่อมทราบเหตุการณ์ได้ตลอด ความลับของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทที่ตรัสบอกแก่พระแม่เหนือเกล้า ฯ และพระแม่เหนือเกล้าฯ ทรงพระกรุณาตรัสแก่ข้าพระพุทธเจ้า ไม่สำคัญอันใดดอก พระพุทธเจ้าข้าความลับของอาจารย์ทั้ง ๔ มีเสนกเป็นต้น ใครบอกแก่

ข้าพระพุทธเจ้าเล่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าทราบด้วยเกล้า ฯถึงความลับของอาจารย์ทั้ง ๔ นี้ทุกคน อนึ่งเล่า พระพุทธเจ้าข้า ขอใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดทรงหวลระลึกถึงเรื่องแต่ครั้งก่อน ๆ ปัญหาของบ่อมข่าง ใครเป็นคนบอก ข้าพระ พุทธเจ้า ๆ จึงได้ กราบ ทูลให้ ทรง ทราบได้ ปัญหาของเทวดาก็เช่นเดียวกัน ใครบอกแก่ข้าพระพุทธเจ้าไม่มีเลย ข้าพระพุทธเจ้าอาจทราบได้ แม้จะเป็นเรื่องลับเร้นอย่างไร ข้าพระพุทธเจ้าก็ทราบด้วยเกล้า ฯ ได้

"โดยเฉพาะความลับของอาจารย์ทั้ง ๔ ที่ได้กราบทูลแด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทไว้ว่า ควรบอกแก่ผู้นั้นผู้นี้ ก็มิได้พ้นจากความรู้ของข้าพระพุทธเจ้าเลย พระพุทธเจ้าข้า"

"ข้าพระพุทธเจ้า ขอกราบทูลถวายแด่ใต้ฝ่า ละอองธุลีพระบาทถึงความลับของอาจารย์ทั้ง ๔ เริ่มของท่านเสนกก่อน"

เสนกได้ทำการอันชั่วร้าย ซึ่งคนดีมีศีลธรรมกระทำไม่ได้ แต่เสนก ทำได้ลงคอ ทำได้อย่างหินชาติ นั่นคือเสนกฆ่า นางเรวดี แพศยานาง หนึ่ง ใน นครนี้ ที่อุทยานสาลวันเพราะความละโมภในเครื่องประดับของนาง แล้วนำไปเล่าให้

เพื่อนของตนพึง ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้ทราบเกล้า ฯ พระพุทธ-เจ้าข้า

"แม้จะทรงมีพระราชดำริในอันที่จะกำจัดเสี้ยนหนามของแว่นแคว้นแดนดินแล้วไซร้ เสนกเป็นตัวร้ายทีเดียว ขอได้ทรงพระกรุณาวิจาร เสนกดำรงตำแหน่งราชบัณฑิตแห่งมิถิลา ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงยกย่องในฐานะเป็นพระอาจารย์ ทรงมีพระดำรัสเรียกว่าท่านอาจารย์ ยิ่งกว่านั้นยังเป็นราชวัลลภใกล้ชิดใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แต่เสนกคือผู้ร้ายฆ่าคนตาย มือของเสนกเปื้อนโลหิตมาแล้ว เสนกใจเหี้ยมโหดปานใด เพียงแต่เห็นเครื่องประดับของหญิงแพศยาเท่านั้น ยังละโมภถึงกับประหารเจ้าทรัพย์เสียได้ลงคอ เครื่องประดับของแพศยาจะมีค่าเท่าใด เมื่อเทียบกับราชสมบัติของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เสนกจะมิคิดละโมภขึ้นบ้างหรือ เสนกได้พบได้เห็นอยู่ทุกมื้อทุกวัน ที่ไหนจะหักห้ามความปรารถนาของตนได้เล่า มิวันใดก็วันหนึ่ง ความละโมภของเสนกคงจะปรากฏเป็นการกระทำขึ้นก็ได้

"ด้วยเหตุดังที่ได้กราบทูลมาทั้งนี้ ระบุชัดว่าเสนกเป็น

เสียนหนาม แห่งราชบัลลังก์ แม้นใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมีพระราชประสงค์ด้วยผู้ที่เป็นเสียนหนามแล้ว ขอได้ทรงพระกรุณาโปรดให้จับเสนก พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้ากรุงวิเทหราช ทรงทอดพระเนตรไปทางท่านเสนกทันที พลางมีพระดำรัสถามด้วยพระสุรเสียงเฉียบขาด "จริงหรือ เสนก"

ด้วยเสียงที่แผ่วเบาแหบเครือ ท่านเสนกกราบทูล "จริงพระพุทธเจ้าข้า"

"เหวยราชบุรุษ" พระราชกระแสตรัสเรียกราชบุรุษ ณ ที่ประทับ "อยู่ที่ไหนกัน เข้ามานี่"

พอสิ้นพระราชกระแส ราชบุรุษ ๔ นายก็พากันเข้ามาถวายบังคม รอรับพระบรมราชโองการ

"เอาเสนกไปขังตรุเดี๋ยวนี้" ด้วยพระดำรัสนี้ ท่านเสนกก็ถูกคุมตัวไปสู่พันธนาคาร ท่านเสนาบดีกราบทูลถึงความลับของปุกกุสะสืบไป "ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้ทรงเป็นปิ่นประชาชน เสียนหนามของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทหมดไปคนหนึ่งแล้ว ยังมีอีกพระพุทธเจ้าข้า

คืออาจารย์ปุกกุสะ ปุกกุสะนี้เป็นโรคร้ายแรงมาก ไม่ควรจะเข้าใกล้พระราชา ไม่ว่าในกาลไหน ๆ บุคคลที่เป็นโรคชนิดนี้เป็นที่รังเกียจของสังคมทุกยุค ปุกกุสะเป็นโรคนั้นคือโรคเรื้อน คราวที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทประพาสพักทรงพระสำราญ เคยทรง ใช้ท่อนขา ของปุกกุสะ ต่างพระเขนยแล้วก็ทรงโปรดว่ามีพระสัมผัสนุ่มดี นั้นคือผ้าพันแผลโรคเรื้อนของเขา ความข้อนี้ไม่มีผู้ใดรู้ นอกจากน้องชายคนเล็กของเขา

" ปุกกุสะ เป็นผู้ที่ทรงยกย่อง ใน ตำแหน่งราชบัณฑิต และทรงมีพระดำรัสเรียกว่าท่านอาจารย์ตลอดมา โดยมิได้ทรงทราบว่าเป็นคนมีโรคร้าย ที่ไม่ควรจะเป็นราชเสวกและไม่ควรที่ใครจะแตะต้องร่างกายของเขา ตัวเขาเองหากเป็นคนมี อัธยาศัย ดีงาม ก็ ควร จะ พิจาร ณาตน เอง ว่า เป็น โรคที่พึงรังเกียจ โดยเฉพาะเป็นผู้ใกล้ชิดพระองค์ของ พระราชา ย่อมเป็นการไม่สมควรมากขึ้น เห็นความดังนี้ก็ไม่ปกปิดเปิดเผยให้ทรงทราบ สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดสถานใดก็ยังดี หรือมิฉะนั้นก็กราบถวายบังคมลาออกไปเสียจากราชการ

โดยยกเอาโรคร้ายของตนเองเป็นมูลเหตุ เช่นนี้ก็ยังนับว่าเป็นสัปปุรุษได้ เป็นผู้ควรแก่การยกย่องได้ แต่นี่หาได้ปฏิบัติเช่นนั้นไม่ กลับปกปิดเสีย และยกเอาข้อดีเด่นในการที่ทรงโปรดหนุนขาของตน เป็นการหลอกลวงเจ้าเหนือหัวของตนอย่างน่าบัดสี

"อนึ่งเล่า หากความข้อนี้เป็นที่รู้ทั่วไป เพราะความลับของเขาได้เปิดเผยออกแล้วแก่น้องชายของเขา ซึ่งใครก็ไม่ทราบว่า น้องชายนั้น จะไปเล่ากับใคร ในกาลต่อไป เมื่อไรเมื่อได้ถูกเปิดเผยออกแล้วก็เป็นการแน่นอนว่า ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะเป็นที่เย้ยหยันแห่งแคว้นต่าง ๆ อย่างน้อยที่สุดเพียงแต่ว่า "พระเจ้ากรุงวิเทหราช มีราชบัณฑิตเป็นขี้เรือน ทรงยกคนขี้เรือนเป็นราชบัณฑิต ก็มิได้เป็นข้อที่พึงปรารถนาจะได้สดับ เพราะดูเหมือนหนึ่งว่า มิถิลานครนี้สิ้นคนดีที่มีความฉลาดสามารถเสียแล้ว ต้องยกคนขี้เรือนเป็นราชบัณฑิต และทรงอุปถัมภ์โดยใกล้ชิดอีกด้วย ประชาชนชาวมิถิลาจะเอาหน้าไปไว้ที่ไหน ความภาคภูมิใจที่ว่าบ้านเมืองของตนสง่างาม พระราชาของตนทรงธรรม บัณฑิตทุกคนควร

เคารพ ถ้าเกิดเป็นบัณฑิตขึ้นเรือนชั้นแล้ว จะยังคงพากภูมิได้ที่ไหน เป็นความเสื่อมศักดิ์เสียศรีสุดที่จะกล่าวทีเดียว"

"เพราะเหตุดังที่ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลมาจึงเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ปุกกุสะมิได้ทรงคุณธรรมสมควรแก่ที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงพระกรุณายกย่อง ในฐานะพระอาจารย์ และในฐานะราชวัลลภ ที่แท้มีอัธยาศัยเห็นแก่ตนเป็นใหญ่ คนเห็นแก่ตัวเป็นประมาณเช่นนี้ หากทรงวางพระหฤทัยให้เข้าใกล้ชิด คงมีวันหนึ่งเป็นแน่ที่จะต้องประพฤติการตามใจตน ซึ่งจะเป็นผลระคายเคืองเบื้องบาท-ยุคล จึงเป็นบุคคลที่เรียกได้ว่า อยู่ในฝ่ายตรงกันข้ามกับใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้ากรุงวิเทหราชทรงสดับแล้ว ตรัสถามเจ้าตัวซึ่งก็ไม่ทรงได้รับคำกราบทูลอย่างอื่น นอกจากคำกราบทูลรับสารภาพ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ อย่างเดียวกับท่านเสนก คือถูกนำไปเข้าพันธนาคาร

ท่านเสนาบดีก็กราบทูลความลับ ของอาจารย์กามินท์ต่อไป "ขอเดชะ กามินท์ก็เป็นพวกเดียวกัน มีความลับสำคัญซึ่งตนปกปิดเป็นนักหนา เปิดเผยแก่ลูกชายคนเดียว

เท่านั้น แต่ก็มิได้รอดพ้นไปจากความรู้สึกของข้าพระพุทธเจ้า ความลับของกามินท์เป็นเรื่องร้ายแรง ไม่น้อยกว่าอาจารย์ปุกกุสะ คือเป็นคนบ้าผีสิง

"เวลาวันเต็มกาพปักษ์ จะมียักษ์ตนหนึ่ง ชื่อนรเทพ เข้าสิงในกามินท์ ทำให้กามินท์ต้องเห่าหอนเหมือนสุนัขบ้า ลูกชายต้องเอาตัวเข้าขังไว้ในห้อง แล้วจัดให้มีมหรสพที่ประตูบ้าน เพื่อกลบเสียงเห่าหอนของบิดา"

"ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดทรงพระวิจารบุคคลเช่นนี้ ควรละหรือที่จะเข้าสู่ราชตระกูล ควรละหรือที่จะได้รับพระกรุณาธิคุณ ทรงยกย่องในฐานันดรศักดิ์อันสูงดังที่เป็นอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า ไม่ควรเป็นแท้ หากลือไปภายหน้ามีผู้ทราบว่า "ราชบัณฑิตของพระเจ้ากรุงวิเทหราช เป็นผีสิง" ดังนี้ ก็เป็นการเสื่อมเสียพระเกียรติยศเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจึงกราบบังคมทูลว่า "กามินท์ก็ไม่แพ้ปุกกุสะ พระพุทธเจ้าข้า"

กามินท์คงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เช่นเดียวกันกับอาจารย์ก่อนนั้น

ความลับของเทวินท์ ท่านเสนาบดีกราบทูลว่า "ขอเดชะ พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ ดวงมณีรัตน์อันโอฬาร มีเกลียวในดวง ๘ เกลียว เป็นดวงแก้ว ซึ่งท้าวสักรินท์ประทานแก่สมเด็จพระปิตามหาราชเจ้า ของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เวลานี้ตกไปอยู่ที่เทวินท์ เทวินท์ได้ถือเอาเป็นเจ้าของครอบครองอยู่ ความข้อนี้เทวินท์มิให้ใครรู้นอกจากมารดาของตน

"ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทอาจทรงพระวิจาร ได้เป็นแท้บุคคลที่ทำตนเป็นคนมือไวใจเร็วอย่างเทวินท์นี้ ควรจะชุบเลี้ยงในฐานันดรศักดิ์ ถึงขนาดที่ทรงพระกรุณายกย่องทีเดียวหรือ ราชบัณฑิตควรละหรือที่จะประพฤติตนเป็นคนขี้ขโมย"

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ฯ ว่า คณะอาจารย์ช่างพอดีกันจริง ๆ คนหนึ่งเป็นผู้ร้ายใจเหี้ยม คือเสนก คนหนึ่งเป็นโรคเรื้อน คือปุกกุสะ คนหนึ่งเป็นบ้าผีสิง คือกามินท์ คนหนึ่งเป็นขี้ขโมย คือเทวินท์ น่าบัดสีเป็นที่สุด ราชบัณฑิตของมิถิลานคร ล้วนแต่เด็ด ๆ ทั้งนั้น ราชบัณฑิตมหาโจร ราชบัณฑิตขี้เรื้อน ราชบัณฑิตบ้าผีสิง ราชบัณฑิตขี้ขโมย

ราชบัณฑิตเหล่านี้คือจตุสดมภ์แห่งวิเทหรัฐ ชาวแคว้นของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจะรู้สึกเป็นอย่างไร ในเมื่อได้ทราบความลับของราชบัณฑิตเหล่านี้ น่าอัปยศอดสูเหลือเกินแล้วพระพุทธเจ้าข้า"

เทวินท์คงต้องพระราชอาญาทำนองเดียวกับพรรคพวกความเหิมฮึกที่จะได้ฆ่าท่านเสนาบดี ไม่มีเหลือในใจของคณะอาจารย์ทั้ง ๔ แม้แต่น้อย ทุก ๆ คนไม่มีความกล้าเหลืออยู่เลย ต่างเดินไปสู่พันธนาคาร เหมือนเดินทางเข้าสู่ปากแห่งราชสีห์ ทุกคนรู้ฐานะของตนดีอยู่ว่า "หัตถะแห่งมฤตยูราช อันทรงมหิทธานุภาพไพศาล กำลังยื่นมารองรับดวงชีวิตของตนอยู่แล้ว"

คณะอาจารย์ทั้ง ๔ พากันเดินทางไปสู่พันธนาคารหมดแล้ว เป็นการรับสนองผลแห่งกรรม คือการเปิดเผยความลับของตนแก่ผู้อื่น ซึ่งอาจารย์เห็นเป็นความดีความงาม ที่ตนเป็นคนไม่มีลับลมคมใน แล้วนำมากราบทูลยุยงส่งเสริมแด่พระเจ้ากรุงวิเทหราช เพื่อกำจัดท่านเสนาบดีผู้เป็นหลักซึ่งกีดขวางพวกตน ผลของกรรมนั้นย้อนกลับมาได้แก่พวก

คนไป ทั้งนี้เป็นเรื่องปรากฏประจักษ์แก่พระหฤทัยของพระเจ้ากรุงวิเทหราชชัดเจน

ดังนั้นท่านเสนาบดีจึงได้กราบบังคมทูลยืนยันสืบไปว่า "ขอเดชะ พระบารมีเป็นที่ล้นพ้น ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชวโรกาส กราบทูลยืนยันแด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทดังนี้

"การ ปก ปิด ความ ลับ ไว้ เท่า นั้นเป็น การดี
การเปิดเผยความลับ บัณฑิตไม่สรรเสริญเลย
ท่านผู้มีปัญญา เมื่อความคิดยังไม่สำเร็จ
ต้องอดทนไว้ ต่อประโยชน์สำเร็จแล้วนั่นแหละ
พึงพูดตามสบาย"

"ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น พ่อมโหสถ" ตรัสซักเพื่อจะทรงทราบให้ยิ่งขึ้น

"ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ" กราบทูลบรรยาย "เหตุการณ์ที่เพิ่งผ่านไปเมื่อกี้นี้ พฤติกรรมของคณะบัณฑิตทั้ง ๔ เป็นเรื่องยืนยันคำกราบบังคมทูลของข้าพระพุทธเจ้าได้ดี พระพุทธเจ้าข้า บัณฑิตทั้ง ๔ กล่าว

ความลับของตนแก่ผู้อื่น จึงได้รับพระราชอาญาไปตาม ๆ กัน หากเก็บไว้เป็นความลับ ไม่เปิดเผยแก่ใคร ๆ ที่ไหนจะมีใครทราบ ความลับก็คงเป็นความลับ แม้จะเป็นเรื่องร้ายแรงเด็ดขาดบาดตาย เมื่อไม่มีผู้ใดล่วงรู้ ก็จะไม่ต้องรับพระราชอาญา เพราะฉะนั้น

"ไม่พึงเปิดเผยความลับเป็นเด็ดขาด พึงรักษา
ความ ลับ นั้น ไว้ เหมือน ขุม ทอง ความลับ
วิญญูชนเปิดเผยแล้ว ไม่เป็นความดีเลย"

"นักปราชญ์ทุกยุคทุกสมัย ได้ให้คติแห่งความลับไว้เช่นนี้ พระพุทธเจ้าข้า"

"พ่อบัณฑิต ความลับนั้นมีบทบังคับว่าต้องปกปิดตายตัวทีเดียวหรือ จะเปิดเผยแก่ใครบ้างไม่ได้ละหรือ" ตรัสซัก

"จะเปิดเผยก็ได้ พระพุทธเจ้าข้า" กราบทูลรับ "แต่ต้องเลือกบุคคลที่จะเปิดเผยให้ถ่องแท้ ซึ่งเป็นกิจที่กระทำได้ไม่ง่าย เพราะในการเปิดเผยความลับนั้น มีบทบังคับไว้ว่า

"บัณฑิตไม่พึงเล่าความลับแก่บุคคลเหล่านี้ คือ ๑. สตรี ๒. ผู้ที่มิใช่มิตร ๓. คนที่ชอบอามิษ และ ๔. คนที่แฝงความต้อง การไว้ใน หัวใจ"

"ทำไมจึงต้องเว้นบุคคลเหล่านั้นด้วย พ่อมโหสถ แถลงได้หรือไม่"

"ได้พระพุทธเจ้าข้า" ท่านเสนาบดีกราบทูลแถลง "ที่ไม่ให้เล่าความลับแก่สตรีนั้น เพราะสตรียากที่จะปกปิดความลับใด ๆ ไว้ได้ ความลับต่าง ๆ ที่สตรีได้ทราบแล้ว ถูกสตรีนั้นเปิดเผยต่อไปอีก มีเป็นอันมาก พระพุทธเจ้าข้า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคอขาดบาดตาย หรือเป็นเรื่องที่ควรยกย่องสรรเสริญ ทั้งนี้เพราะสตรีเป็นเพศที่กล้า เห็นว่าเรื่องสำคัญถึงคอขาดบาดตายนั้น ไม่สำคัญเสียก็มี หรือเห็นเรื่องที่ควรยกย่องสรรเสริญ ไม่น่าจะต้องปิดบังใคร ดังนี้ก็มี

"อนึ่งเล่า พระพุทธเจ้าข้า บรรดาสตรีเป็นอันมาก ยากที่จะดำรงในความมัธยัสถ์ คือวางตนเป็นกลางระหว่างรักกับชัง มักเอนไปทางใดทางหนึ่งเสมอ อาการที่จิตใจเอนน้อมไปทางใดทางหนึ่งเช่นนี้ ย่อมยากแก่การรักษาความลับ

เพราะเป็นจิตใจที่ปราศจากความหนักแน่น

"บุคคลที่ควรเว้นจำพวกต่อไป คือคนที่มิใช่มิตรนั้น ไม่มีปัญหาอันใด เพราะคนเช่นนั้น เป็นผู้ที่ไม่ควรบอกความลับอยู่แล้ว ส่วนผู้ที่ชอบอามิษนั้น แม้จะเป็นมิตร ก็ไม่ควรบอกความลับให้ เพราะถ้าไปถูกใคร ๆ เอาอามิษเข้าล่อ ก็อาจขยายความลับให้ฟังได้ เพราะฉะนั้น จึงเป็นบุคคลที่ควรเว้น

"สำหรับบุคคลที่แฝงความต้องการไว้ในใจ คือคนที่มิใช่มิตร แต่เป็นคนเข้ามาสมาคม วางตัวสนิทสนมเหมือนเป็นมิตร คำพูดกับความคิดไม่ตรงกัน พูดอย่างหนึ่ง คิดอย่างหนึ่ง คนอย่างนี้ไว้ใจไม่ได้ บอกความอะไรให้ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า"

"ยากจริงหนา พ่อบัณฑิต" ตรัสด้วยพระหฤทัยคล้อยตาม "จะหาใครที่ควรบอกความลับได้ยากจริง ๆ"

"เป็นเช่นนั้นพระพุทธเจ้าข้า" กราบทูลสนอง ครั้นได้บอกออกไปแล้วเล่า ก็ต้องลำบากอีกเพราะ

"ผู้ได้รู้ความลับที่คนอื่นไม่น่ารู้ของตนแล้ว ต้องอดทน

เหมือนดังตนเป็นทาสผู้นั้น ๆ เทียว เพราะกลัวความคิดของตนจะแพร่งพรายไป"

"ใช่ว่าบอกความลับไปแล้ว แม้แก่บุคคลที่วางใจได้จะเป็นหมดธุระหามิได้ การที่บอกออกไปนั้น กลับมาเป็นข้อผูกมัดตน หากบุคคลที่รับรู้ความลับไปนั้น จะด่าเอาบ้าง บริภาษเอาบ้าง จะทุบตีเอาบ้าง ก็จำต้องยอมทน ทนเหมือนตนเป็นทาสของเขาทีเดียว มิฉะนั้นแล้ว เขาจะนำความลับไปเปิดเผยแก่คนอื่น ๆ ต่อไป ความที่ตนคิด กิจที่ตนคาดหมาย เรื่องที่ร้ายแรง จะแพร่งพรายเป็นที่รู้กันกว้างขวางออกไปเพราะ

"ผู้ที่ทราบความคิดอันเป็นข้อเร้นลับของบุรุษมีจำนวนเท่าใด ความสดุ้งหวาดเสียว ก็ย่อมมีแก่บุรุษนั้น มีจำนวนเท่านั้น เพราะฉะนั้น บุรุษไม่พึงแพร่งพรายความลับ"

"การเปิดเผยความลับแม้แก่ผู้ที่วางใจได้ เป็นเรื่องไม่ดีไม่งามมากทีเดียว ถึงกระทำให้ตนต้องเป็นทาสของผู้ที่กำความลับของตนไว้ ดังที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบ

ทูลมา ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดทรงวิจาร บัณฑิตคนใดเล่า พระพุทธเจ้าข้า ที่พอใจในความเป็นทาสกระทำตนอันเป็นไทยให้เป็นทาส ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า เมื่อการบอกความลับกระทำให้เป็นทาสได้ดังข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลมา การปฏิบัติต่อความลับจึงมีทางเดียว คือไม่บอกใคร

"อนึ่งเล่า พระพุทธเจ้าข้า แม้นมีผู้คิดผู้ร่วมในความลับ มีส่วนได้ส่วนเสียในความลับนั้น เท่า ๆ กัน จะต้องคิดอ่านพูดจาหารือกันเป็นบางคราว ก็มิใช่จะกล่าวหารือกันได้พร่ำเพรื่อไป ต้องเลือกกาละและสถานที่ดังนี้

"ถ้าจะพูดความลับกันในเวลากลางวัน ต้องหาที่สงัดปกปิดมิดชิด ถ้าพูดในเวลากลางคืน ต้องไม่เปล่งเสียงให้ดังเกินขอบเขต ต้องเข้าใจว่าผู้ที่แอบฟังความลับ คอยฟังอยู่เสมอ ถ้าคนเหล่านั้นได้ยินแล้ว ความคิดอ่านที่เป็นเรื่องลับนั้น ย่อมถึงความแตกกระจายไปทันที"

"ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูลพระกรุณามาในเรื่องราว

ของความลับอันมีบทบังคับไว้อย่างไร เพื่อได้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว คงจะได้ทรงพระดำริเห็นในความยาก เป็น ล้น พ้น ใน การ ที่จะ กล่าว ความลับแก่ใคร ๆ แม้กับบุคคลที่มีส่วนร่วมในความคิดอ่านอันเป็นข้อเร้นลับเล่า ก็ยังต้องเลือกกาลเลือกสถานที่ เพราะเหตุดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้กราบทูลแด่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า "ความลับต้องปกปิด บอกใครไม่ได้" ดังที่ได้ทรงทราบอยู่แล้ว ทั้งนี้จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สถานใดก็สุดแต่พระดำริของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้ากรุงวิเทหราช ทรงสดับถ้อยแถลงของท่านเสนาบดีตลอดแล้ว ทรงเห็นด้วยกับท่านในเรื่องบทบังคับของความลับ พร้อมกันนั้นก็ทรงเห็นว่า ท่านเสนาบดีเป็นฝ่ายถูก ปราศจากความผิดใด ๆ เมื่อท่านเป็นฝ่ายถูกแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งคือคณะอาจารย์ทั้ง ๔ ก็ต้องเป็นฝ่ายผิด ดังนั้น เมื่อทรงสดับถ้อยแถลงจบลง จึงทรงกริ้วพวกอาจารย์ทั้ง ๔ ว่า "พวกนั้นก่อเวรไปเอง ทำตนให้เป็นไพรีไปเอง พลอยกระทำให้พ่อบัณฑิตของเราเป็นไพรีไปด้วย ความจริงพ่อ

บัณฑิตมิได้คิดเป็นไพร่แม้แต่น้อย" จึงมีพระบรมราชโองการให้หาราชมัลเข้ามาเฝ้า แล้วมีพระราชดำรัสสั่งบังคับ "สูทั้งหลายพากันไปเดี๋ยวนี้ คุมเสนก ปุกกุสะ กามินท์ และเทวินท์ ออกไปนอกเมือง จับให้มันนอนหงายบนปลายหลาวเหล็ก แล้วตัดหัวเสียบทุกคน"

ด้วยพระราชดำรัสอันเฉียบขาด คณะราชมัลรีบพากันเข้าไปเบิกตัวคณะอาจารย์ทั้ง ๔ ออกจากเรือนจำมัดมือไพล่หลังคุมตัวเดินไป ถึงที่อันเป็นถนนสี่แยก ก็หยุด เฆี่ยนด้วยหวายคนละ ๑๐๐ ที ทุก ๆ สี่แยก เพื่อให้มหาชนชาวพระนครได้เห็นเป็นแบบอย่าง

ท่านเสนาบดีมโหสถยังคงอยู่ ณ ที่เฝ้า ได้ยินพระดำรัสสั่ง ก็มีใจกรุณา แต่จะกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษทันที ก็ไม่สมควร เพราะสังเกตพระอาการกำลังกริ้วหนัก หากกราบทูลในขณะนั้น ก็ยากที่จะหวังในพระมหากรุณาธิคุณ จึงปล่อยให้ระยะกาลผ่านไป พอเห็นว่าทรงบรรเทาพระโทสะ จึงกราบทูลว่า "ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทผู้ทรงเป็นสมมุติเทพเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระมหากรุณา

เป็นที่พึ่ง ด้วยข้าพระพุทธเจ้าดำริด้วยเกล้า ฯ เห็นว่าอาจารย์ทั้ง ๔ มีเสนกเป็นประมุข ได้กระทำความผิดปกปิดความชั่วของตน ควรแก่การลงพระราชอาญาถึงสิ้นชีวิต แต่เมื่อมาคำนึงถึงว่าอาจารย์เหล่านั้นเป็นอำมาตย์รุ่นเก่า รับราชการฉลองพระคุณมานาน มิได้เคยทำความผิดความเสียหายอันใดอื่น นอกจากนั้น ยังมีความเอาใจใส่ในราชกิจ มุ่งที่จะทนุบำรุงใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยความจงรักภักดีตลอดกาลนานก็เป็นคุณงามความดี อันควรจะทรงพระกรุณา เพราะฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ ต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดพระราชทานอภัยแก่อาจารย์เหล่านั้นเถิด พระพุทธเจ้าข้า"

"ได้ซิ พ่อบัณฑิต" โปรดเกล้า ฯ พระราชทานรับสั่งให้ราชบุรุษรีบไปบอกแก่คณะราชมัลทันที "ไปบอกพวกนั้นว่า พ่อมโหสถบัณฑิตขอโทษต่อเรา เราได้ให้แก่พ่อมโหสถแล้ว และให้คุมตัวคนทั้ง๔ มาที่นี่โดยเร็ว"

ราชบุรุษเชิญกระแสพระราชดำรัสไปโดยด่วน ไปถึงขณะที่อาจารย์ทั้ง ๔ กำลังถูกเฆี่ยนอยู่ตรงสี่แยก ตอนหนึ่งใกล้

จะถึงประตูเมืองอยู่แล้ว"

ท่านราชมัล เห็น ราช บุรุษ รีบมา โดยด่วน ก็สั่งให้ระงับการเฆี่ยนไว้พลาง เพื่อรอว่า จะมีพระราชดำรัสสั่งสถานใดต่อไป เมื่อราชบุรุษมาถึง จึงถามว่า "เห็นจะเชิญกระแสพระราชดำรัสมากระมัง"

"ถูกแล้ว ท่านที่เคารพ" ราชบุรุษตอบ "มีพระกระแสรับสั่งให้ปลดปล่อย และนำตัวอาจารย์ทั้ง ๔ กลับไปเฝ้าเดี๋ยวนี้"

"เห็นจะเป็นเพราะท่านเสนาบดีกราบทูลขอพระกรุณาไว้" ราชมัลกล่าวด้วยการคาดคะเน

"เป็นเช่นนั้น ท่านคาดถูกทีเดียว" ราชบุรุษสนอง "เป็นยอดคนแท้ ๆ ท่านเสนาบดีของเรา อย่าช้าเลยท่านสั่งให้เขาแก้มัด ปล่อยให้อาจารย์ทั้ง ๔ เป็นอิสระเถิด จะพาตัวไปเฝ้า จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ประการใดอีก ก็ยังไม่ทราบ"

พระเจ้ากรุงวิเทหราช ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกอาจารย์ทั้ง ๔ เข้ามาเฝ้าถวายบังคม ตามร่างกายมีรอยหวาย ก็มี

พระดำรัสสั่งว่า "เราขอยกคนทั้ง ๔ นี้ให้เป็นทาสของพ่อมโหสถตั้งแต่บัดนี้ไป"

"ขอเดชะเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ" ท่านเสนาบดีกราบทูล "ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระมหากรุณาโปรดให้อาจารย์ทั้ง ๔ นี้ คงเป็นไทย พระพุทธเจ้าข้า"

"ถ้าเช่นนั้น จงอย่าพากันอยู่ในแว่นแคว้นของเรา" มีพระราชดำรัสสั่งบรรพาชนียกรรม

"ขอเดชะ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดทรงพระกรุณางดโทษแก่อาจารย์เหล่านี้ผู้มีดมนธ์เถิด พระพุทธเจ้าข้า" ท่านเสนาบดีกราบทูลขอไว้อีก "และขอให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทโปรดทรงพระกรุณาให้ทุก คน ดำรง ในฐานันดรดังเก่า พระพุทธเจ้าข้า"

พระเจ้ากรุงวิเทหราช โปรด พระ ราช ทาน ตาม ที่ ท่านเสนาบดีกราบทูลขอทุกประการด้วยทรงเลื่อมใสเป็น อย่าง ยิ่งในท่านเสนาบดี ทรงดำริในพระหทัย "ดูหรือบัจจามิตรแท้ ๆ พ่อมโหสถยังแผ่เมตตาถึงเพียงนี้ เป็นผู้อื่น ๆ จักยิ่งกว่านี้เพียงไรเล่า"

คณะอาจารย์ทั้ง ๔ กราบถวายบังคมแล้ว ขอขมากับท่านเสนาบดี ขอให้ท่านให้อภัยในการที่ตนได้คิดทำลายท่านนั้น ๆ เมื่อได้รับอภัยแล้ว ต่างก็มีใจชื่นชมหรรษา ปราศจากความคิดที่เป็นศัตรูกับท่านเสนาบดี พากันละพยศ หมดพิษสงเหมือนงูที่ถูกถอนเขี้ยว ไม่กล้าจะเพ็จทูลอะไร ๆ ได้ตั้งแต่บัดนั้น

คติของความลับ

๑. การปกปิดความลับไว้เท่านั้นเป็นการดี การเปิดเผยความลับบัณฑิตไม่สรรเสริญเลย ท่านผู้มีปัญญาความคิดยังไม่สำเร็จผล ต้องอดทนต่อประโยชน์สำเร็จแล้วนั่นแหละพึงพูดตามสบาย

๒. ไม่พึงเปิดเผยความลับเป็นเด็ดขาด พึงรักษาความลับนั้นไว้ เหมือนบุคคลพบบ่อทอง แล้วปกปิดไว้ฉะนั้น ความลับ ที่ผู้มี ปัญญา กระทำให้แพร่งพรายเสียแล้ว ไม่สำเร็จประโยชน์เลย

๓. ไม่พึงบอกความลับแก่สตรี ไม่พึงบอกความลับแก่ผู้มิใช่มิตร ไม่พึงบอกความลับแก่คนที่คอยลักล้วงความในใจ

๔. คนใดรู้ความลับที่ตนยอมเปิดเผยให้รู้ โดยผู้อื่นไม่มีใครทราบ จะต้องยอมตนทนเป็นทาสของ

ผู้นั้น เพราะเกรงความลับของตนจะถูกเปิดเผย

๕. คนที่ได้ทราบความคิดอันเป็นข้อที่ต้องปกปิด มีประมาณเพียงใด พึงทราบเถิดว่า ความเสี่ยวสยองจะต้องเกิดแก่เจ้าของความลับ เพิ่มขึ้นเพียงนั้น มีคนรู้ ๑๐๐ คน ก็ต้องหวาดกลัวไป ๑๐๐ ครั้ง เพราะฉะนั้น บัณฑิตไม่พึงเปิดเผยความลับ

๖. ถ้าจะพูดความลับกันในเวลากลางวัน ต้องเลือกที่เงียบสงัด ในเวลากลางคืนไม่พึงเปล่งวาจาเกินขอบเขต เพราะผู้ที่แอบฟังจะได้ยินความคิดหมดเพราะเหตุที่คนแอบฟังได้ยินไปนั่นแหละ ความคิดที่ลับจะถึงความแพร่งพรายโดยเร็ว

๗. ผู้ที่มีวาจาพล่อยพล่าม ไม่รู้จักปกปิดความลับ ไม่ระมัดระวังปาก ไม่รู้จักเลือกคนว่าจะรักษาความลับของตนได้หรือไม่ พูดความลับออกไป ภัยจะมาถึงตนอย่างไม่รู้สึกตนทีเดียว

๘. ผู้ใดบอกความลับที่จะต้องปกปิด อย่าง รอบ คอบ

แก่ผู้อื่นอย่างชื่นบาน เพราะความหลง ภัยจะมาถึงผู้นั้นฉับพลันทันที

๙. คนที่แสดงตนเป็นมิตรด้วยเหตุเพียงพูดเอาอกเอาใจ ไม่ควรจะให้รู้ความลับ ซึ่งเป็นข้อเด็ดขาดบาดตาย และคนที่เป็นมิตรอย่างแท้จริงเล่า แต่ยังเข้าใจเขาไม่ได้ลึกซึ้งว่า เขายังมีความประพฤติในทางเสื่อมเสียหรือไม่ ก็ไม่ควรบอกให้รู้ความลับเช่นนั้น

๑๐. ผู้ใดสำคัญเสียว่า ผู้นี้มีความหวังดีต่อตน บอกความลับไปในคนเลว ๆ เพราะความเกลียด เพราะความกลัว หรือเพราะความรัก ผู้นั้นเป็นคนโง่ จะถูกหักหลังอย่างไม่ต้องสงสัย

๑๑. บรรดาพวกพ้องพงศ์พันธุ์ ก็เป็นยอดยิ่งที่บิดามารดา ไม่มีใครอีกแล้ว ที่จะเอ็นดูต่อบุคคลเป็นคนที่สาม นอกจากบิดามารดา แม้กระนั้น เมื่อยังระแวงว่า ความลับจะแพร่งพรายก็ไม่พึงบอกความลับซึ่งลับที่สุดแก่บิดามารดา

๑๒. ญาติพี่น้องชายหญิง มิตรสหาย หรือเครือญาติ แม้ระแวงว่า ความลับจะแพร่งพราย ก็ไม่พึงบอกแก่คนเหล่านั้น

๑๓. ภรรยาถึงจะไม่มีอะไรไยดีต่อคนอื่น ยังสาว พูดจาไพเราะ มีบุตรแล้ว มียศและมีรูปร่างงาม มีหมู่ญาติห้อมล้อมพร้อมเพรียง แม้ยังแคลงใจอยู่ว่า ความลับจะแพร่งพราย ก็ไม่พึงบอกแก่นาง

๑๔. ผู้มีความลับทั้งหลายในโลกนี้ พึงกระทำตนให้เหมือนนครใหญ่ ที่สร้างด้วยเหล็กมีโรงเก็บที่ทำด้วยเหล็กไม่มีประตู มีคูล้อมรอบ ฉะนั้น

๑๕. คนเหล่าใดมีความลับ ไม่พูดพล่อยพล่าม ยึดประโยชน์ของตนอย่างมั่นคง คือรักษาความลับของตนอย่างเด็ดเดี่ยว พวกศัตรูจะถอยห่างไปจากคนเหล่านั้น เหมือนฝูงคนที่อยากจะมีชีวิตอยู่ ไม่ยอมเข้าใกล้อสรพิษฉะนั้น

คติของความลับ ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางศาสนาเท่าที่ได้ค้นมาเพียงเท่านี้ พอจะเป็นแนว

ทาง ให้ท่านผู้มีความลับทั้งหลายได้พิจารณาโดยแยบคาย

"ความลับต้องปกปิดไว้ จึงดี
เปิดเมื่อใดอัปรีย์ เมื่อนั้น
ความลับแพร่งพรายมี ภัยสู่ ตนนา
บัณฑิตปิดแม้ชั้น แม่เชื้อไป่เฉลย"

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ ดอนเมือง

นาวาอากาศโท ประจิม ซ่อทับทิม

ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๐๒

โปรดแก้คำผิด

หน้า	บรรทัด	คำผิด	คำถูก
๒	๑๔	สกูล	สกุล
๒	๑๕	ตักกศิลา	ตักกสิลา
๕	๑๒	นี้	นี้
๖	๑๔	นั้	นั้น
๑๐	๙	บังลังก์	บัลลังก์
๑๐	๑๕	สผม	ผสม
๑๑	๑๘	ศ์ร์ษะ	ศีรษะ
๑๑	๑๘	เรอง	เรื่อง
๑๕	๙	สัตรู	ศัตรู
๑๗	๒	อาตภาพ	อาตมภาพ
๑๗	๑๙	กันกัน	ตัด 'กัน' ออก ๑ คำ
๑๘	๓	ห่างเหิร	ห่างเหิน
๒๗	๑๘	ถง	ถึง

๒๘	๑๓	ขึ่น	ขึ้น
๒๘	๑๘	เป็นข้อที่ถูกไม่ต้อง	เป็นข้อที่ถูกต้อง ไม่
๒๙	๑๔	ไม่น่	ไม่น่า
๓๐	๑๔	คือ	คืน
๓๔	๑๒	ตะก้อ	ตะกี้
๓๗	๕	ปกครอ	ปกครอง
๔๐	๑๓	ทัมพิยะ	กทัมพิยะ
๔๑	๑๑	ปราสรัย	ปราศัย
๔๗	๑๑	สุบรรณ์	สุบรรณ
๔๙	๓	คน	ตน
๕๒	๑๕	ริภพ	พิภพ
๕๓	๕	นิมิตร	นิมิต
๕๔	๑๐	กทัมทิยะ	กทัมพิยะ
๕๔	๑๒	แลว	แล้ว
๕๖	๗	โลก	โลกนี้
๕๗	๖	กทัมทิยะ	กทัมพิยะ

๖๐	๑๐	สนทนนา	สนทนา
๖๔	๑๖	คื	คือ
๖๕	๔	ทิ	ที่
๗๑	๑๔	นั้	นั้
๗๔	๑๑	โครง	โคลง
๗๖	๑๐	ปรากฏ	ปรากฏ
๗๘	๑๘	อาษา	อาสา
๘๒	๔, ๕, ๙,	เพ็ชร	เพชร
๘๓	๔,๑๕	เพ็ชร	เพชร
๘๔	๑๐,๑๓	กังวาล	กังวาน
๘๖	๑๔	เทวิน	เทวินท์
๘๘	๑๓	กรรณ์	กรรณ
๘๙	๑๔	ดังท	ดังที่
๙๐	๒	ราศรี	ราศี
๙๐	๒	สักรินทรเทวราช	สักรินทร์เทวราช
๙๐	๙	ฉวีวรรณ์	ฉวีวรรณ

๙๑	๑๖	อับประยศ	อัปยศ
๙๓	๖	เลื่อน	เลื่อม
๙๓	๑๐	ที่	ทิ
๙๓	๑๗	โศรก	โศก
๙๔	๓	กลาย	กราย
๙๔	๑๐	อย่าไร	อย่างไร
๙๘	๗	พึ่ง	พิง
๙๘	๑๖	โศรก	โศก
๙๘	๑๖	นิทรารมย์	นิทรารมณ์
๑๐๑	๖	นิทรารมย์	นิทรารมณ์
๑๐๒	๑๒๑,๗	มาต	มาต

อาตมาภาพ เป็น อาตมภาพ ทุกแห่ง

โรงพิมพ์
ข่าวทหารอากาศ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ น.ท. ประจิม ช่อทับทิม
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๒